SPRAWOZDANIE
ZWIĄZKU ZIEM GÓRSKICH

za okres od 12.XI - 1936 – 31.XII - 1937 r.

WARSZAWA 1938

SPRAWOZDANIE
ZWIĄZKU ZIEM GÓRSKICH

za okres od 12. XI - 1936 — 31. XII - 1937 r.

Pod redakcją

KAZIMIERZA PAWLEWSKIEGO

WARSZAWA 1938

ZAKŁADY DRUKARSKIE
WACŁAWA PIEKARNIAKA
Warszawa, Ordynacka 3. Tel. 644-59.

4578

OD REDAKCJI

Pierwsze sprawozdanie Związku Ziem Górskich ma głównie na celu zapoznać wszystkich interesujących się pracami na obszarze polskich gór z zakresem działalności Związku Ziem Górskich i postępem prac w pierwszym roku istnienia i działalności Związku. Z samego założenia, że celem i zadaniem Związku jest koordynacja prac na Podkarpaciu wynika konieczność zapoznania się ze stanem faktycznym w terenie, a następnie przystąpienie do opracowania generalnego planu dla realizcji najkonieczniejszych potrzeb w zakresie gospodarczym i kulturalnym. Momenty te znalazły swój wyraz w obszernym sprawozdaniu z prac Biur Planowania Regionalnego, których wyniki stanowią podstawę do wszelkich poczynań Związku.

Dział bibliograficzny potraktowano stosunkowo skromnie, dając recenzje z kilku najbardziej charakterystycznych i wartościowych publikacji, związanych tematowo z górami. W następnym sprawozdaniu dział ten będzie rozszerzony. Poza tym zostaną zamieszczone opracowania o charakterze monograficznym powiatów górskich. Niniejsze sprawozdanie jest więc zaczątkiem stałego rocznego wydawnictwa Związku Ziem Górskich.

ZA REDAKCJĘ

K. PAWLEWSKI

SŁOWO WSTĘPNE

„Ujmować zagadnienie Karpat jako wielkiej jednostki górskiej, mającej szczególne znaczenie dla nizinnej naszej Ojczyzny: zwalczać prowincjonalizm i seperatyzm, a równocześnie troskliwie pielęgnować cechy regionalne i usilnie pracować nad ochroną swojszczyzny; we wspólnocie gospodarczej i kulturalnej Karpat oraz pracy regionalnej ukazywać właściwą drogę dla poprawy jej bytu; w te sposoby urzeczywistniać ideę jedności w różnorodności; nieść Polsce wartości ziem górskich i ludu góralskiego w interesie obszaru karpackiego, a równocześnie całego Państwa — to hasła, pod którymi należy iść naprzód."

W taki sposób starałem się w jednej z broszur, wydanych przez Związek Ziem Górskich, ująć zasadnicze idee Z. Z. G. Ujęcie to odpowiadało genezie i przebiegowi naszych prac początkowych. Dzisiaj spoglądamy na niemal półtoraroczną już pracę Związku Ziem Górskich. W akcji naszej przeoraliśmy wstępnie niektóre z zadań Związku. Pod względem organizacyjnym skupiły się w Związku największe i najważniejsze towarzystwa, związki i instytucje, pracujące na obszarze Karpat, dalsze przystąpienia są w toku. Powołano władze centralne i utworzono biuro Związku w Warszawie. Utworzono Oddziały Wojewódzkie, a to: krakowsko-śląski i lwowsko - stanisławowski. Przeprowadzono szereg objazdów terenowych i konferencji powiatowych w obszarach górskich celem naocznego przekonania się o stanie rzeczy i bezpośredniego porozumienia się z ludnością góralską. Zorganizowano w różnych miejscowościach konferencje i zjazdy fachowe z różnych dziedzin prac Związku. Uzgodniono akcję z kilku najważniejszymi organizacjami o celach analogicznych,

a obejmujących swą działalnością częściowo obszary górskie. Zainicjowano i współdziałano z organizacjami fachowymi w różnych akcjach z zakresu rolnictwa, leśnictwa i rybołóstwa. Brano udział w doniosłej akcji koordynacji i ożywienia przemysłu ludowego w górach, wszczętej przez miarodajne naczelne czynniki. Przepracowano szereg inicjatyw akcji uzgadniających i planowych w zakresie letniskowo - uzdrowiskowym oraz komunikacyjnym. Pracowano w dziale swojszczyzny we wszystkich działach, gdzie niebezpieczna sytuacja i brak odpowiednich organizacji w terenie wymagały bezpośredniej akcji Związku. Szczególnie żywo pracowały w tym kierunku specjalnie utworzona Komisja Swojszczyzny Z. Z. G. Rozległą i żmudną pracę poświęcono organizacji dorocznych wielkich górskich zjazdów regionalnych, jak Zjazd Górski w Sanoku 1936 i Tydzień Gór w Wiśle 1937. Rozdzielono w terenie całych Karpat liczne cenne nagrody za występy i popisy grup regionalnych. Wydano dwie broszury dla działaczów i pracowników społecznych w górach, przygotowano druk broszur popularnych dla ludności. Z inicjatywy Z. Z. G. powstał przy Polskiej Akademii Umiejętności Komitet Badań Naukowych Ziem Górskich i przeprowadził w roku bieżącym szereg prac i badań w Karpatach. Szczególną uwagę i opiekę poświęcono akcji planowania w Karpatach. Współdziałano i popierano pracę biur planowania regionalnego w obszarach górskich, pracowano mocno w powołanym do życia przy Z. Z. G. Biurze planowania regionalnego obszarów górskich.

Wszystkie powyższe prace Związku dają podstawę do przystąpienia do realizacji jednego z najważniejszych celów Związku: **opracowania planu rozwoju gospodarczego i kulturalnego Karpat.** Przystąpienie Z. Z. G. do tej akcji zapowiedział Przewodniczący Związku gen. dyw. T. Kasprzycki na Walnym Zjeździe Z. Z. G. w Wiśle 1937 r.

W takiej chwili uważamy za niezbędne szczegółowe zapoznanie szerokich kół organizacji należących do Z. Z. G. z dotychczasowymi pracami Związku. Czynimy to, wydając sprawozdanie, opracowane pod redakcją Kierownika Biura Centralnego Zw. Z. G. K. Pawlewskiego.

Niech sprawozdanie to posłuży opinii publicznej do wyrobienia sobie zdania o rodzaju prac Związku, ich wynikach i dalszych zamierzeniach, których głównym celem jest podniesienie gospodarcze i kulturalne ziem karpackich dla dobra naszych gór oraz całej Polski.

Dr Walery Goetel

1. SPRAWY ORGANIZACYJNE.

Rozległy i cenny w zespole ziem Rzeczypospolitej pas górski od Cieszyna po Czeremosze skupiał na sobie od wielu dziesiątków lat uwagę społeczeństwa. Podkarpacie bowiem obfituje w bogate złoża ropy naftowej, gazu ziemnego, źródła mineralne, oraz jest wielkim zbiornikiem sił wodnych. Poza tym w Karpatach mamy rozległe tereny dla gospodarki rolno-hodowlanej i poważny procent ogólnego zalesienia kraju. To ostatnie w łączności ze znacznym wzniesieniem nad poziom morza tworzy z Karpat naturalne źródła ożywczych pierwiastków dla zdrowia ludzkiego i doskonałe warunki dla rozwoju letnisk i turystyki. Jako zaś pas ziemi nadgranicznej góry polskie są jedyną granicą naturalną państwa.

Tym to regionem Polski zajął się Związek Ziem Górskich, powstały po „Święcie Gór" w Zakopanem w sierpniu 1935 r. najpierw jako Komitet Organizacyjny przyszłego Związku, a następnie od 12 listopada 1936 r. jako formalna instytucja pod nazwą: Związek Ziem Górskich. W myśl uchwalonego stautu celem Związku jest stwarzanie odpowiednich warunków dla podnoszenia stanu kulturalnego i gospodarczego ludności i ziem górskich, uspołecznienie tej ludności, oraz współdziałanie w racjonalnym wykorzystaniu wartości regionalnych ziem górskich dla celów ogólnych Państwa i społeczeństwa.

Związek dąży w szczególności do zespolenia ogółu ludności zamieszkującej ziemie górskie w pracach kulturalno-gospodarczych, koordynowania działalności instytucyj i organizacyj działających na ziemiach górskich, popierania poczynań mających na celu zaspokojenie potrzeb gospodarczych ludności góralskiej, szerzenie oświaty, kultury życia codziennego, wychowania fizycznego, utrwalania dodatnich cech ludności, pielęgnowania właściwości regionalnych, propagandy ziem górskich w kraju i za granicą, jak również popierania zadań ochrony przyrody górskiej.

Do osiągnięcia swych celów Związek dąży z zachowaniem obowiązujących przepisów wszelkimi sposobami, a przede wszystkim przez:

1) występowanie do władz państwowych i samorządowych oraz instytucyj i organizacyj i współdziałanie z nimi w sprawach dotyczących ziem górskich;
2) organizowanie i popieranie muzeów regionalnych, bibliotek, czytelń, świetlic, ochronek, kursów, szkół itp.;
3) organizowanie imprez i zjazdów;
4) wydawanie i popieranie czasopism, książek, broszur, ulotek i komunikatów;
5) prowadzenie prac i badań naukowych;
6) prowadzenie prac nad rozwojem swojszczyzny i ochrony przyrody górskiej;
7) prowadzenie akcji propagandowej.

Szczególny nacisk położono na koordynację prac na rozległym obszarze górskim, gdzie tego czynnika prawie w ogóle nie było przez długie lata. Niezliczona ilość towarzystw i przeróżnych organizacji działała w terenie, dając o sobie czasem znać tylko przy jakichś wielkich uroczystościach względnie przy występowaniu o subwencję na realizację — nieraz wcale pożytecznych i celowych zamierzeń. Takiemu stanowi rzeczy należało położyć kres i powiązać lokalne poczynania w ramach ogólnokarpackiego planu podniesienia gospodarczego i kulturalnego, a nadto pobudzić mniej żywotne organizacje do pracy pod egidą Związku.

Rozpoczęta w tym kierunku akcja znalazła żywy oddźwięk w terenie i w chwili ukonstytuowania się Zw. Ziem Górskich zgłosiły do niego swój akces w charakterze członków następujące instytucje i towarzystwa:

Izby Rolnicze w Krakowie, Katowicach i we Lwowie, Towarzystwa Rolnicze w Krakowie i we Lwowie, Izby Przemysłowo-Handlowe we Lwowie, Krakowie i w Katowicach, Izby Rzemieślnicze w Krakowie, Lwowie i Stanisławowie, Związek Podhalan, Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, Polski Związek Narciarski, Towarzystwo Szkoły Ludowej, Związek Harcerstwa Polskiego, Liga Popierania Turystyki, Małopolski Związek Młodzieży Ludowej, Łemkosojuz, Związek Uzdrowisk Polskich, Liga Drogowa, Związek Górali Spisza i Orawy, Polski Związek Łowiecki, Liga Ochrony Przyrody, Związek Organizacyj Rybackich, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej i Żeńskiej.

W ciągu roku 1937 zgłosiły nadto swój akces: Związek „Karpaty Wschodnie" w Stanisławowie, Związek Powiatów i Letnisk w Krakowie. W toku uzgodnień są przystąpienia PW. Leśników, Zw. Straży Ognio-

wych, Zw. Strzeleckiego, Zw. Szlachty Zagrodowej, Zw. Letniskowego „Bieszczady" i innych.

Wszystkie te instytucje i organizacje posiadają szereg Oddziałów i Kół w terenie, które przez to samo podlegają pracy koordynacyjnej Zw. Ziem Górskich. Tak pokaźny zespół członków pozwala Związkowi na żywą akcję, której powodzenie zagwarantowane jest długoletnią i pożyteczną pracą tych organizacji w terenie.

Władze centralne Związku, wybrane na I Walnym Zjeździe Rady Naczelnej Zw. Z. G. w dniu 12.XI1936 r. ukonstytuowały się w sposób następujący:

PREZYDIUM ZARZĄDU GŁÓWNEGO Z. Z. G.:

Prezes	— Minister gen. dyw. T. Kasprzycki.
Wiceprezesi:	— V. Minister inż. Al. Bobkowski.
	— Prof. dr W. Goetel.
	— Dyr. inż. J. Rudnicki.
Sekretarz Gen	— Płk. dypl. T. Grabowski.
Z-ca	— Ppłk. dypl. St. Koeb.
Skarbnik	— Dyr. inż. M. Ponikiewski.
Z-ca	— Radca J. Szelichowski.

CZŁONKOWIE ZARZĄDU GŁÓWNEGO Z. Z. G.:

Minister Gen. dyw. Tadeusz Kasprzycki
V. Minister inż. Aleksander Bobkowski
Prof. dr Walery Goetel
Dyr. inż. Janusz Rudnicki
Dyr. inż. Marian Ponikiewski
Płk. dypl. Tadeusz Grabowski
Ks. płk. Jan Humpola
Płk. dypl. Ludwik Lichtarowicz
Dr Kazimierz Zaczek
Dyr. Henryk Mianowski
Senator Feliks Gwiżdż
Dyr. Konrad Szubert
Ppłk. Władysław Ziętkiewicz
Inż. Stanisław Mierczyński.

Zastępcy:

Dr Stanisław Kawczak
Ppłk. Janusz Dżugay
Ppłk. dypl. Stefan Koeb
Dr A. Boniecki
Radca Józef Szelichowski
p. Erwin Bohusiewicz.

KOMISJA REWIZYJNA ZARZĄDU GŁÓWNEGO Z. Z. G.:

Członkowie:

Gen. Andrzej Galica
Insp. Alfred Okołowicz
Płk. Stanisław Barzykowski.

Zastępcy:

Radca Zygmunt Walter
Mjr. Br. Romaniszyn.

Zorganizowano Biuro centralne Z. Z. G. pod kierownictwem p. Kazimierza Pawlewskiego, z pomocą jednej siły kancelaryjnej. Uzyskano odpowiedni lokal dla Biura w Warszawie, ul. Mokotowska 61, gdzie również mieści się Biuro Planowania Regionalnego Z. Z. G. Biuro Centralne Z. Z. G. miało do pokonania wielką i stale wzrastającą pracę w miarę rozrostu agend Związku.

Następnym etapem działalności Zw. Z. G. było powołanie do życia Oddziałów Wojewódzkich, za pośrednictwem których władze centralne utrzymują bezpośredni kontakt z przydzielonym im terenem. Jako pierwszy powstał Oddział Lwowsko-Stanisławowski z siedzibą we Lwowie. Na konstytuującym zebraniu w dniu 13 grudnia 1936 r., w którym wzięli liczny udział przedstawiciele instytucyj samorządu gospodarczego, organizacyj społecznych, kulturalnych i regionalnych oraz ludności górskiej Rada Oddziału wybrała Zarząd, w skład którego weszli:

PREZYDIUM ODDZIAŁU LWOWSKO-STANISŁAWOWSKIEGO Z.Z.G.:

Prezes — Dyr. Tomasz Zan
Sekretarz — Mgr. Włodzimierz Skut
Skarbnik — Dyr. Michał Guzecki.

Członkowie:

Dyr. Tomasz Zan
Prezes Ludwik Myszkowski
Dyr. Konrad Szubert
Dyr. dr Stefan Uhma
Dyr. Michał Guzecki
Mgr. Józef Tężycki
Prof. Józef Pieniążek
Gen. bryg. Kazimierz Łukoski
Dr Stanisław Zaczek
Płk. Naspiński
Inż. Wiktor Rokita
Inż. Kazimierz Łodziński
Inż. Celina Tarnawska.

Zastępcy:

Inż. Jerzy Wardzała
Dyr. mjr. Janusz Żuławski
Mgr. Włodzimierz Skut
Płk. Ryziński
Erwin Bohusiewicz
Inż. Pawłowski.

Do władz Oddziału weszli więc najwybitniejsi przedstawiciele życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego w równej liczbie z województwa lwowskiego i stanisławowskiego. Na tym zebraniu po wyczerpującym referacie prof. dr W. Goetla na temat zagadnień regionalnych w Karpatach Wschodnich i inż. Januszkiewicza na temat gospodarki rolnej w tym regionie, uchwalono program i zakres działalności Oddziału.

Góry Czywczyńskie — Potok Pirie

Biuro Zarządu Oddziału mieści się we Lwowie przy ul. Kopernika 20.

Z nie mniej żywym zainteresowaniem i licznym udziałem przedstawicieli instytucyj samorządu gospodarczego, towarzystw kulturalnych i społecznych i ludności zachodnich Karpat odbyło się konstytuujące zebranie Rady Oddziału Krakowsko-Śląskiego w Krakowie w dniu 6.II.1937.

Po nakreśleniu przez prof. dr W. Goetla w obszernym referacie najpilniejszych zadań Oddziału i zakresu jego działalności wybrano Zarząd Oddziału, który ukonstytuował się w sposób następujący:

PREZYDIUM ODDZIAŁU KRAKOWSKO-ŚLĄSKIEGO Z. Z. G.:

Prezes	Senator Edward Kleszczyński
Wiceprezes	Prof. dr Jerzy Smoleński
„	Dr Wacław Olszewicz
Sekretarz	Mgr. Witold Mileski
Skarbnik	Dr Kazimierz Harhat-Załuski.

Członkowie:

Prezes Edward Kleszczyński
Prof. dr Jerzy Smoleński
Dr Wacław Olszewicz
Dr Kazimierz Harhat-Załuski
Inż. Adam Lachowicz
Dr Kazimierz Kaden
Inż. Albert Kellner
Mgr. Zbigniew Miłobędzki
Red. Stanisław Faecher
Dr Orest Hnatyszak
Mgr. Wł. Krygowski
Dr Józef Macko
Komisarz Wł. Miedniak
Dyr. Eustachy Gaertner
Prof. inż. Adam Rożański

Zastępcy:

Inż. Włodzimierz Kawecki
Prof. Romuald Reguła
Inż. Mieczysław Nowak
Dr Jan Kotas
Józefa Machay-Mikowa
Mgr. Witold Mileski
Stanisław Gryglowski.

Tak więc w skład Zarządu Oddziału weszli ludzie, którzy długoletnim doświadczeniem z pożytecznej pracy społecznej i gospodarczej na terenie obu sąsiadujących z sobą województw gwarantują odpowiednie tempo i wielki pożytek pracy Oddziału. Biuro Zarządu Oddziału mieści się w Krakowie, ul. Mikołajska 32.

Oba Oddziały Wojewódzkie Z. Z. G. rozpoczęły swe prace.

Niżej w teren Związek Ziem Górskich z organizacją swoją chwilowo nie zamierza schodzić, gdyż pracujące tam organizacje są w poważnym procencie ekspozyturami tych wielkich instytucyj i towarzystw, które zgłosiły swój akces do Związku. Być może, że z czasem, w miarę narastania w poszczególnych województwach zagadnień ściśle odrębnych i wymagających bliższego kontaktu z terenem, powstaną Oddziały Z. Z. G. w każdym z województw objętych działalnością Związku.

2. KONFERENCJE POWIATOWE Z. Z. G.

Już na samym początku działalności Z. Z. G. w sprawie opracowania dla całych Karpat generalnego planu podniesienia gospodarczego i kulturalnego tych ziem uznano za konieczne zebrać materiał ilustrujący stan obecny, by na podstawie ścisłych danych przystąpić do zamierzonej akcji oraz by zorientować się w pracach i zamierzeniach organizacyj lokalnych. Było to tym konieczniejsze, że przy swoich poczynaniach Związek mógłby mimowoli stać się czynnikiem dublującym pracę lokalnych organizacji.

Z inicjatywy Wiceprezesa Z. Z. G., dyr. inż. J. Rudnickiego, przystąpił Zarząd Główny Z. Z. G., przy pomocy Oddziałów Wojewódzkich, do urządzania konferencji powiatowych w powiatach górskich. Konferencje te mają za zadanie bezpośrednie zetknięcie się z terenem i zebranie informacyj o potrzebach i zadaniach pracy w powiatach górskich. Dla konferencyj tych opracował Zarząd Główny Z. Z. G. odpowiednie schematy i wytyczne, które ustalają sposób przygotowania konferencji oraz jej program. Wytyczne te przedstawiają się w sposób następujący:

1) Udział w konferencjach winni przede wszystkim wziąć przedstawiciele miejscowych organizacyj społecznych, gospodarczych i kulturalnych oraz pożądany jest udział przedstawicieli samorządu terytorialnego i gospodarczego.

2) Konferencje winny posiadać charakter jak najmniej urzędowy, natomiast kłaść wielki nacisk na inicjatywę społeczną.

3) Konferencje powiatowe Zw. Z. G. są zebraniem co najwyżej kilkudziesięciu przedstawicieli najżywotniejszych organizacyj i instytucyj. Nie ma więc mowy o żadnej masówce.

4) Referaty (najwyżej trzy) winny objąć tematowo następujące zagadnienia: a) gospodarczo-rolne, b) turystyczno-uzdrowiskowe i c) kulturalno-oświatowe. W ramach tych tematów należy omówić jak najzwięźlej sprawy: organizacyjne, rolne, leśne, łowieckie, rybołóstwa, przemysłowe (przemysł ludowy, artystyczny), kulturalne(oświata, swojszczyzna regionalna, muzealnictwo itp.), sprawy turystyki, letniskowe, komunikacyjne, propagandowe itd.

5) Referaty winny zawierać omówienie stanu obecnego w poszczególnych dziedzinach z konkretnymi wnioskami odnośnie polepszenia go w przyszłości.

6) Dla uplastycznienia tych zagadnień pożądana jest mapa powiatu z naniesionymi na niej drogami, ośrodkami przemysłu, kultury itp.

7) Główny nacisk winien być położony na dyskusję, w toku której poszczególne zagadnienia zostaną wszechstronnie naświetlone i potrzeby

miejscowych ośrodków przemysłowych, rolnych, społecznych itp. — wyczerpująco omówione.

8) Celem usprawnienia toku dyskusji i dostarczenia Zw. Z. G. materiałów do przepracowania na szczeblu centralnym pożądane jest, by wnioskodawcy przedstawiali swe postulaty na piśmie do Prezydium konferencji, a ustnie krótko je tylko uzasadniali.

9) Protokół z przebiegu konferencji wraz z załączonymi referatami i wnioskami uprasza się w możliwie krótkim czasie przesłać do Z. Z. G.

Dotychczas odbyto 6 zebrań: w Lesku (woj. lwowskie) dnia 4.VI.37 r., w Limanowej (woj. krakowskie) dnia 22.VI.37 r., w Skolem (woj. stanisławowskie) dnia 5.VI.37 r., w Żywcu (woj. krakowskie) dnia 23.VI.37 r., w Nadwórnej (woj. stanisławowskie) dnia 3.XII.37 r. i w Kosowie 4.XII.37 roku. Wszystkie konferencje odbyły się wobec przedstawicieli Prezydium Zarządu Głównego Z. Z. G., PP. Starostów i przedstawicieli władz oraz wybitnych działaczy społecznych i reprezentantów ludności miejscowej, a kilkakrotnie też w obecności PP. Wojewodów. Konferencje osiągnęły zamierzony wynik i dały tak w referatach na nich wygłoszonych jak w dyskusjach bogaty materiał, który, przekazany Związkowi Ziem Górskich, podlega obecnie szczegółowemu przepracowaniu. Odpowiednie wnioski zgłoszone na konferencjach są przedmiotem szeregu przeważnie skutecznych interwencji Związku u właściwych czynników, a równocześnie cały materiał został przekazany Biuru Planowania Regionalnego Ziem Górskich jako składowy element do opracowania ogólno-karpackiego planu gospodarczego i kulturalnego.

Poza konferencjami powiatowymi, które w r. 1938 będą kontynuowane, Członkowie Prezydium Z. Z. G. odbyli szereg objazdów terenowych celem zaznajomienia się z aktualnymi zagadnieniami terenu, kontroli i inicjatywy prac Związku. Jeden z takich objazdów miał miejsce w rejonie Zawoji, Orawy, Zakopanego, Spisza, Nowego Targu i powiatu limanowskiego. W objeździe wzięli udział Prezes Z. Z. G. gen. T. Kasprzycki, Wiceprezes prof. dr W. Goetel, Sekretarz Gen. płk. dypl. T. Grabowski, dr H. Szatkowski, inż. Br. Rudziński, przedstawiciele Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie, oraz szereg fachowców drogowych, urbanistycznych itp.

Celem zaś uzgodnienia prac terenowych przeprowadzono konferencje z T-wem Rozwoju Ziem Wschodnich, Sekretariatem Porozumiewawczym Organizacyj Społecznych Polskich we Lwowie i innymi poważniejszymi Towarzystwami, obejmującymi swą działalnością częściowo obszary karpackie.

3. SPRAWY ROLNE.

Z natury rzeczy zagadnienia rolne w najszerszym ich pojęciu są jednym z najważniejszych zadań Związku Ziem Górskich. Jakkolwiek bowiem obszar karpacki należy do mało urodzajnych ziem Rzeczypospolitej to jednak na większej jego części rolnictwo jest podstawą bytu ludności. Z tych względów należało przede wszystkim rozważyć możliwości ulepszenia warsztatu rolnego, zwiększenia jego wydajności, a tym samym zwiększenia jego dochodowości. Praca to nie łatwa, jeśli zważymy specyficzną strukturę rolną na naszym podgórzu, gdzie obok zagadnień hodowli i związanych z tym zagadnień hal i połonin, aktualne są zagadnienia: stosunku pastwisk do gospodarki leśnej, komasacji, przetwórstwa oraz zbytu produktów rolnych i wiele, wiele innych.

Górska szkoła rolnicza w Żabiem

Wytyczne programu prac Z. Z. G. w tym zakresie są zawarte w referacie, wygłoszonym prze dyr. inż. J. Rudnickiego na zjeździe Z. Z. G. w Warszawie dnia 12.XI.36 r. p. t. „Zagadnienia gospodarcze i kulturalne wsi górskiej", wydanym następnie drukiem przez Z. Z. G.

Wśród tych zagadnień na czołowe miejsce wysuwają się prace nad

podniesieniem pasterstwa i hodowli, a to tak na halach i połoninach, jak na łąkach podgórskich, oraz scalenia wsi podgórskich. Nadto doniosłą rolę odgrywają, szczególnie w niektórych okolicach, prace nad rozwojem sadownictwa i warzywnictwa oraz zabudowy potoków górskich. Popieranie spółdzielczości, wzmożenie prac oświatowo-kulturalnych na terenie wsi górskiej — dopełniają całości. Związek Ziem Górskich w tym zakresie nie pracuje bezpośrednio, tylko współdziała z działającymi w terenie Izbami i organizacjami rolniczymi w duchu popierania i koordynacji prac nad rozwojem rolnictwa w górach i dopomaga w poszczególnych akcjach na zasadzie jednolitego planu dla całości obszaru karpackiego.

Poważnym materiałem poglądowym na obecny stan rolnictwa w górach są konferencje powiatowe Zw. Z. G., na których sprawy rolne stanowią trzon, około którego dyskusja się toczy. Większość zgłaszanych wniosków dotyczy właśnie zagadnień rolnych. Realizacja tych wniosków odbywa się w ścisłym porozumieniu i uzgodnieniu z odpowiednimi resortami Ministerstwa Rolnictwa i Izbami Rolniczymi, co daje gwarancję, że praca Związku w tej dziedzinie jest nastawiona na realne korzyści terenu i nie koliduje z polityką rolną Państwa.

Prócz tego Związek popiera zakładanie górskich szkół rolniczych, spółdzielni zbytu owoców, płodów ziemnych itp. oraz współpracuje z Izbami Ustawodawczymi przez PP. Posłów i Senatorów z terenów górskich w inicjowaniu i opracowywaniu ustaw rolnych. W dążeniu Związku do opracowania ogólno-karpackiego planu gospodarczego dla ziem górskich poważną pozycję stanowią studia naukowe nad strukturą rolną tych ziem, prowadzone w Biurze Planowania Regionalnego przez dr B. Zaborskiego i mgr. J. Flisa, o których mowa będzie w dalszej części sprawozdania.

4. SPRAWY LEŚNE.

W dziedzinie gospodarki leśnej, posiadającej obok rolnej ogromne znaczenie w Karpatach, Zw. Z. G. nie posiada dotychczas całkowicie wypracowanego programu, nie mniej jednak obecność w Zarządzie Głównym oraz w Zarządach Oddziałów Z. Z. G. wybitnych znawców gospodarki leśnej umożliwia Związkowi realizację poszczególnych zagadnień w tej dziedzinie. W szczególności zagadnienia leśne uwypuklają się na konferencjach powiatowych, gdzie niemal wszędzie podkreśla się konieczność ochrony lasów górskich, a to tak ze względu na konieczność podniesienia racjonalnej dochodowości jak i ogromnego znaczenia lasów górskich dla letnisk i ochrony osiedli przed powodziami. Jako doniosły problem w tej dziedzinie wysuwa się również na plan pierwszy uzgodnienie postulatów gospodarki leśnej i pastwiskowej w górach. Niezrozumienie ludno-

ści górskiej dla gospodarki leśnej powoduje częste zadrażnienia między władzami leśnymi a ludnością, wobec czego praca Związku w tej dziedzinie idzie w kierunku uświadomienia założeń gospodarstwa leśnego. Szczególnie na akcję w tym kierunku pozwalają konferencje powiatowe Z. Z. G., na których na rozliczne skargi i pretensje ludności do administracji leśnej delegaci Związku i zaproszeni przedstawiciele dyrekcji lasów oraz miejscowych leśnictw sprawę tę naświetlają.

5. RYBOŁÓSTWO.

Dla zagadnienia powyższego, odgrywającego w niektórych okolicach górskich większą rolę, zwrócił się Z. Z. G. do Mjr. Br. Romaniszyna, Wiceprezesa Krajowego Tow. Rybackiego o opracowanie broszury p. t. „Najważniejsze zagadnienia rybackie na obszarach górskich i podgórskich województwa krakowskiego". Opracowanie obejmie działy gospodarstwa stawowego, rybołóstwa zawodowego, rzecznego i jeziorowego oraz wędkarstwa sportowego; Z. Z. G. otrzymał już od mjr. Br. Romaniszyna mapę, ilustrującą dzisiejszy stan rzeczy w tych działach w Karpatach Zachodnich. Opracowanie zobrazuje poglądy Krajowego Towarzystwa Rybackiego i organizacyj wędkarskich. Opracowanie to, uzupełnione odpowiednimi danymi z Karpat Wschodnich, da podstawę do pracy nad podniesieniem rybołóstwa w Karpatach na zasadzie ogólno-karpackiego planu.

6. PRZEMYSŁ LUDOWY.

Wstępne prace Z. Z. G. w tym dziale, bardzo ważnym dla niektórych okolic górskich, wykazały jako najpilniejszą potrzebę, koordynację dotychczasowych, przeważnie rozproszonych, a częstokroć niezgodnych ze sobą prac terenowych. W tym celu Z. Z. G. skorzystał z zaproszenia do udziału w pracach utworzonej w bieżącym roku Komisji Międzyministerialnej dla Spraw Przemysłu Ludowego i bierze w pracach tej Komisji stały udział przez p. płk. Grabowskiego, dyr. H. Mianowskiego i K. Pawlewskiego. Celem przyczynienia się do skoordynowania prac, wykonywanych w zakresie przemysłu ludowego w górach przez Izby Przemysłowo-Handlowe, Rolnicze i Rzemieślnicze, zwołał Zarząd Główny Z. Z. G., przy współdziałaniu Oddziału Krakowsko - Śląskiego, specjalną konferencję w sprawie przemysłu ludowego w Karpatach, która odbyła się w Krakowie dnia 28.IV.37 r. W konferencji wzięli liczny udział przedstawiciele wspomnianych Izb z czterech południowych województw oraz wybitni fachowcy w dziedzinie przemysłu ludowego. Po referatach dyr. H. Mianowskiego p. t. „Stanowisko sfer Izby Przemysłowo-Handlowej" i naczelnika Osieckiego p. t. „Stanowisko sfer Izby Rzemieślniczej" i nadzwyczaj oży-

wionej dyskusji, uzyskano pokaźny materiał dla dalszej inicjatywy Z. Z. G. na tym polu. Prace Z. Z. G. idą tu w kierunku uporządkowania i koordynacji odnośnych działań na podstawie jednolitego planu dla całych Karpat. Na czoło w tym planie wybija się zagadnienie organizacji przemysłu ludowego oraz organizacji zbytu. Dlatego też Związek dąży do powołania do życia corocznych Targów górskich na wzór Targów Wschodnich. Zadaniem takich targów byłoby popularyzowanie twórczości ludowej wśród szerokich mas społeczeństwa polskiego oraz propaganda ich za granicą, a nadto zdobycie dla nich rynku zbytu. Próbę takich targów przeprowadził Związek w r. 1937 w Wiśle, organizując wystawę przemysłu ludowego, która jednak dla braku organizacji wytwórczości ludowej dała nikłe wyniki. Akcja ta będzie jednak nadal prowadzona aż do uzyskania lepszych rezultatów.

7. SPRAWY LETNISKOWE I UZDROWISKOWE

Pracując w tym dziale w ścisłym porozumieniu ze Związkiem Uzdrowisk Polskich, Z. Z. G. skierował swą uwagę na najdonioślejsze problemy, dotyczące najważniejszych rejonów uzdrowiskowo-letniskowych Karpat. Z. Z. G. współdziałał w zagadnieniach należytej rozbudowy obszarów letniskowych Huculszczyzny oraz Podhala. W tym ostatnim zakresie Z. Z. G. popierał różne inicjatywy letnisk podhalańskich z Zakopanem na czele. Szczególną uwagę poświęcił Z. Z. G. sprawie rocjonalnego rozplanowania i urządzenia Gubałówki oraz Bukowiny Tatrzańskiej, nadto planu regulacyjnego oraz najważniejszych zagadnień komunikacyjnych i inwestycyjnych Zakopanego, Kościeliska i przyległych gmin podhalańskich. Nadto Z. Z. G. działa w kierunku popierania letnisk i uzdrowisk górskich, dotychczas jeszcze mało znanych i nieodkrytych, starając się je poprzeć na różnych polach. Takimi miejscowościami są np. Burkut nad Czarnym Czeremoszem, niektóre tereny zdrojowiskowe w powiecie leskim oraz w Skolszczyźnie, Wysowa w pow. gorlickim i Szczawa w pow. limanowskim. Z. Z. G. zainicjował akcję poparcia tych miejscowości, które posiadają wartościowe źródła mineralne, a to na polu komunikacji, higieny, propagandy oraz planowania racjonalnego rozwoju tak jak innych obszarów letniskowych, uzdrowiskowych w Karpatach.

Wychodząc z założenia, że dla rozwoju, szczególnie pomniejszych letnisk, jest niezbędną praca zbiorowa, Z. Z. G. popiera żywo tworzenie związków celowych poszczególnych obszarów letniskowych. Przedstawiciele Prezydium Z. Z. G. wzięli udział w zebraniu Związku Międzykomunalnego „Karpaty Wschodnie" woj. stanisławowskiego, odbytym w Skolem dnia 5.VI.1937 r. pod przewodnictwem Wojewody gen. Stefana

Pieniny — Sokolica

Pasławskiego. Przedstawiciele Z. Z. G. uczestniczyli również w zebraniu inauguracyjnym Związku Letniskowego dnia 19.VI.1937 r. Nadto Z. Z. G. zainicjował powstanie analogicznego związku celowego dla powiatów górskich woj. lwowskiego. W tym celu, po porozumieniu się z Wojewodą lwowskim dr A. Biłykiem, odbyła się z inicjatywy Z. Z. G. dnia 21 czerwca 1937 r. w Przemyślu konferencja w sprawie utworzenia Związku Międzykomunalnego turystyczno - letniskowego Bieszczadów, z udziałem przedstawicieli władz, zainteresowanych powiatów oraz czynników samorządowych i społecznych. Z. Z. G. delegował do stałej współpracy w powyższej akcji ppłk. dypl. Srokowskiego. Dążeniem Z. Z. G. jest, aby cały obszar Karpat został objęty działalnością powyższych związków celowych, przy czym wskazane byłoby ustalenie szczegółowe typu takiej organizacji, najbardziej odpowiedniego dla Karpat. Ponadto Z. Z. G. dąży do zwiększenia frekwencji letników i turystów w tych miejscowościach letniskowych, które nie posiadają jeszcze wyrobionej renomy, a zasługują na poparcie z uwagi na wartościowe źródła mineralne i pierwszorzędne warunki klimatyczne. W tym celu Związek współpracuje i będzie nadal współpracował ze Związkiem Uzdrowisk nad przyznaniem tym miejscowościom ulg kolejowych dla przyjezdnych tam gości oraz odpowiednich kredytów na konieczne inwestycje letniskowe. Ponieważ rozwój takich miejscowości częstokroć zależy od dogodnej komunikacji a często też w ogóle od możności dostania się do nich, Związek przeprowadził szereg interwencji dla usprawnienia komunikacji kolejowej do tych miejscowości oraz gorąco popiera wszelkie poczynania w dziedzinie budowy dróg dojazdowych (Szczawa, Wysowa, Burkut i inne).

8. WYCHOWANIE FIZYCZNE, OBOZY WYPOCZYNKOWE.

W ścisłym porozumieniu z Państwowym Urzędem W. F. i P. W. Związek popiera wszelkie usiłowania, zmierzające do wyzyskania Karpat dla wychowania fizycznego najszerszych mas społeczeństwa polskiego. Poza zagadnieniem planowej gospodarki w tym zakresie Z. Z. G. interesuje się szczególnie doniosłą sprawą urządzenia w Karpatach obozów i miejscowości wypoczynkowych dla spędzenia urlopów przez robotników. W tym celu Związek przy współpracy swoich Oddziałów przeprowadził ewidencję szeregu obiektów w terenie, nadających się na pomieszczenie robotników. Liga Popierania Turystyki oraz P. U. W. F. i P. W. przeprowadzają szereg prób i doświadczeń w tej dziedzinie, poczym mają być zorganizowane masowe wyjazdy pracowników fabrycznych i hutniczych do tych miejscowości. Akcja Z. Z. G., Ligi Popierania Turystyki PUWF i PW ma na celu skierowanie ruchu turystycznego i letniskowego do całego pasa górskiego, który dotychczas wykorzystywany był głównie w kilku mod-

nych punktach jak Zakopane, Krynica, Worochta itp. Uboga ludność górska czerpie z ruchu turystycznego i letniskowego znaczne korzyści materialne i wzgląd ten wymaga rozparcelowania wzmagającego się z roku na rok ruchu turystyczno-letniskowego równomiernie i na Beskidy Zachodnie jak i na Beskidy Wschodnie oraz Beskid Środkowy. Organizacja urlopów robotniczych wymaga dużego zrozumienia nie tylko wśród pracodawców lecz również wśród samych rzesz robotniczych, które nie wszędzie jeszcze doceniają znaczenia chociażby 2 tygodniowego urlopu dla zdrowia własnego, które z punktu widzenia przydatności do pracy leży w interesie ogólno państwowym. Dlatego też równolegle z organizacją urlopów robotniczych koniecznym będzie wejście w porozumienie z pracodawcami, by zechcieli ułatwić wyjazd swemu pracownikowi przez zapłacenie należności za urlop i następnie rozłożenie tej należności na kilkumiesięczne raty, potrącane z poborów pracownika. Drugim etapem jest konieczność propagandy idei urlopów robotniczych wśród samych zainteresowanych pracowników fabrycznych czy hutniczych, gdyż brak zrozumienia dla tej idei mógłby hamująco wpływać na powodzenie rozpoczętej akcji.

Pod koniec roku 1937 odbyło się porozumiewawcze zebranie z udziałem delegatów L. P. T., P. U. W. F. i P. W., Instytu Spraw Społecznych i Zw. Z. G., na którym omówiono wytyczne akcji urlopów robotniczych i przyjęto ich program. W myśl tych wytycznych P. U. W. F. i P. W. i Z. Z. G. zajął się ewidencją i przygotowaniem obiektów na pomieszczenie urlopowiczów, zaś Liga Popierania Turystyki przewozem ich do miejscowości wypoczynkowych, a Instytut Spraw Społecznych stroną kulturalną zamierzonej akcji.

9. TURYSTYKA.

W zakresie turystyki a w szczególności tak zwanej turystyki czynnej w Karpatach Związek Ziem Górskich nie rozwijał specjalnej akcji ze względu na to, że będące jego członkami wielkie organizacje turystyki czynnej i związanych z tym sportów jak Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, Polski Związek Narciarski i Liga Popierania Turystyki przeprowadzają w tym zakresie od wielu już lat planową akcję udostępnienia turystom całych Karpat. Nie mniej jednak Zw. Z. G. w dziale tym rozwija akcję koordynacyjną i propagandową. Podkreślić tu należy ufundowanie przez Związek kilku nagród dla uczestników zimowego marszu szlakiem II Brygady na Huculszczyźnie, oraz współpracę z wszystkimi organizacjami turystycznymi przez popieranie ich poczynań.

10. SPRAWY KOMUNIKACYJNE I DROGOWE.

W zakresie komunikacji kolejowej Z. Z. G. popiera inicjatywy lokalne co do budowy najpilniejszych linii kolejowych w górach, jak np. na wschodzie kolej Kołomyja—Kosów—Kuty, a na zachodzie Nowy Targ—Szczawnica. Co do dróg kołowych Z. Z. G. pracował nad projektem wielkiej szosy turystycznej, mającej połączyć okolice Cieszyna wzdłuż całego łańcucha Karpat z dolinami Czeremoszu. Szczegółowe studium w tym kierunku przeprowadza Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich, które zebrało wszystkie dotychczasowe materiały i opracowało mapę z alternatywami tej szosy. Po przeprowadzeniu kontrolnych badań w terenie, plan tej szosy będzie przedmiotem szczegółowego opracowania z udziałem znawców. Szosa będzie wyzyskiwała odcinki już istniejące, w wielu wypadkach stanowić będzie warianty dzisiejszych połączeń drogowych, a w niektórych będzie wymagała budowy nowych odcinków. Zadaniem szosy jest stworzenie wielkiej atrakcji turystycznej przede wszystkim dla ruchu samochodowego. Przy drodze przewidziane będą miejsca na budowę zajazdów turystycznych, utrzymywanych w stylu danych regionów oraz na obozowanie i camping. Z. Z. G. inicjował nadto i popierał budowę niektórych dróg w Karpatach, które częściowo wejdą w skład szosy karpackiej. Są to budowy dróg: w województwie krakowskim droga Żywiec — Zawoja — Przełęcz Krowiarki — Orawa oraz droga Mszana Dolna — Lubomierz, w województwie lwowskim drogi w powiecie leskim Załuż — Lesko, Komańcza — Wisłok i Łupków — Cisna, w województwie stanisławowskim drogi w rejonie Żabiego. Droga na Zawoję i Krowiarki poza tym, że będzie częścią przyszłej wielkiej magistrali turystycznej karpackiej Cieszyn — Czeremosze, przyniesie wydatne skrócenie połączenia Katowic z Zakopanem, prowadząc jednocześnie piękną trasą dookoła masywu Babiej Góry i Parku Narodowego na Babiej Górze. Droga Mszana — Lubomierz, po jej przedłużeniu do Kamienicy, przyniesie udostępnienie wartościowych źródeł mineralnych w Szczawie i skróci drogę Kraków — Szczawnica o kilkadziesiąt kilometrów. Drogi w powiecie leskim stworzą arterie komunikacyjne pomiędzy miejscowościami dzisiaj zabitymi deskami od śwata, a cennymi pod względem turystycznym; drogi w rejonie Żabiego otworzą połączenie z tą perłą Huculszczyzny i dostęp do źródła mineralnego w Burkucie. Wszystkie powyższe drogi mają pierwszorzędne znaczenie dla ruchu letniskowego danych okolic. Na budowach tych pracowały w roku 1937 hufce junaków, przydzielone na prośbę Z. Z. G. przez władze wojskowe, z bardzo dobrym wynikiem.

Z. Z. G. dotychczas nie przystąpił do współdziałania w organizowaniu „Świąt Pracy" w górach, a to ze względu na konieczność poczynienia

w tym dziale dalszych prób i doświadczeń, jak to wynikło z odnośnych konferencyj w Prezydium Ligi Drogowej, będącej członkiem Z. Z. G., z którą Zarząd Z. Z. G. współpracuje. Z. Z. G. poświęcał uwagę sprawie prac szarwarkowych w górach, dążąc do ich usprawnienia i racjonalizacji.

Z. Z. G. zajmował stanowisko w sprawie szosy Kraków — Zakopane, występując za przyśpieszeniem budowy tej pierwszorzędnej doniosłości drogi oraz przeprowadzenia jej trasy z Chabówki przez Obidową do Nowego Targu oraz z Szaflar przez Gubałówkę do Zakopanego.

Doceniając znaczenie przede wszystkim turystyczne drogi Kraków — Zakopane, Związek Ziem Górskich wystąpił do Ministerstwa Komunikacji z odpowiednio umotywowanym memoriałem w sprawie budowy tej drogi na odcinku Nowy Targ — Zakopane poprzez Szaflary, Bańskie, Ząb, Gubałówkę, która to trasa przez szczytowy przebieg przysporzyłaby drodze Kraków — Zakopane wiele atrakcyj widokowych w szczególności z otwarciem całej panoramy Tatr ze szczytu Gubałówki. Stanowisko Zw. Z.G. znalazło pełne zrozumienie tak u pp. Ministra Ulrycha i Wiceministrów Bobkowskiego i Piaseckiego, jak też gminy Zakopane i szeregu organizacyj turystycznych.

Również starania Związku w sprawie przyspieszenia budowy drogi Krynica — Wysowa zostały uwieńczone powodzeniem w postaci uzyskania z Funduszu Pracy odpowiednich kredytów na prace wstępne (przetrasowanie wspomnianej drogi). Prace te zostaną ukończone do wiosny 1938 r. a następnie Związek będzie dążył do przyspieszenia budowy drogi Krynica — Wysowa. Jest to tym konieczniejsze, że Wysowie przez brak jakiegokolwiek połączenia od strony Krynicy i Grybowa zagraża upadek.

Z innych spraw komunikacyjnych i drogowych wymienić należy jeszcze starania o dogodne połączenia kolejowe z poszczególnymi letniskami i uzdrowiskami oraz współpracę z poszczególnymi wydziałami komunikacyjnymi województw południowych w kierunku uzgodnienia hierarchii i wagi odnośnych odcinków drogowych, budowanych w ramach planów inwestycyjnych.

11. SPRAWY OCHRONY PRZYRODY.

W dziedzinie ochrony przyrody Związek Ziem Górskich współpracuje z Ligą Ochrony Przyrody i jej Oddziałami na terenie Karpat, z towarzystwami turystycznymi i kulturalnymi, rozwijającymi na tym polu działalność oraz uczestniczy przez kilku swych członków w pracach Państwowej Rady Ochrony Przyrody. Jak dotychczas Związek interesował się szczególnie sprawą ochrony lasów górskich jako podstawową dla całości przyrody w Karpatach.

Wszelkie akcje zdążające do tworzenia parków narodowych i rezerwatów w górach są przez Zw. Z. G. popierane u czynników miarodajnych, przy uzgodnieniu odnośnych postulatów z żywotnymi interesami ludności górskiej.

12. WYDAWNICTWA I PROPAGANDA.

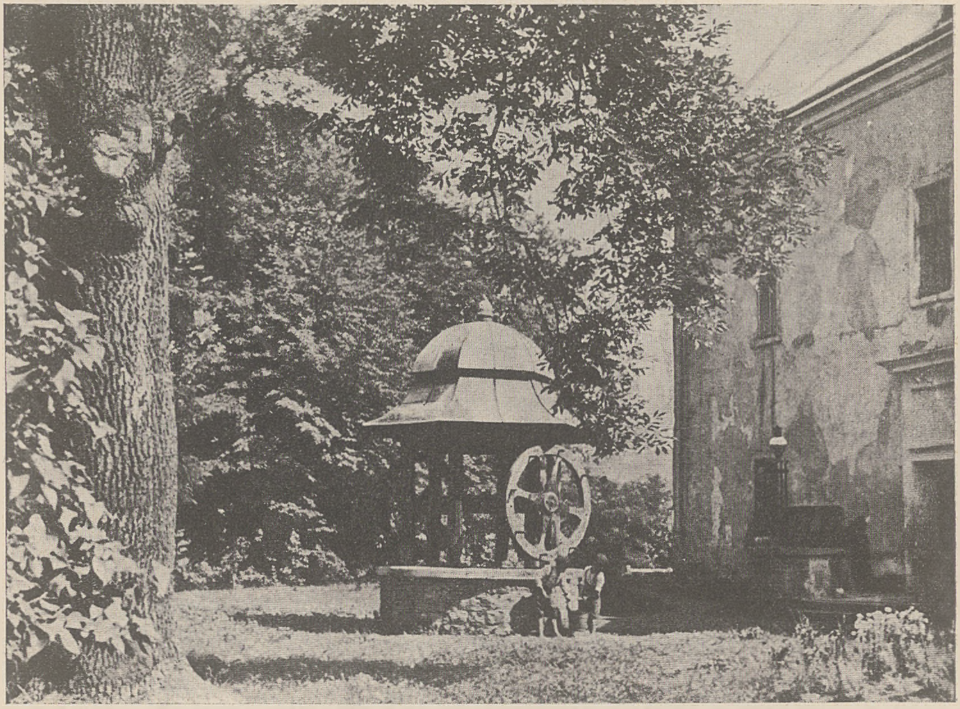
W zakresie wydawniczym co do obszaru gór interesują Związek trzy typy publikacji. Pierwszą grupę stanowią prace o charakterze ściśle naukowym, odnoszące się do obszarów górskich, które powierzono Komitetowi Badań Naukowych Ziem Górskich, utworzonym przy Polskiej Akademii Umiejętności w porozumieniu z Z.Z.G. Drugą grupę tworzą publikacje dla działaczy społecznych. Z tego zakresu wydał Z.Z.G. dotychczas dwie broszury, a to prof. W. Goetla p. t. „Zagadnienia regionalizmu górskiego w Polsce" oraz inż. J. Rudnickiego p. t. „Zagadnienia gospodarcze i kulturalne wsi górskiej". Obie broszury są ilustrowane mapami, przedstawiającymi omawiane zagadnienia dla całych karpat oraz fotografiami. Broszury te rozprowadza się systematycznie w teren przy wielkim popycie. Przeprowadzono prace przygotowawcze do trzeciej grupy wydawnictw górskich: broszur przeznaczonych dla ludności obszarów górskich, a traktujących o aktualnych zagadnieniach gospodarczych i kulturalnych ziem górskich. Dla tych wydawnictw wyłonił Zarząd Główny Z.Z.G. osobną komisję w składzie: prof. dr W. Goetel, dyr. inż. J. Rudnicki, ks. płk. Jan Humpola, sen. F. Gwiżdż i inż. St. Mierczyński. Po opracowaniu wstępnego projektu tych wydawnictw przez inż. St. Mierczyńskiego, przeprowadzono pertraktacje z upatrzonymi autorami celem ostatecznego uruchomienia wydawnictwa tych broszur.

Prócz pracy wydawniczej prowadzono stale akcję informacyjną i propagandową dla prasy, zamieszczano szereg artykułów omawiających poszczególne fazy działalności Związku Ziem Górskich i związanych z nią aktualnych zagadnień z dziedziny swojszczyzny, ochrony przyrody, turystycznej itp. W akcji tej szczególnie żywy udział brali: prof. dr W. Goetel Kierownik Biura K. Pawlewski, Rafał Malczewski, W Mileski, St. Faecher i inni. Ponadto zorganizowano kilka konferencyj prasowych z licznym udziałem przedstawicieli prasy polskiej. Również i Polskie Radio udzieliło gościny przed mikrofonem delegatom Związku, którzy tą drogą informowali społeczeństwo polskie o najważniejszych pracach Związku.

Prócz tego Związek Ziem Górskich nawiązał kontakt ze wszystkimi instytucjami i towarzystwami, które są członkami Związku, informując je o swoich zamierzeniach wydawniczych z prośbą o wzajemne informowanie Związku o akcji wydawniczej przez nie prowadzonej. Wszelkie wydawnictwa dotyczące obszarów górskich w Polsce gromadzi Biuro Związku, kompletując prócz tego wycinki prasowe w specjalnym albumie.

13. SPRAWY SWOJSZCZYZNY

Zagadnienie swojszczyzny tworzyło tę dziedzinę pracy kulturalnej w górach, w której Z.Z.G. pracował bezpośrednio, a to ze względu na pilne zadania w tym zakresie i brak organizacji w terenie, które zajmowałyby się powyższymi zagadnieniami na skalę ogólno - karpacką. Braki i potrzeby w zakresie zagadnień swojszczyzny w górach zarysowały się jasno na „Święcie Gór" w Zakopanem i „Zjeździe Górskim" w Sanoku. Na naradach, odbytych przez członków Sądu Konkurswowego podczas powyż-

Sanok — zamek i stara studnia

szych uroczystości ustalono plan akcji, przyjęty następnie przez władze Z.Z.G. Celem realizacji tego planu zwołał Z.Z.G. konferencję, która odbyła się w Warszawie dnia 21.1. 37 r. z udziałem znawców. Jednym z wyników tej konferencji było wyłonienie się z inicjatywy prof. T. Seweryna, projektu organizacji widowisk regionalnych górskich. Równoległą akcję przeprowadził, będący członkiem Z.Z.G., Związek Podhalan, a przede wszyst-

kim jego Ognisko Warszawskie, zwołując w Warszawie szereg interesujących zebrań dyskusyjnych w tej sprawie, na których Wiceprezes Z.Z.G., prof. dr W. Goetel, przedstawił punkt widzenia Z.Z.G. W wyniku powyższych prac Z.Z.G. wysłał wiosną ub.r. w teren specjalną Komisję, złożoną z pp.: prof. T. Seweryna, prof. J. Pieniążka i p. H. Roj-Kozłowskiej, która objechała wszystkie regiony górskie, od Śląska po Huculszczyznę, przeprowadzając konferencję z kierownikami grup regionalnych, działaczami społecznymi oraz opiekunami zagadnień swojszczyzny. Wynikiem tych konferencji było opracowanie szczegółowego programu występów grup regionalnych na „Tygodniu Gór" w Wiśle, uwzględniającego we wzmożonej mierze wielkie bogactwo obyczaju ludowego, kryjącego się w Karpatach.

Dla zachęcenia grup regionalnych do tym bardziej wytężonej pracy, Prezes Z.Z.G., gen. T. Kasprzycki, udzielił subwencji na budujący się Dom Ludowy w Łapszach Niżnych, a to w uznaniu szczególnie wybitnej pracy grupy regionalnej spiskiej. Subwencję tę udzielono za pośrednictwem Związku Górali Spisza i Orawy, jako organizacji będącej członkiem Z.Z.G.

Opierając się na doświadczeniach z poprzednich występów grup regionalnych górskich, przepracował Z.Z.G. sprawę nagród udzielanych za wybitne wyniki grup regionalnych. W wyniku tej akcji, popartej przez Ministerstwo Rolnictwa oraz Izby Rolnicze, rozdzielono nagrody za występy grup regionalnych na Zjeździe Górskim w Sanoku, uwzględniając przede wszystkim przedmioty wartościowe dla rolnictwa i oświaty ludowej.

Celem bezpośredniego poparcia prac nad utrzymaniem obyczaju, stroju, muzyki, śpiewu i tańca ludowego Z.Z.G. rozdzielił w terenie szereg skromnych subwencji dla grup regionalnych, uwzględniając przede wszystkim grupy, które wyróżniły się swą pracą. Udzielono też pewnej pomocy materialnej najwybitniejszym krawcom i wytwórcom strojów ludowych.

Wynikiem dotychczasowej działalności Z.Z.G. w terenie jest niewątpliwy wzrost zainteresowania ludności sprawą swojszczyzny. We wszystkich regionach górskich daje się zauważyć nawrót do stroju, obyczaju i sztuki ludowej; w wielu okolicach, gdzie strój ginął, pojawia się on z powrotem, a nawet zaznaczyły się próby odtworzenia zaginionego już stroju, uwieńczone pełnym powodzeniem (Zawoja). Również odżywają starodawne śpiewy, melodie i tańce, a w szczególności zatracany już, a nadzwyczaj w górach bogaty obyczaj ludowy.

Celem utrzymania należytej kontroli nad tym żywiołowym ruchem i strzeżenia, aby nie zeszedł on na manowce, powołał Z. Z. G. specjalną Komisję Swojszczyzny, której przewodnictwo objął na razie Wiceprezes Z. Z. G. prof. dr W. Goetel; Wiceprezesem Komisji został prof. dr T. Seweryn, Sekretarzem mgr. R. Reinfuss. Jak dotychczas przyjęli współudział

w pracach Komisji Swojszczyzny Z. Z. G. następujący fachowcy z różnych działów:

Prof. dr Walery Goetel — Kraków
Prof. dr Jan St. Bystroń — Warszawa
Doc. dr Józef Chałasiński — Warszawa
Prof. dr Adolf Chybiński — Lwów
Wizyt. Andrzej Cierniak — Warszawa
Prof. dr Kazimierz Dobrowolski — Kraków
Dyr. Tadeusz Dobrowolski — Katowice
Prof. dr Adam Fischer — Lwów
Prof. dr Cezaria Jędrzejewicz — Warszawa
Prof. Zofia Kwaśnicowa — Warszawa
Inż. Włodzimierz Kawecki — Żywiec
Kornel Makuszyński — Warszawa
Dyr. Tadeusz Malicki — Zakopane
Rafał Malczewski — Zakopane
Inż. St. Mierczyński — Warszawa
Gustaw Morcinek — Skoczów
Prof. dr K. Moszyński — Wilno
Płk. Norbert Okołowicz — Riczka
Prof. Aleksander Patkowski — Warszawa
Jan Pawlikowski — Przemyśl
Inż. Kazimierz Piaścik — Warszawa
Prof. Józef Pieniążek — Lwów
Prof. Tadeusz Prejzner — Katowice
Dr Jadwiga Przeworska — Warszawa
Doc. dr Julian Pulikowski — Warszawa
Mgr. Roman Reinfuss — Kraków
Helena Roj-Kozłowska — Warszawa
Mjr. Bronisław Romaniszyn — Kraków
Prof. dr Tadeusz Seweryn — Kraków
Prof. dr Oskar Sosnowski — Warszawa
Inż. Bogdan Treter — Warszawa
Dr Stanisław Vincenz — Słoboda Rungurska
Jan Wiktor — Szczawnica
Red. Antoni Zachemski — Warszawa
Dr Juliusz Zborowski — Zakopane
Inż. Jerzy Żukowski — Warszawa

Pierwszy Plenarny Zjazd Komisji Swojszczyzny odbył się w Warszawie w dniach 10 i 11 grudnia 1937 r. przy licznym udziale wszystkich członków Komisji i zaproszonych znawców folkloru ludowego. Z przebiegu obrad Komisji okazało się, że kultura ludowa obejmuje tak rozległe problemy i idee, iż wyodrębnianie jej z kręgu kultury ogólnopolskiej i jej wpływu na kulturę narodową jest niemożliwe. Uznano jednomyślnie, że zanik kultury ludowej pociągnie za sobą uszczuplenie wartości kultury narodo-

wej, dla której tamta jest nieocenionym towarzyszem wielowiekowych zmagań, źródłem najpiękniejszych jej kart i granitową opoką, na której zagwarantowany jest jej rozwój.

Obrady rozpoczął prof. dr. W. Goetel, obrazując zebranym dotychczasowe poczynania Związku Ziem Górskich na polu kultury ludowej i podkreślając, że Z. Z. G. pracuje w gorach w dwóch wielkich działach: gospodarczym i kulturalnym. Skolei dr T. Seweryn omówił doświadczenia Związku Ziem Górskich nad kulturą ludową górali na podstawie zjazdów górskich w latach ubiegłych i nakreślił program pracy w tej dziedzinie na przyszłość. Te dwa referaty stały się podstawą niezwykle interesującej dyskusji trwającej dwa dni, a zakończonej powzięciem szeregu uchwał w poszczególnych działach, których realizacją zajmie się Związek Ziem Górskich przy pomocy Komisji Swojszczyzny.

W dziale widowisk regionalnych Komisja stoi na stanowisku jak najszerszej ich propagandy tak w kraju jak i zagranicą, gdyż obrazują one w szeregu różnych pokazów cały przebogaty dorobek kultury ludowej w stroju, tańcu, muzyce, obrzędach, śpiewie itp. Z tych względów należałoby stworzyć stałą doroczną imprezę w jednej z górskich miejscowości o charakterze festiwalów z tym, że program widowisk nie może być naginany do upodobań snobistycznej publiczności, ale powinien zawierać pokazy istotnie ludowego dorobku kulturalnego, odtworzonego jak najwierniej i bez teatralnej inscenizacji, z doborem tych pokazów, które mają wartość widowiskową. Organizowane zjazdy górskie w pewnych regionach powinny dać możność zapoznania się z folklorem danego regionu nie na scenach, ale w normalnym toku pracy i życia codziennego.

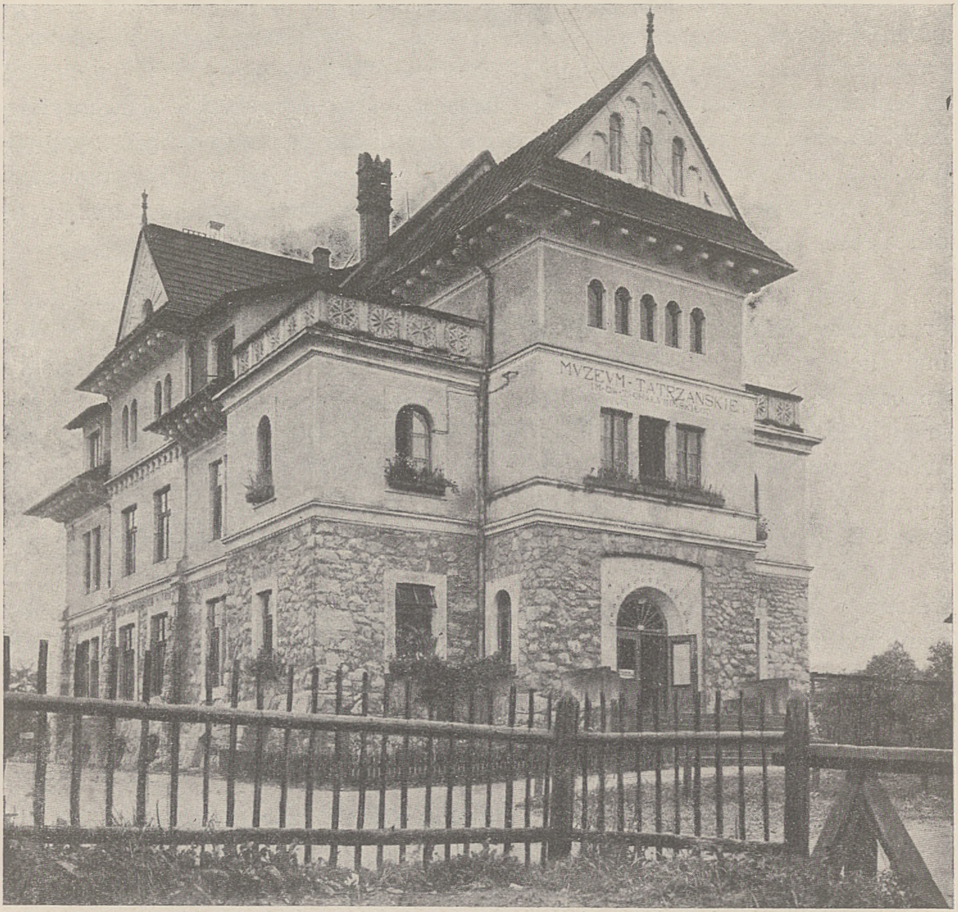
Strój ludowy, który w zastraszający sposób zaczął wśród ludu naszego ginąć, zastępowany miejską tandetą, należy przywrócić w całej jego krasie. Nie wstydem bowiem jest go nosić, ale zaszczytem. Zniszczenie, jakiego na tym polu dokonał pług cywilizacyjny, należy z największym nawet poświęceniem odrobić. Na szczęście ten pochód zniszczenia zatrzymał się na skalnych graniach górskich i dzięki temu właśnie w górach znajdujemy strój ludowy gdzieniegdzie zupełnie zachowany i pieczołowicie pielęgnowany. Do jego rekonstrukcji przyczyni się w dużym stopniu właściwe ustosunkowanie się inteligencji, która częstokroć dotychczas — jak stwierdziła Komisja — traktowała lud w jego stroju z pewnym lekceważeniem i wyższością, podważając w ludzie poczucie wartości tego stroju, co skolei przyczyniło się do masowego jego zaniku. Ważnymi dla utrzymania stroju ludowego są jego zastosowania jako ubioru uroczystościowego i zawodowego.

W dziale pieśni i muzyki ludowej stwierdzono zanik pewnych motywów czysto ludowych, zastąpionych przez modne melodie różnych miej-

skich tańców, które z uwagi na swój przemijający charakter są niewspółmiernie mało wartościowe w porównaniu z pieśnią i muzyką ludową. Przeróżne organizacje społeczne w terenie zamiast kultywować rodzimy dorobek w dziedzinie muzyki i pieśni ludowej, wprowadzają krzykliwe instrumenty i modne melodie wielkomiejskie, w rezultacie czego wieś polska zamienia się w sparodiowany bulwar paryski, gdy tymczasem polska pieśń ludowa związana tak nierozerwalnie z duszą ludu i jego sercem, przycicha i ginie. Apeluje więc Komisja Swojszczyzny do przelicznych organizacyj w terenie jak Straż Pożarna, Zw. Strzelecki, Harcerstwo, K. S. M. itp., by zwrócili uwagę swym członkom na konieczność uwzględnienia przede wszystkim regionalnych pieśni, motywów i instrumentów muzycznych w danym regionie używanych, przyczyniając się przez to do odrodzenia polskiej pieśni i melodii ludowej.

Obszerniejszą i niezwykle żywą dyskusję wywołało zagadnienie przemysłu ludowego. Od szeregu lat zagadnienie to absorbuje przeróżne instytucje samorządu gospodarczego, które doceniają jego znaczenie dla poprawy bytu ludności wiejskiej. Niesłusznie zresztą utożsamia się przemysł ludowy z chałupniczym, co jest ze szkodą dla pierwszego. Przemysł ludowy wyrósł z najszlachetniejszych podstaw, z duszy i serca czy to górala, kurpia, czy też kaszuba i poleszuka. Rzeźbiąc, malując czy też lepiąc z gliny jakiś przedmiot, robił to z pobudek czysto ideowych, z potrzeby wypowiedzenia się w danym eksponacie, służącym zresztą dla własnego użytku domowego. Dopiero gdy dobrali się do tych cudowności bisnesmani, węszący tu źródło zarobku, lud począł wyrabiać przeróżne rzeczy na eksport masowo, w rezultacie czego przedmioty ich wyrobu poczęły zatracać charakter swojski, a często i regionalny. Ponieważ interes dobrze szedł, poczęto zakładać fabryki t.zw. wyrobów ludowych, które prócz nazwy nic z ludowością czy regionalizmem nie mają wspólnego. Takie np. kilimy kosowskie, nazywane huculskimi, w rzeczywistości z Huculszczyzną i jej sztuką mają tyle wspólnego, że na Huculszczyźnie są wyrabiane i to przeważnie przez naszych „krajowych cudzoziemców". Cały kraj zalany jest przeróżnymi wyrobami rzekomo ludowymi, a w gruncie rzeczy najohydniejszą tandetą. W tym stanie rzeczy palącą koniecznością jest oddanie przemysłu ludowego istotnie w ręce ludu, opieka nad jego wytwórczością i dostarczenie rynku zbytu. Nie należy więc wyrabiać ciupag czy kasetek w Warszawie, czy w jej okolicy, ale sięgnąć po te przedmioty do warsztatu ludowego w górach, który dziś ugina się pod zalewem nieuczciwej konkurencji fabrykanckiej; w tej sprawie Związek Ziem Górskich współpracuje z poszczególnymi Izbami Rolniczymi i Przemysłowo - Handlowymi i dokłada starań, by anormalny stan na tym polu zmienić.

Wobec zastraszającej wprost dewastacji przez niepoczytalne jednostki zabytków sztuki ludowej w postaci figurek przydrożnych, krzyży itp. Komisja stoi na stanowisku zebrania wszystkich wartościowych przedmiotów w muzeach regionalnych, a na ich miejsce wstawić skopiowane egzem-

Muzeum Tatrzańskie im. dr. T. Chałubińskiego w Zakopanem

plarze. Natomiast w sprawie muzeów regionalnych, wyrastających w ostatnich czasach w każdej najmniejszej mieścinie jak grzyby po deszczu — Komisja wypowiada się przeciw ich mnożeniu, a za zgrupowaniem wartościowych eksponatów w jednym muzeum regionalnym np. Zakopanem, Żabiu, Sanoku i Sączu. Ponieważ powszechnie wiadomym jest, że w rękach

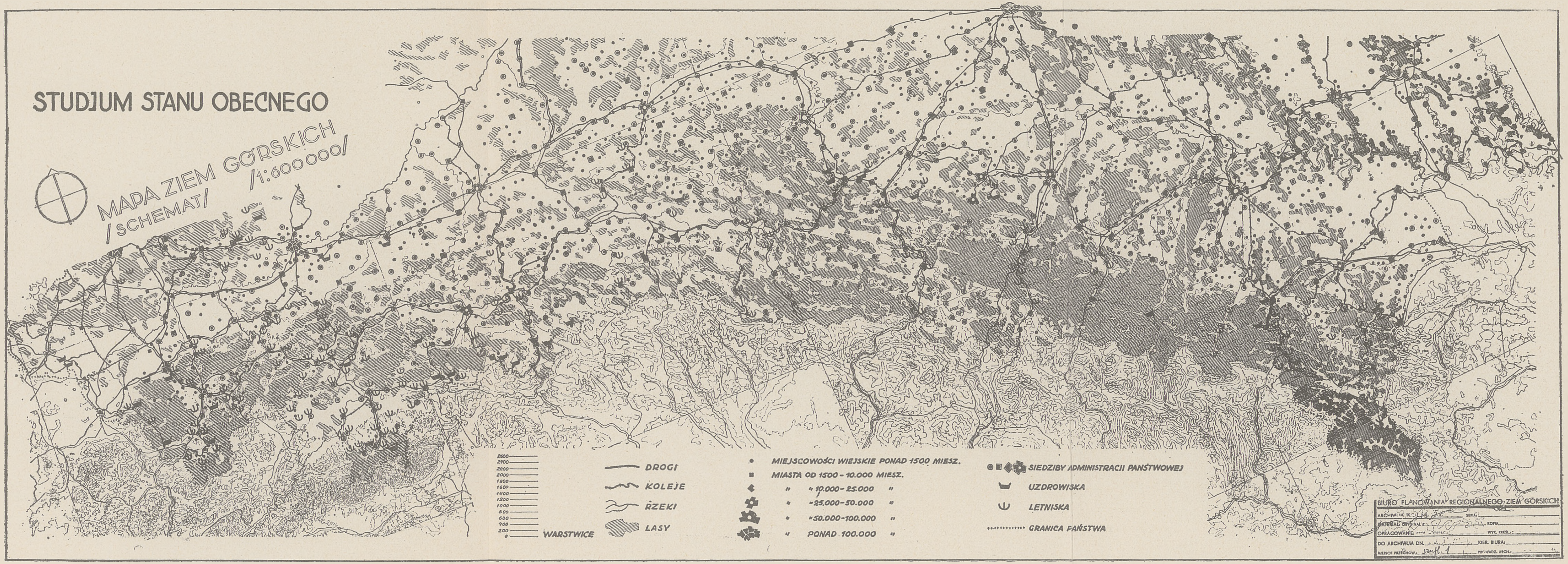
Rabka — stary kościółek

ludzi prywatnych znajduje się wiele przedmiotów starej wytwórczości ludowej o charakterze zabytkowym, winno się apelować do ich posiadaczy o dobrowolne oddanie tych zabytków do muzeów. Co do skanzenów, czyli muzeów na wolnym powietrzu, powzięto uchwałę, by miały one charakter indywidualno - regionalny, a nie zbiorowy. Należy przeto takie zabytki jak stary kościół w Rabce, w Trybszu, dworek Moniaków w Zubrzycy itp. otoczyć jak największą opieką i udostępnić je turystom i muzeologom.

Prócz tych najważniejszych działów kultury ludowej w górach Komisja wypowiedziała się jeszcze w sprawie budownictwa regionalnego, piętnując budowanie w górach obiektów, rażących swą dysproporcją ze stylem regionalnym. Cenne materiały odnośnie stylu góralskiego przedstawił prof. Sosnowski, Kierownik Zakładu Architektury przy Politechnice Warszawskiej. Wydanie ich drukiem przyczyniłoby się do poprawy stylu budowlanego w górach.

14. PRACE NAUKOWE W GÓRACH.

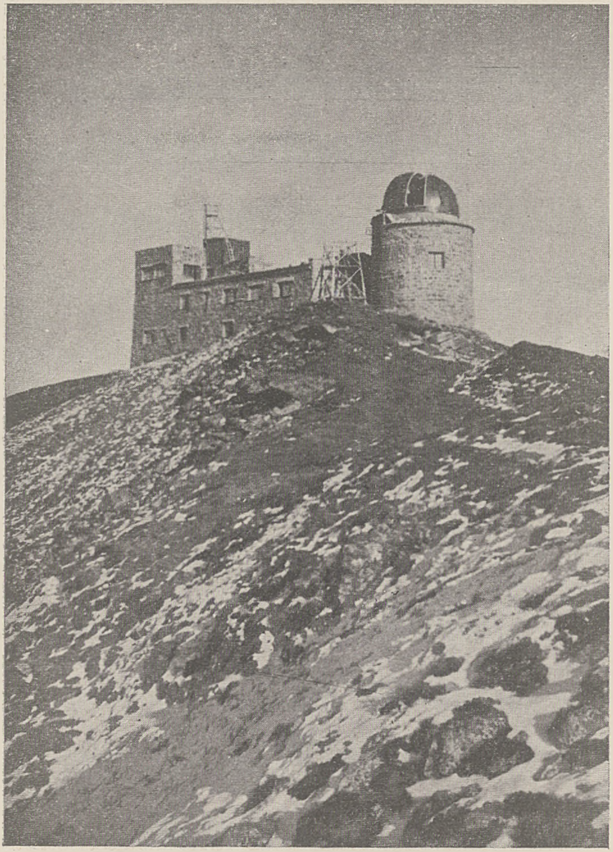
Wychodząc z założenia, że prace Z. Z. G. tylko wówczas mogą być należycie prowadzone i uwieńczone wynikami, jeżeli będą oparte na poważnej podstawie naukowej, Zarząd Z. Z. G. zwrócił się do najwyższej naszej instytucji naukowej, Polskiej Akademii Umiejętności, o objęcie kierownictwa badań naukowych z zakresu prac gospodarczych i kulturalnych, objętych programem Z. Z. G. Polska Akademia Umiejętności przyjęła patronat nad powyższymi pracami i wyłoniła specjalny Komitet Badań Naukowych Ziem Górskich. Przewodnictwo powyższego Komitetu objął rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. dr W. Szafer. Łącznikiem z Polską Akademią Umiejętności został prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego dr W. Semkowicz, łącznikiem z Z. Z. G. prof. dr W. Goetel, z ośrodkiem naukowym lwowskim prof. Uniwersytetu lwowskiego dr A. Zierhoffer, z Towarzystwem Przyjaciół Huculszczyzny przedstawiciele Komisji Naukowej T. P. H. Sekretariat Komitetu objął doc. Uniw. Jagiellońskiego dr B. Pawłowski. W skład Komitetu weszli specjaliści z wszystkich działów nauki. Po odbyciu konstytuującego zebrania Komitetu w Krakowie dnia 25 maja ubr. i otrzymaniu na podstawie wniosków Komitetu pierwszej dotacji od Zarządu Głównego Z. Z. G., rozpoczął Komitet prace naukowe w górach przez kilku wysłanych w teren pracowników naukowych. Nadto przedstawił Komitet Zarządowi Z. Z. G. listę już gotowych prac naukowych z objazdów górskich, wymagających publikacji. Prezydium Z. Z. G. rozpoczęło kroki celem zebrania funduszów potrzebnych na te publikacje. Celem koordynacji odnośnych prac przeprowadzono wstępne porozumienie z Ko-

Skala zmniejszenia ok. 1 : 1.500.000

misją Badań Naukowych Ziem Wschodnich, działającą w Warszawie, która prowadzi również pewne prace naukowe na obszarze górskim.

O pracach naukowych, prowadzonych przez Biuro Planowania Z.Z.G., będzie mowa w rozdziale o pracy Biura Planowania.

Obserwatorium meteorologiczno-astronomiczne na szczycie Czarnohory (2.022 m.n.p.m.). im. Marszałka J. Piłsudskiego

15. „TYDZIEŃ GÓR" W WIŚLE.

Wzorem lat ubiegłych Związek Ziem Górskich postanowił w roku 1937 zorganizować wielką imprezę pod nazwą „Tydzień Gór", której celem było ściślejsze zbratanie rozrzuconych po całym pasie karpackim górali oraz zamanifestowanie przez nich całego dorobku kultury ludowej w obrzędzie, zwyczaju, muzyce, pieśni, tańcu i stroju. Jako miejsce „Tygodnia Gór" wybrano zgodnie z życzeniem wojewody śląskiego dr M. Grażyń-

skiego — uroczą Wisłę u stóp Baraniej Góry. Wybór Śląska miał i tę dodatnią stronę, że organizatorzy mogli wszystkim góralom od Czeremoszów po Olzę pokazać wysoki poziom gospodarczy i kulturalny ludności góralskiej na Śląsku Cieszyńskim.

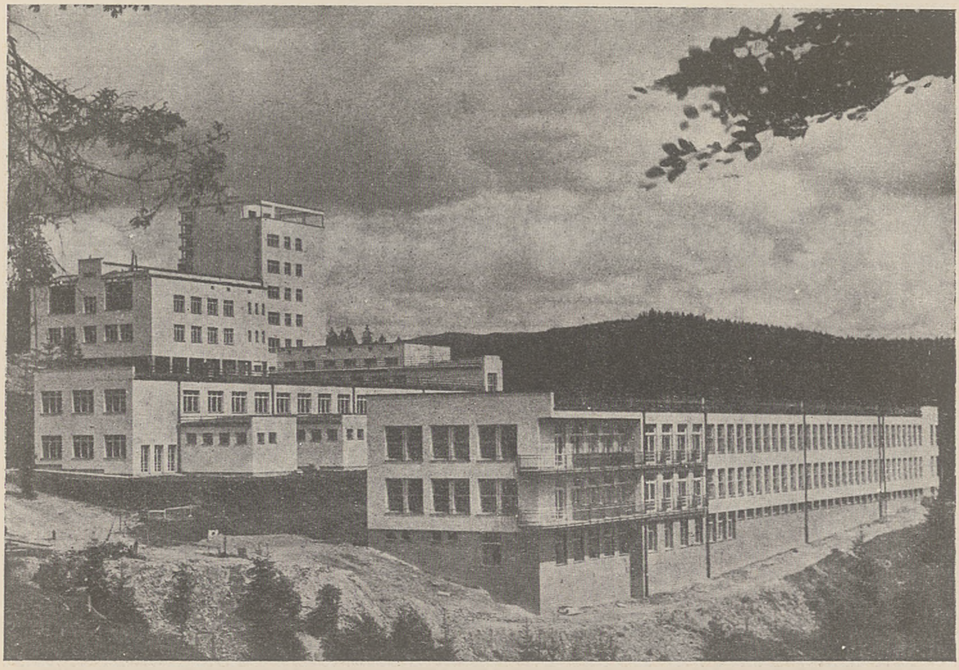
W łonie Zarządu Głównego Zw. Z. G. powołano specjalny Komitet Centralny „Tygodnia Gór", którego przewodnictwo objął wicemin. inż. Al. Bobkowski. Na terenie Śląskim powołano do życia Komitet Wojewódzki pod przewodnictwem wojewody dr M. Grażyńskiego. Przez szereg miesięcy organizatorzy dokładali wszelkich starań, by impreza wypadła możliwie jak najokazalej. Przede wszystkim przystąpiono do przygotowania samej Wisły na przyjęcie tysiącznych rzesz turystów, spodziewanych tam w związku z „Tygodniem Gór". Przeprowadazono więc ścisłą ewidencję pojemności wszystkich pensjonatów, hoteli i mieszkań prywatnych, wybrano miejsce pod zakwaterowanie tysiącznej rzeszy górali z całego obszaru górskiego, a następnie opracowano projekt trybun, sceny i muszli dla orkiestry. Pod ich budowę wybrano wolny plac w samym centrum Wisły, tuż za Domem Zdrojowym nad brzegiem rzeki. Wykonano prace niwelacyjne rozplanowano cały plac, wybudowano uliczki, przystąpiono do budowy okazałych trybun, sceny, ławek i parkanów.

W międzyczasie Komitet Centralny w porozumieniu z Komisją Swojszczyzny Zw. Z. G. przystąpił do organizowania grup regionalnych w terenie i opracowania programu ich występów w Wiśle. W tym celu wyjechali w teren prof. dr T. Seweryn, prof. J. Pieniążek i p. H. Roj-Kozłowska, którzy na konferencjach z poszczególnymi grupami omówili program ich występów w Wiśle, kładąc szczególny nacisk na pokazy obrzędów ludowych nie fragmentarycznie lecz w całości, oraz na konieczność reaktywowania zaniechanych zwyczajów, pieśni, stroju i tańców.

W czerwcu 1937 r. delegacja Związku w osobach Prezesa Min. gen. T. Kasprzyckiego i Wicemin. inż. Al. Bobkowskiego przyjęta została na specjalnej audiencji u Pana Prezydenta Rzeczypospolitej, prof. dr Ignacego Mościckiego, w celu uproszenia Go o protektorat nad uroczystościami w Wiśle. Pan Prezydent protektorat przyjął i przyobiecał osobiście wziąć udział w zakończeniu „Tygodnia Gór". Również i Pan Marszałek Śmigły Rydz wyraził zgodę na objęcie protektoratu. Nadto Komitet Centralny wystąpił z prośbą do JE. ks. Prymasa i Pana Premiera oraz pp. Ministrów o przyjęcie członkowstwa Komitetu Honorowego. Wszyscy wyrazili swą zgodę na udział w Komitecie Honorowym. Jednocześnie rozpoczęto propagandę prasową i radiową. Przy pomocy Ministerstwa Komunikacji i Ligi Popierania Turystyki wydano piękny afisz propagandowy w języku polskim i w języku niemieckim, przygotowano propagandową broszurę, wydaną następnie przez Związek i Ligę Popierania Turystyki. W broszurze tej

prócz szeregu pięknych zdjęć ukazał się syntetyczny artykuł prof. dr W. Goetla o celach i zadaniach Związku Ziem Górskich oraz artykuł K. Pawlewskiego o idei Zjazdów i Tygodni Gór. Prócz tego zamieszczono program całego Tygodnia, informacje o połączeniach kolejowych, o zniżkach i informacje o Wiśle. Wydano również specjalny znaczek pamiątkowy wg. projektu inż. Węgrzyna.

Dla zapoznania przedstawicieli prasy z postępem prac przygotowanych do imprezy w Wiśle zorganizowano wycieczkę prasową do Wisły w dniach 25 i 26 lipca. W wycieczce wzięło udział zgórą 40 dziennikarzy, przedstawicieli najpoważniejszych pism polskich. Na specjalnie zorganizowanej konferencji prasowej w Wiśle prof. dr W. Goetel nakreślił w dłuż-

Sanatorium im. Marsz. J. Piłsudskiego na Kubalonce

szym referacie historię powstania Związku, jego cele i zadania, zakres prac oraz postęp ich realizacji. Prof. dr T. Seweryn zapoznał przedstawicieli prasy z całokształtem zagadnień ochrony swojszczyzny regionalnej oraz przedstawił rozwój kultury ludowej górali we wszystkich jej dziedzinach ze szczególnym uwzględnieniem pokazów grup regionalnych podczas „Tygodnia Gór". Następnie Komisarz Rządowy Wisły prof. Wł. Miedniak zapoznał dziennikarzy z postępem prac technicznych na stadionie w Wiśle

oraz z najnowszymi inwestycjami budowlanymi tego uzdrowiska. Zespół górali śląskich zademonstrował szereg tańców i pieśni ludowych na wybudowanej na „Tydzień Gór" scenie stadionu wiślańskiego. W dalszym ciągu wycieczki prasowej dziennikarze wzięli udział w zwiedzanu nowowybudowanego sanatorium dla dzieci na stokach Kubalonki oraz zwiedzili schronisko na Równicy. W drugim dniu wycieczki zwiedzono ośrodek harcerski w Buczu, lotnisko w Aleksandrowicach pod Bielskiem, Zakłady Przemysłu Włókienniczego w Bielsku, zaporę wodną na Wapiennicy oraz zaporę w Porąbce. Wszędzie przyjmowano przedstawicieli prasy z nieukrywaną serdecznością, obdarowując ich wielką ilością materiału informacyjnego w postaci broszur, fotografii i przewodnika po ziemi śląskiej. Z wycieczki tej dziennikarze wywieźli niezatarte wspomnienie śląskiej gościnności, rozmachu gospodarczego i kulturalnego, jaki na każdym kroku obserwować można na Śląsku. Wyrazem odniesionych wrażeń są niezliczone artykuły prasowe, które ukazywały się przez dłuższy czas po wycieczce, oraz sprawozdania, w liczbie zgórą tysiąca, umieszczone w całej prasie polskiej i zagranicznej stanowiły potężną propagandę naszych gór, a w szczególności Beskidów Śląskich.

W międzyczasie dla usprawnienia i przyspieszenia przygotowań do otwarcia imprezy w Wiśle wyłoniono specjalny Komitet Wykonawczy złożony z przedstawicieli Komitetu Centralnego i Wojewódzkiego pod przewodnictwem dr Z. Robla i ppłk. dypl. St. Koeba. Komitet powołał w Wiśle komisję kwaterunkową, której zadaniem było informowanie przyjezdnych o wolnych kwaterach i skierowywanie ich na te kwatery. Porozumiano się również z Komendą Chorągwi Harcerskich w celu przydzielenia do Wisły odpowiedniej ilości harcerzy, którzy mieli pełnić służbę informacyjną. Nadto Komitet opracował sieć połączeń telefonicznych i instalacji megafonowych oraz utworzył biuro informacyjno - prasowe.

Po porozumieniu się z Dyrekcją Lasów, Ligą Drogową i Urzędem Wojewódzkim w Katowicach postanowiono zorganizować wystawy: 1) „Lasy w górach", 2) „Drogi w górach", 3) „Wystawa etnograficzna ziemi śląskiej". Poza tym postanowiono zorganizować wystawę przemysłu ludowego ziemi cieszyńskiej oraz przemysłu ludowego z całych Karpat. Dla pomieszczenia eksponatów przemysłu ludowego wybudowano w obrębie stadionu wiślańskiego zgórą 100 kiosków oraz zarezerwowano sale budynkow szkolnych. Dla wygody automobilistów urządzono parki samochodowe, gdzie za niską opłatą można było pozostawiać pojazdy pod odpowiedzialną opieką. Na skutek starań Związku Ministerstwo Komunikacji przyznało wyjeżdżającym do Wisły 66% ulgi kolejowej na podstawie kart uczestnictwa Ligi Popierania Turystyki. Rozsprzedażą tych kart zajęły się placówki Orbisu i L. P. T. Jednocześnie zwrócono się do pracodawców

przemysłu o umożliwienie pracownikom fabryk i hut wzięcia udziału w uroczystościach „Tygodnia Gór".

W celu niedopuszczenia do zwyżki cen za artykuły żywnościowe i opłaty w pensjonatach uruchomiono kontrolę w całej Wiśle, dzięki czemu ceny za pobyt w pensjonatach i konsumcję odpowiadały normalnym cenom w sezonie. Również Komitet Wykonawczy zawarł kontrakt ze Związkiem Klubów Pływackich na odbycie w ramach uroczystości „Tygodnia Gór" codziennych zawodów pływackich na basenie w Wiśle o ufundowane specjalnie na ten cel nagrody. Nadto porozumiano się z klubami tenisowymi co do rozgrywek juniorów na kortach w Wiśle.

Popisy grupy regionalnej z Kościelisk podczas „Tygodnia Gór" w Wiśle

Wszelkie prace przygotowawcze zostały do dnia 15 sierpnia ukończone. W dniu tym dokonał otwarcia w imieniu Prezesa Związku Ziem Górskich Wicemin. inż. Aleksander Bobkowski w obecności Wojewody śląskiego dr M. Grażyńskiego, Członków Komitetu i tysiącznych rzesz ludności miejscowej i przyjezdnej. Bezpośrednio po otwarciu stadionu nastąpiło otwarcie wystaw: drogowej, etnograficznej, przemysłu ludowego, lasowej, poczym udano się na poświęcenie i otwarcie kiosku Ligi Popie-

rania Turystyki, wybudowanego przez Ligę w związku z „Tygodniem Gór". W godzinach popołudniowych odbył się tradycyjny obrzęd dożynek; w korowodzie wzięły udział wszystkie wsie w okolicy Wisły. W godzinach wieczornych zaś odbył się pierwszy pokaz grup regionalnych przy wypełnionej po brzegi widowni. Pokazy cieszyły się ogromnym powodzeniem

Powitanie Gen. T. Kasprzyckiego w Wiśle na dworcu 21.VIII. 1937 r.

i mimo częstej niepogody ściągały przez cały tydzień tysiączne rzesze widzów, żywo interesujących się dawno niewidzianymi obrzędami i zwyczajami ludu górskiego.

Bogaty program „Tygodnia" zawierał szereg wycieczek autobusami po ziemi śląskiej i do Porąbki. Prócz tego organizatorzy „Tygodnia Gór" przygotowali dla członków grup regionalnych szereg wycieczek do wsi górskich w pobliżu Wisły w celu zapoznania górali z całych Karpat z gospodarką rolną na Śląsku. Zwiedzili więc ośrodek hodowlany w Bażanowi-

cach, doświadczalne gospodarstwa w Istebnej oraz wzięli udział w tradycyjnym poświęceniu i otwarciu bacówki u stóp Baraniej Góry.

W czasie trwania „Tygodnia Gór" przybył Pan Prezydent Rzeczypospolitej wraz z Małżonką do Wisły i zamieszkał w swoim zameczku. Powitanie Pana Prezydenta miało charakter nader uroczysty i serdeczny tak przez przyjezdną publiczność jak i przede wszystkim przez samych górali. Nie mniej serdeczne powitanie zgotowali górale umiłowanemu protektorowi i Prezesowi Związku Ziem Górskich gen. dyw. T. Kasprzyckie-

Powitanie Prezesa Zw. Ziem Górskich Gen. T. Kasprzyckiego przez grupy regionalne w Wiśle 21.VIII. 1937 r.

mu, który przybył do Wisły w dniu 21 sierpnia. Odprowadzili Go w pochodzie z dworca do Domu Zdrojowego przy akompaniamencie skocznych piosenek góralskich i serdecznych okrzyków na Jego cześć, dając tym wyraz głębokiej wdzięczności za niestrudzoną pracę dla ich dobra oraz rozwoju życia gospodarczego i kulturalnego ziem górskich. W ramach uroczystości „Tygodnia Gór" odbył się II Zjazd Rady Naczelnej Związku oraz Obrady Gospodarcze, co przedstawiamy osobno.

Kulminacyjnym punktem Tygodnia była niedziela 22 sierpnia. Na uroczyste nabożeństwo na stadionie wiślańskim, odprawione przez JE. Ks. Biskupa St. Adamskiego przybył Pan Prezydent Rzeczypospolitej wraz z Małżonką, gen. dyw. T. Kasprzycki, Wicemin. inż. Al. Bobkowski, Wojewoda dr Michał Grażyński, Członkowie Komitetu, niezliczone rzesze ludności miejscowej i przyjezdnej oraz wszystkie grupy regionalne w odświętnym stroju. Po nabożeństwie podniosłe kazanie wygłosił JE. Ks. Bis-

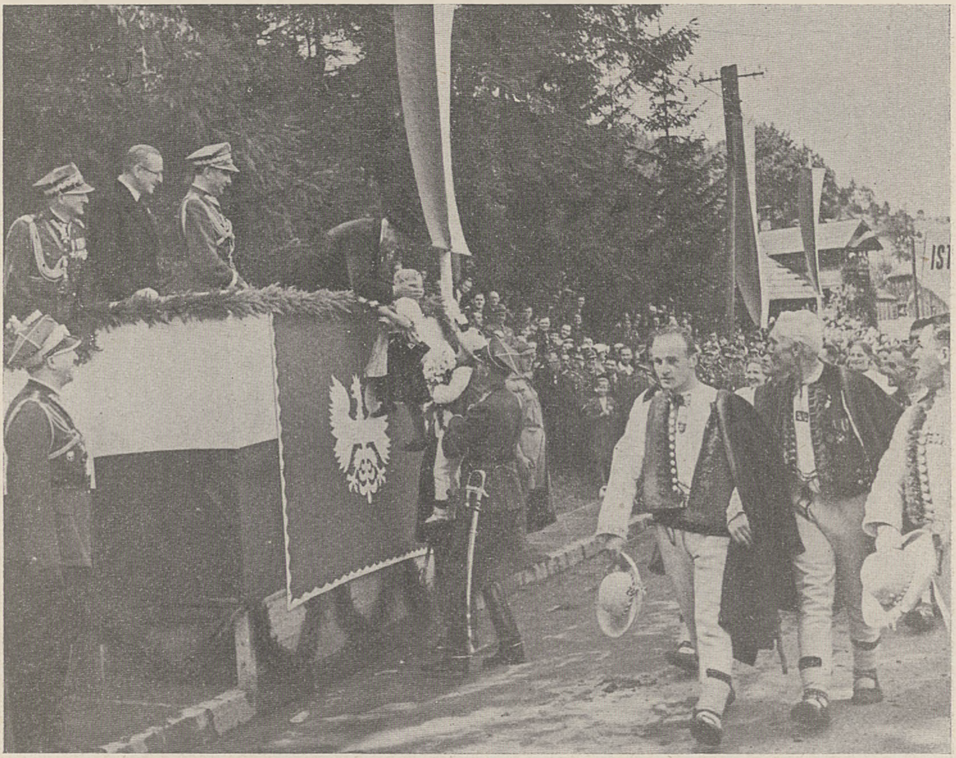

Pomnik „źródeł Wisły" w/g proj. prof. Laszczki w Wiśle

kup Adamski, zwracając się w szczególnie serdecznych słowach do górali. Podkreślił On żywotność kultury ludowej ludności góralskiej, wielką jej ofiarność dla Ojczyzny oraz głęboką wiarę w prawdy Chrystusowe. Następnie zabrał głos płk. dypl. J. Kustroń, d-ca dywizji, podnosząc w swym przemówieniu męstwo górali w czasie walk o niepodległość Ojczyzny i wysokie poczucie honoru. Cały przebieg tych uroczystości transmitowało Polskie Radio.

Skolei odbyło się poświęcenie i odsłonięcie pomnika „źródeł Wisły", wykonanego przez art. rzeźb. prof. Laszczkę. Przy odsłonięciu tego monu-

mentalnego dzieła chór Polaków z Czechosłowacji, przybyłych na zakończenie „Tygodnia Gór" w liczbie ponad 3.000 osób, wykonał szereg pieśni z hymnem „Gaude Mater Polonia" na czele. Po odsłonięciu pomnika Pan Prezydent Rzeczypospolitej wraz z otoczeniem udał się do specjalnie na ten cel zbudowanej loży, skąd w otoczeniu Ministra gen. T. Kasprzyckiego,

Defilada grup regionalnych przed P. Prezydentem R. P. na zakończenie „Tygodnia Gór" w Wiśle 22.VIII. 1937 r.

Wicemin. inż. Al. Bobkowskiego i Wojewody dr M. Grażyńskiego przyjął defiladę wszystkich grup regionalnych i organizacyj miejscowych. Defilada wypadła nadzwyczaj imponująco i żywo była oklaskiwana przez kilkudziesięciotysięczne rzesze przybyłych do Wisły na zakończenie „Tygodnia Gór".

Bezpośrednio po defiladzie Pan Prezydent wraz z otoczeniem udał się na poświęcenie sanatorium dla dzieci im. Marszałka J. Piłsudskiego na stokach Kubalonki.

W godzinach popołudniowych odbył się specjalny pokaz grup regionalnych dla rodaków z Czechosłowacji, zaś w godzinach wieczornych po

ostatnim przedstawieniu regionalnym nastąpiło oficjalne zamknięcie „Tygodnia Gór" i przyznanie nagród dla uczestników grup regionalnych. Całość wypadła bardzo okazale i tylko niepomyślne warunki atmosferyczne nie pozwoliły na całkowitą realizację bogatego programu „Tygodnia". Doświadczenia z organizacji imprezy wiślańskiej staną się podstawą dla organizatorów przyszłych tego rodzaju imprez i pozwolą uniknąć tych usterek, które tu i ówdzie wystąpiły. Szczególne podziękowanie należy się wszystkim czynnym organizatorom, którzy nie szczędzili trudu i poświę-

P. Prezydent R. P. na poświęceniu sanatorium im. J. Piłsudskiego na Kubalonce 22.VIII. 1937 r.

cenia, by uroczystości „Tygodnia Gór" wypadły jak najlepiej ku zadowoleniu przyjezdnych i samych górali. Z pośród wielu organizatorów szczególną wdzięczność wyraził Związek Ziem Górskich Wojewodzie dr M. Grażyńskiemu, dr Z. Roblowi, ppłk. St. Koebowi, ppłk. J. Drewniakowi, inż. Fr. Gerstmanowi, prof. dr T. Sewerynowi. Nadto należy się głęboka wdzięczność Wicemin. inż. Al. Bobkowskiemu, prof. dr W. Goetlowi, płk. dypl. T. Grabowskiemu i J. Szelichowskiemu za cenną współpracę ze wszystkimi komórkami organizacyjnymi Komitetu Centralnego.

WYCIECZKA KRAJOZNAWCZA.

Uzupełnieniem uroczystości „Tygodnia Gór" w Wiśle dla grup regionalnych była wycieczka krajoznawcza, zorganizowana przez Związek Ziem Górskich na trasie Wisła — Kraków — Katowice — Gdynia — Warszawa — Przemyśl. W wycieczce wzięło udział zgórą 600 górali z całego obszaru górskiego.

W dniu 23 sierpnia wycieczka zwiedziła Kraków z wszystkimi osobliwościami i zabytkami historycznymi, zaś wieczorem urządzono w sali Starego Teatru widowisko regionalne, które wzbudziło szczery zachwyt publiczności. Następnego dnia wycieczka podejmowana była przez Zarząd Miejski w Katowicach, zwiedzając jednocześnie kopalnie i huty w okolicach Katowic. Staraniem Zarządu Miejskiego urządzono sepcjalny pokaz filmu z gór.

W dniu 25 sierpnia górale przybyli do Gdyni, gdzie podejmowani byli przez Komisariat Rządu i Linie Żeglugowe. Po zwiedzeniu Gdyni urządzono dla uczestników wycieczki objazd portu na statku udzielonym specjalnie na ten cel przez Linie Żeglugowe. W godzinach wieczornych odbył się pokaz tańców, pieśni i muzyki oraz zwyczaju ludowego na Stadionie na Kamiennej Górze przy nadspodziewanie licznym udziale publiczności z Gdyni i całego wybrzeża oraz z Gdańska i Zoppot. Pokazy wywarły szczególnie silne wrażenie na gościach niemieckich, czego dowodem były niemilknące oklaski i żądania bisów.

W dniu 26 i 27 sierpnia wycieczka bawiła w Warszawie, podejmowana przez Zarząd Miejski i Związek Ziem Górskich. W pierwszym dniu pobytu w stolicy odbyło się przyjęcie górali w salach Ratusza miejskiego po czym w sali Teatru Wielkiego górale dali wielki pokaz całego folkolru górskiego. Na przedstawieniu obecny był Prezes Związku Gen. T. Kasprzycki, któremu górale w antrakcie urządzili owację i w serdecznych słowach wyrazili głęboką wdzięczność za niestrudzoną pracę Związku Ziem Górskich dla ich dobra. W dniu następnym mili goście zwiedzali stolicę, zaś w godzinach popołudniowych dali jeszcze jedno przedstawienie regionalne na Stadionie W. P., na które przybyło zgórą 10.000 publiczności.

W dniu 27. VIII. w godzinach wieczornych grupy regionalne z Zachodnich Karpat wyjechały via Kraków do domów zaś grupy z Wschodnich i Środkowych Karpat wyjechały do Przemyśla, gdzie nastąpiło w dniu 28 sierpnia rozwiązanie wycieczki. Wyceczkę prowadzili kpt. St. Kłak i Kierownik K. Pawlewski.

Wycieczka wywarła na uczestnikach niezapmoniane wrażenie, dając możność poznania całego dorobku gospodarczego i kulturalnego państwa.

Górale mieli możność w ciągu kilkudniowej wycieczki stwierdzić, że w ciągu ostatnich lat państwo polskie zrobiło wielki wysiłek w kierunku rozbudowy swojej potęgi militarnej, gospodarczej i kulturalnej. Cel więc wycieczki został osiągnięty.

OBRADY GOSPODARCZE ZW. Z. G.

Korzystając z licznego zjazdu przedstawicieli życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego z obszarów górskich w Wiśle z okazji „Tygodnia Gór", Związek postanowił zorganizować zjazd tych przedstawicieli w sprawach gospodarczych. W tym celu wystąpił do szeregu instytucyj samorządu gospodarczego, Związku Uzdrowisk i towarzystw turystycznych z prośbą o wzięcie udziału w obradach. Całość obrad podzielono na 3 komisje: 1) rolną, 2) letniskowo - uzdrowiskowo - turystyczną i 3) przemysłową. Organizacją obrad w poszczególnych komisjach zajęły się Izby i T-wa Rolnicze, Związek Uzdrowisk, Izby Przemysłowo - Handlowe z udziałem P. T. T., P. Z. N. i L. P. T. Obrady odbyły się w dniu 20 sierpnia w Domu Zdrojowym w Wiśle. Zagaił je w imieniu Prezydium Zarządu Głównego Zw. Z. G. prof. dr W. Goetel i dyr. inż. J. Rudnicki, po czym poszczególne komisje przystąpiły do obrad.

W każdej z Komisji wygłoszono fachowe referaty, po których rozwinęła się ożywiona dyskusja, w rezultacie której przyjęto szereg wniosków i rezolucyj. Wszystkie one zostały przekazane Związkowi Ziem Górskich jako materiał do przepracowania i stopniowej realizacji. W obradach uczestniczyli przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa, Komunikacji, Przemysłu i Handlu, Urzędów Wojewódzkich w Katowicach, Krakowie, Lwowie i Stanisławowie, Naczelnej Dyrekcji Lasów Państwowych, i wszystkich organizacyj będących członkami Związku Ziem Górskich. W Komisji przemysłu ludowego wygłosił obszerny referat Dyr. inż. H. Mianowski p. t. „Uprzemysłowienie Podkarpacia a Związek Ziem Górskich". Referent podkreślił konieczność jednolitej akcji, jednolitego programu gospodarczego dla całych Karpat w ramach uzgodnionego planu zagospodarowania. W Komisji rolnej referaty wygłosili: dr J. Kotas, inż. Kellner i inż. M. Nowak. W Komisji uzdrowiskowo - letniskowo - turystycznej referaty wygłosili: dyr. H. Minkiewiczowa, dr St. Leszczycki i dr Kaden.

II WALNY ZJAZD RADY NACZELNEJ Z. Z. G.

W czasie „Tygodnia Gór" w Wiśle odbył się również II Walny Zjazd Rady Naczelnej Związku Ziem Górskich, któremu przewodniczył Prezes Związku Gen. dyw. T. Kasprzycki. W zjeździe wzięli udział: Minister J. Poniatowski, Wiceminister inż. Al. Bobkowski, Wojewoda

dr M. Grażyński, Wojewoda Gen. St. Pasławski, przedstawiciele zainteresowanych Ministerstw, dyr. Naczelny Lasów Państwowych Adam Loret, delegaci instytucyj samorządu gospodarczego, organizacyj — członców Zw. Ziem Górskich i ludności góralskiej. Program Zjazdu był następujący:

1) Otwarcie Zjazdu — gen. dyw. T. Kasprzycki — Prezes Z. Z. G.
2) Protokół z pierwszego Zjazdu Rady Naczelnej Z. Z. G. — płk. dypl. T. Grabowski — Sekretarz Gen. Z. Z. G.
3) Sprawozdanie z działalności Z. Z. G. w roku 1936/37 i program pracy na rok 1937/38 — prof. dr Walery Goetel — Wiceprezes Zw. Ziem Górskich.
4) Sprawozdanie z konferencji gospodarczych Z. Z. G.
5) Sprawozdanie kasowe — dyr. inż. M. Ponikiewski — Skarbnik Zarządu Głównego Z. Z. G.
6) Dyskusja nad pkt. 3), 4) i 5).
7) Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej — gen. Andrzej Galica — Przewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej.
8) Uchwalenie budżetu na rok 1937/38.
9) Uzupełniające wybory do władz Z. Z. G.
10) Wolne wnioski.

W przemówieniu inauguracyjnym Prezes Związku zobrazował w krótkości wysiłki w kierunku rozbudowy wewnętrznej i organizacyjnej Zw. Z. G. w pierwszym okresie jego istnienia, a następnie zapowiedział, że w latach następnych Związek coraz intensywniej będzie kierował swój wysiłek na realizację wielkich zadań, dążąc wytrwale do stworzenia dobrobytu ludności polskich gór w całkowitej harmonii z interesem ogólnym Państwa. W tym celu zostanie wypracowany plan wszechstronnego rozwoju górskiego regionu Rzeczypospolitej, zreasumowany zostanie poza tym wysiłek dotychczasowych badań i prac przygotowawczych, co stanie się podstawą akcji koordynacyjnej Związku. W dalszym ciągu Minister Gen. T. Kasprzycki powiedział: „Polska robi nakazany przez jej rację stanu poważny wysiłek w dziedzinie obrony i rozbudowy swej siły wojennej — nie zwalnia to bynajmniej od pracy w dziedzinach, które pozornie łączą się mniej z tym głównym celem. Planowy rozwój granicznych ziem — a tym są i nasze góry — stworzy, jak mówił w roku ubiegłym góral śląski, mur piersi góralskich, za którym spokojnie trwać będzie wiecznie Ojczyzna".

Po powołaniu do Prezydium Zjazdu Wicemin. inż. Al. Bobkowskiego, Wojewody dr M. Grażyńskiego, Posła W. Hyli i przedstawicieli ludności górskiej Prezes udzielił głosu Sekretarzowi Generalnemu Z. Z. G. płk. dypl. T. Grabowskiemu, który odczytał protokół z I-go Zjazdu Rady Naczelnej, odbytego w dniu 12. XI. 1936 r. w Warszawie.

Następnie Wiceprezes Zarządu Głównego Z. Z. G. prof. dr W. Goetel złożył sprawozdanie z działalności Związku za okres od 12. XI. 36 r. do sierpnia 1937 r. W sprawozdaniu tym prof. dr W. Goetel przedstawił szczegółowo wszystkie prace organizacyjne Z. Z. G., prace w dziedzinie komunikacji, letniskowej, swojszczyzny, planowania regionalnego, ochrony przyrody i w dziedzinie gospodarczej, po czym nakreślił program prac Związku na rok 1938. Sprawozdanie to uzupełnił w dziale prac nad rolnictwem w górach Wiceprezes dyr. inż. J. Rudnicki, przedstawiając poszczególne fazy prac w dziale rolnym i podkreślając, że inicjatywa podjęta przez Z. Z. G. w tym dziale okazała się pożyteczna.

W następnym punkcie programu Zjazdu Skarbnik Zarządu Głównego Z. Z. G. dyr. M. Ponikiewski złożył sprawozdanie finansowe, które Zjazd przyjął jednomyślnie. Skolei krótkie sprawozdania z obrad gospodarczych w dniu poprzednim złożyli Przewodniczący poszczególnych komisji, a więc: poseł dr Kotas omówił zgłoszone rezolucje na Komisji rolnej, dyr. inż. H. Mianowski z komisji przemysłowej i dr K. Kaden z Komisji letniskowo - uzdrowiskowej. Gen. A. Galica jako przewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej Z. Z. G. zdał sprawozdanie z prac tej Komisji, w którym podkreślił staranne i zgodne z wytycznymi Zarządu Głównego wydatkowanie sum oraz wzorowe prowadzenie ksiąg rachunkowo-kasowych. Na wniosek Gen. A. Galicy Zjazd udzielił Zarządowi Głównemu jednogłośnie absolutorium z działalności finansowej za okres ubiegły, po czym Skarbnik Zarządu Głównego przedstawił preliminarz budżetowy na rok 1937/38, uchwalony już przed tym przez Zarząd Główny. Preliminarz przyjęto jednogłośnie. Uzupełniające wybory do władz Związku nie odbyły się, wobec zgłoszenia i uchwalenia przez Zjazd wniosku wójta gminy Worochta, inż. Domańskiego, pozostawienia składu Zarządu Głównego w niezmienionym składzie. Skład ten uzupełniono na wniosek prof. dr W. Goetla wyborem do Zarządu Głównego ppłk. dypl. Jana Drewniaka z uwagi na jego wielkie zasługi, poniesione w ubiegłym okresie dla Związku. Jednocześnie Zjazd wyraził serdeczne podziękowanie Zarządowi Głównemu za dotychczasową tak owocną realizację idei, które Związek reprezentuje. Na tym II Walny Zjazd Rady Naczelnej zakończono. W godzinach popołudniowych 21 sierpnia Prezydium Zarządu Głównego z Ministrem Gen. T. Kasprzyckim i Ministrem J. Poniatowskim wzięło udział w wycieczce do Istebnej, gdzie zwiedzono wzorowe gospodarstwa górali śląs-

kich. Ludność miejscowa witała dostojnych gości bardzo serdecznie z staropolską gościnnością. Przybyli zapoznali się z całokształtem gospodarki rolnej w Beskidach Śląskich, interesując się szczególnie produkcją rolną, wydajnością gleby, gospodarką hodowlaną i pastwiskową. W Istebnej

Ministrowie Kasprzycki i Poniatowski w Istebnej zwiedzają wzorowe gospodarstwa 21.VIII. 1937 r.

fot. L. Lichtarowicz.

Minister J. Poniatowski w nagrodę za wzorową kilkoletnią pracę przyznał Kołu doświadczalnemu siewnik, który na jesieni 1937 r. został doręczony nagrodzonym za pośrednictwem Śląskiej Izby Rolniczej.

PROGRAM DZIAŁALNOŚCI Z. Z. G. NA NAJBLIŻSZY OKRES.

Stosownie do zapowiedzi Prezesa Związku Gen. T. Kasprzyckiego w przemówieniu inauguracyjnym Związek Ziem Górskich w najbliższym czasie będzie kierował swój wysiłek na realizację wielkich zadań, dążąc wytrwale do stworzenia dobrobytu ludności polskich gór w całkowitej harmonii z interesem ogólnym państwa.

Wysiłki te ujęte zostały w program działalności Z. Z. G. w sposób następujący:

1) W dziale **organizacyjnym** należy zakończyć uzupełnienie składu Z. Z. G. dalszymi instytucjami i towarzystwami, które zgłosiły się do współpracy, wzmocnić skład przeciążonego biura centralnego, ustalić ostatecznie pracę oddziałów Wojewódzkich, przeprowadzić dalsze konferencje powiatowe według ustalonego dwuletniego planu, przeprowadzić najważniejsze objazdy terenowe, w różnych punktach Karpat.

2) W dziale **spraw rolnych** dalej rozbudować plan akcji rolnej, terenowej oraz oświatowej według ustalonych już wytycznych.

3) W dziale **spraw leśnych** opracować i ustalić wytyczne dla zagadnienia leśnego w górach ze szczególnym uwzględnieniem wzmocnienia ochrony lasów górskich.

4) W dziale **spraw rybackich** uzyskać opracowanie zagadnienia dla Karpat Wschodnich na podstawie wzoru posiadanego dla Karpat Zachodnich.

5) W dziale **przemysłu ludowego** opracować i ustalić wytyczne dla sharmonizowanej akcji nad podniesieniem przemysłu ludowego całych Karpat.

6) W dziale **spraw letniskowych i uzdrowiskowych** opracować, uwzględniając zebrane już dane i wyniki objazdów terenowych, plan gospodarki letniskowej i uzdrowiskowej w Karpatach, współdziałać w ostatecznym uruchomieniu Związku Międzykomunalnego Bieszczadów, poprzeć rozwój obszarów letniskowych zaniedbanych w Karpatach.

7) W dziale **wychowania fizycznego i obozów wypoczynkowych** zebrać dalsze dane co do miejscowości i obiektów w Karpatach, nadających się na powyższe cele i opracować odnośny projekt dla całych Karpat.

8) W dziale **komunikacji** popierać w dalszym ciągu projekty budowy linii kolejowych Kołomyja — Kosów — Kuty i Nowy Targ — Szczawnica; opracować ostatecznie projekt wielkiej szosy karpackiej; popierać budowę prowadzonych w roku bieżącym przez hufce junaków dróg karpackich, ostatecznie rozstrzygnąć kwestię „Dni Pracy" w terenie karpackim; współdziałać w przyspieszeniu budowy drogi Kraków — Zakopane i rozwiązać kwestię jej zejścia z Gubałówki do Zakopanego.

9) W dziale **swojszczyzny** uruchomić ostatecznie pracę Komisji Swojszczyzny Z. Z. G. we wszystkich działach; wypracować szczegółowy regulamin występów grup regionalnych, oraz Sądu Konkursowego na tych występach; prowadzić akcję rozdzielania odpowiednich nagród i subwencji; ustalić ostateczny typ występów regionalnych dla kraju i zagranicy; prowadzić akcję w terenie za szerzeniem strojów, pieśni, muzyki i obyczaju ludowego.

10) W dziale **muzealnictwa** opracować szczegółowy plan akcji muzealnej w Karpatach.

11) W dziale **wydawnictw i propagandy** wydać dalsze broszury dla działaczów, a to przede wszystkim z działów przemysłu ludowego i letniskowego; uruchomić ostatecznie wydanie broszur dla ludu w różnych działach i dla różnych regionów; rozwinąć jeszcze intensywniej akcję propagandową i prasową.

12) W dziale **prac naukowych** zebrać odpowiednie fundusze na prace naukowe w terenie Komitetu Badań Naukowych Ziem Górskich przy Polskiej Akademii Umiejętności, oraz na wydawnictwo już gotowych prac naukowych z obszarów górskich; ściśle współdziałać i współpracować z powyższym Komitetem.

13) W dziale **planowania regionalnego** współpracować w ostatecznym ustaleniu programu prac biura planownia celem objęcia całości Karpat; uskutecznić ustalenie roli Biura Planowania Z. Z. G. w planowaniach ogólno-krajowych i całych Karpat, wspomagając akcję biur w terenie.

14) W dziale **dorocznych manifestacji** Z. Z. G. przygotować przyszłoroczny Zjazd Górski Z. Z. G.

15) W dziale **finansowym** zabiegać o zebranie wydatniejszych funduszów na cele prac Z. Z. G.

ODDZIAŁ LWOWSKO-STANISŁAWOWSKI ZW. ZIEM GÓRSKICH.

Po konstytucyjnym zebraniu Rady Oddziałowej we Lwowie w dniu 13. XII. 1936 r. wybrano Zarząd Oddziału, który na prezesa wybrał dyr. Tomasza Zana, na sekretarza mgr. Wł. Skut'a i na skarbnika dyr. M. Guzeckiego.

Działalność oddziału obejmuje terenowo podgórską i górską część woj. lwowskiego i woj. stanisławowskiego. Zarząd Oddziału nawiązał kontakt z miejscowymi Kołami P. T. T. i delegaturami T. P. H. a od czerwca 1937 r. ze Związkiem „Karpaty Wschodnie" w Stanisławowie. Na kilku zebraniach Zarządu Oddziału rozpatrywano możliwości ingerencji Oddziału w szeregu działach życia gospodarczego i kulturalnego oraz wypracowania planu pracy w myśl wytycznych Zarządu Głównego. Prócz tego Zarząd Oddziału współpracował przy organizacji konferencji powia-

towych w Lesku, Skolem, Nadwórnej i Kosowie, biorąc następnie udział we wszystkich tych konferencjach przez swoich delegatów.

Szczególnie żywy udział brali członkowie Prezydium Zarządu Oddziału w pracach organizacyjnych Związku letniskowego dla Bieszczad, najbardziej zapoznanej partii Karpat. Prócz tego Zarząd Oddziału zbiera w terenie opinie dla nadesłanych przez Zarząd Główny Z. Z. G. wniosków i rezolucji z konferencji powiatowych, realizując na miejscu te, których realizacja leży w kompetencji władz miejscowych.

Dnia 12 listopada 1937 r. zorganizowało Prezydium Zarządu Oddziału konferencję w Stanisławowie celem omówienia możliwości urządzenia Zjazdu Górskiego w latach następnych w jednej z miejscowości położonych w Karpatach Wschodnich.

Doświadczenia z działalności Zarządu Oddziału w okresie sprawozdawczym przemawiają za tym, ażeby wobec ogromnego terenu działania i niewspółmiernie wielu pilnych i ważnych zagadnień utworzyć drugi Oddział Zw. Z. G. w Stanisławowie z tym, że Oddział we Lwowie obejmowałby wyłącznie teren górski woj. lwowskiego. Prawdopodobnie na wiosnę r. 1938 reorganizacja ta zostanie przeprowadzona, co niewątpliwie wpłynie na korzyść pracy obu Oddziałów.

ODDZIAŁ KRAKOWSKO-ŚLĄSKI ZW. ZIEM GÓRSKICH.

Po konstytuującym zebraniu Rady Oddziałowej w Krakowie w dniu 6. II. 1937 r. Zarząd Oddziału wybrał Prezydium w składzie następującym: Prezes sen. Edward Kleszczyński, Wiceprezesi: prof. dr J. Smoleński i dr Wacław Olszewicz, sekretarz mgr. W. Mileski, skarbnik dr. Kazimierz Załuski.

W ciągu okresu sprawozdawczego Zarząd Oddziału współpracował przy organizacji konferencji, poświęconej zagadnieniom chałupnictwa i przemysłu ludowego w Karpatach oraz przy organizacji konferencyj powiatowych Z. Z. G. w Limanowej i Żywcu. W szczególności Oddział Kr. - Śl. interesował się: 1) sprawą rozwoju Zawoji, udostępnieniem komunikacji i podniesienia kulturalno - turystycznego rejonu Babiogórskiego, 2) sprawą rozwoju Wysowej i okolicy z różnych punktów widzenia, 3) sprawą wyrobu sukna góralskiego dla wsi żywieckich, 4) sprawą zatrudnienia chałupniczego wsi Nowotarszczyzny, na południowych stokach Gorców przemysłem domowym z drzewa bukowego w związku z planami rozwoju Łopusznej, 5) sprawą organizacyjną i wydawniczą dotyczącą Łemkowszczyzny, 6) sprawą obniżenia abonamentów za radio - aparaty lampowe dla rolników w Beskidach Śląskich, 7) sprawą propagandy celów i prac Z. Z. G. w prasie codziennej i periodycznej, 8) sprawą regionalnej

sieci muzeuów regionalnych w zachodniej części Karpat Polskich i Podkarpacia, 9) sprawą wydania pracy doc. dr Kaczmarczyka p. t. „Granice Podhala".

Oddział był reprezentowany:

a) na I Walnym Zjeździe Związku Letniskowego Powiatów Woj. Krakowskiego w Krakowie,

b) na obradach Komisji Planu Regionalnego Karpat i Podkarpacia w Warszawie,

c) na Walnym Zjeździe Delegatów Związku Narciarskiego w Krakowie,

d) na I posiedzeniu Komitetu Ochrony Przyrody na Wojew. Krakowskie, Śląskie i Kieleckie w Krakowie,

e) na obradach Rady Naczelnej Związku Ziem Górskich w Wiśle oraz w poprzednim dniu na obradach gospodarczych Z. Z. G.

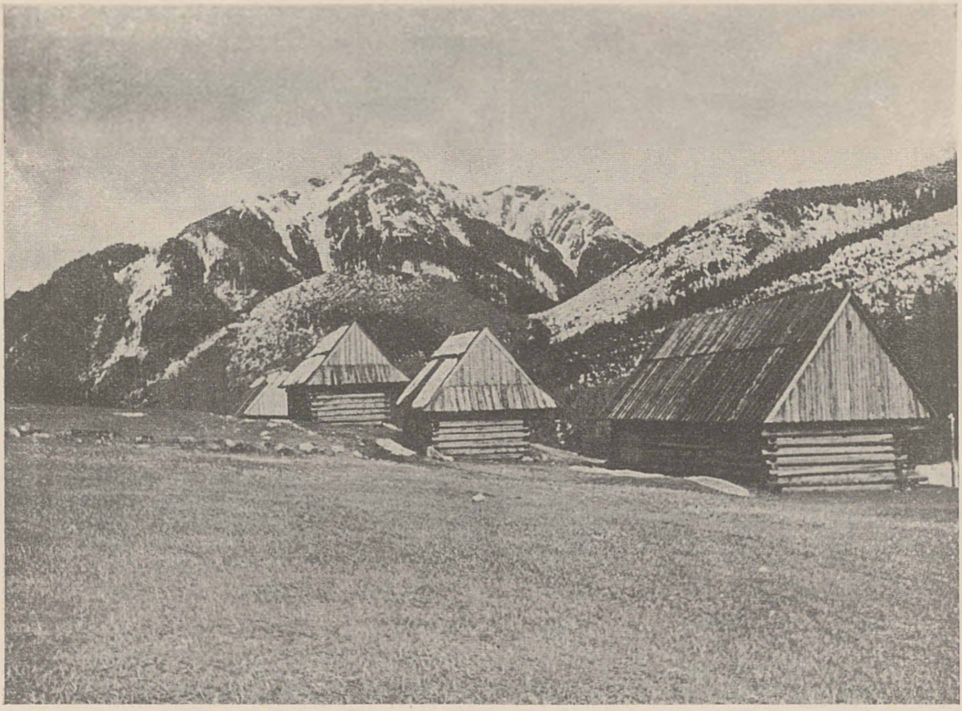
Oddział stoi w obliczu konieczności: 1) organizowania planowego dalszych powiatowych konferencji regionalnych, a to przede wszystkim w powiatach: myślenickim, wadowickim, nowotarskim i nowosądeckim oraz gorlickim, 2) przygotowania swej struktury do wymagań nowego statutu Z. Z. G. i przeprowadzenia odnośnych zebrań Zarządu i ukonstytuowania władz.

Sekretariat Oddziału przygotowuje na podstawie inspekcji sekretarza Oddziału zestawienie uwag: 1) odnośnie okolic górskich we wschodnich częściach Gorców oraz ich najpilniejszych potrzeb, 2) odnośnie umożliwienia zbytu owoców i produkcji ludu góralskiego okolic odznaczających się złym dostępem drogowym i brakami organizacyjno-eksportowymi, 3) odnośnie potrzeby poparcia niektórych poczynań Ligi Ochrony Przyrody, Polskiego Tow. Tatrzańskiego, Komitetu Ochrony Przyrody odnośnie niektórych projektów w zakresie ochrony krajobrazu pewnych okolic, lub ochrony pewnych zabytków (np. Kamień koło Szczyrzyca, ruiny zamków, Puszcza Łapszańska).

Pod koniec roku 1937 Oddział Krakowsko - Śląski uczestniczył w opracowaniu przez Izbę Rolniczą w Krakowie programu prac nad podniesieniem gospodarstwa wiejskiego i hodowli w okolicach górskich Zachodnich Karpat. Program ten przesłano Zarządowi Głównemu, który po zasięgnięciu opinii Ministerstwa Rolnictwa zajmie się uzyskaniem odpowiednich kredytów na realizację powyższego programu.

Nadto Oddział zajmuje się sprawami wydawniczymi, wchodząc w kontakt z autorami tak prac ściśle naukowych jak i popularnych. Ostatnio Oddział otrzymał pracę dr W. Milaty p. t. „Klimat Karpat" wraz

z atlasem i pracę dr Z. Kaczmarczyka p. t. „Granice Podhala", a w dziale wydawnictw popularnych broszurę inż. M. Nowaka o gospodarce łąkowej i halnej w Karpatach.

Na hali Chochołowskiej

W dziale komunikacyjnym i turystycznym Oddział przeprowadził szereg interwencji w D. O. K. P. Kraków w celu udogodnienie komunikacji kolejowej na linii Chabówka — Nowy Sącz z wynikiem pozytywnym. Nadto Oddział stara się o przedłużenie drogi z Wisły przez Istebnę na wschód i kolei z Głębiec w kierunku Zwardonia. We wszystkich tych sprawach czynione są dalsze interwencje i zbieranie ścisłych informacji.

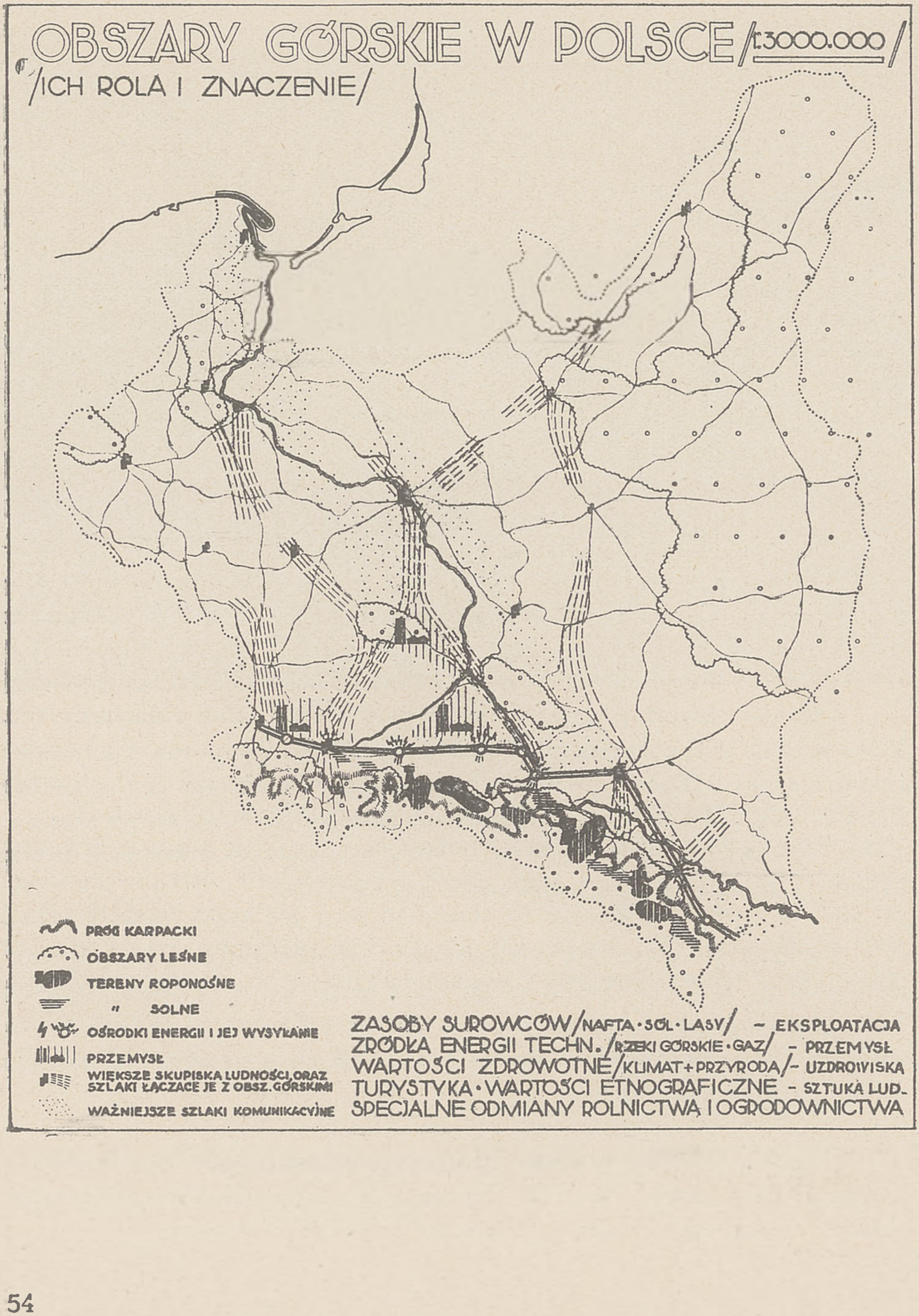
SPRAWOZDANIE Z PRAC DOKONANYCH NAD PLANOWANIEM REGIONALNYM OBSZARÓW GÓRSKICH

Planowanie Regionalne na wielkich przestrzeniach, a w szczególności na ziemiach górskich, znalazło swój wyraz przez stworzenie technicznej jednostki planowania, jaką jest Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich.

Prace te zapoczątkowało Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny, które w roku 1934 zorganizowało techniczne Biuro Planowania dla regionu Huculszczyzny i Pokucia, przyczyniło się do stworzenia analogicznego Biura pl. reg. dla Podhala i Beskidu Zachodniego, jak również, po przeniesieniu wyż. wym. Biur w teren w r. 1936, zainicjowało utworzenie Biura, któreby swą działalnością objęło cały pas karpacki.

Związek Ziem Górskich, od samego początku swego istnienia (sierpień 1936 r. — Zjazd Górski w Sanoku), w trosce o racjonalny rozwój życia gospodarczego i kulturalnego na obszarze Karpat, w zasięgu swych wielkich prac i poczynań — podjął prace nad planowaniem regionalnym całego pasa karpackiego.

Dnia 31. XII. 1936 r. Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich, istniejące dotąd przy Zarz. Gł. Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny, przeszło formalnie pod kierownictwo Związku Ziem Górskich.

OBSZARY GÓRSKIE W POLSCE /1:3000.000/
/ICH ROLA I ZNACZENIE/
PRÓG KARPACKI
OBSZARY LEŚNE
TERENY ROPONOŚNE
" SOLNE
OŚRODKI ENERGII I JEJ WYSYŁANIE
PRZEMYSŁ
WIĘKSZE SKUPISKA LUDNOŚCI, ORAZ SZLAKI ŁĄCZĄCE JE Z OBSZ. GÓRSKIMI
WAŻNIEJSZE SZLAKI KOMUNIKACYJNE
ZASOBY SUROWCÓW /NAFTA · SÓL · LASY/ – EKSPLOATACJA
ŹRÓDŁA ENERGII TECHN. /RZEKI GÓRSKIE · GAZ/ – PRZEMYSŁ
WARTOŚCI ZDROWOTNE /KLIMAT + PRZYRODA/ – UZDROWISKA
TURYSTYKA · WARTOŚCI ETNOGRAFICZNE – SZTUKA LUD.
SPECJALNE ODMIANY ROLNICTWA I OGRODOWNICTWA

BIURO PL. REG. HUCULSZCZYZNY I POKUCIA

oraz

BIURO PL. REG. PODHALA I B. Z.

przy T. H. P. w lat. 1934—36.

Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny z początkiem roku 1934 powołało Sekcję Planowania Regionalnego, a następnie za zezwoleniem władz państwowych — organ techniczny planowania przy Zarządzie Głównym Towarzystwa — Biuro Planu Regionalnego Huculszczyzny i Pokucia. Dodatnie wyniki pracy tego Biura skłoniły Zarząd Towarzystwa do zorganizowania drugiej technicznej jednostki planowania na terenie Karpat — Biura Planu Regionalnego Podhala i Beskidu Zachodniego.

Zadaniem obu Biur w pierwszym rzędzie było wypracowanie wytycznych gospodarczych i technicznych obszarów objętych granicami planu regionalnego. Konieczność stworzenia programu, uzgodnionego z decydującymi czynnikami władz i instytucyj — skłoniła Zarząd Towarzystwa do uruchomienia prac wstępnych w Warszawie. Następny etap przewidywał przeniesienie Biur w teren i kontynuowanie pracy w oparciu o materiał programowy i studia, przeprowadzone w okresie początkowym działalności Biur.

Zgodnie z powyższym założeniem organizacja prac nad planowaniem regionalnym terenów górskich w województwie stanisławowskim i krakowskim oraz okres studiów do planu regionalnego, jak też gromadzenie materiałów inwentaryzacyjnych stanu istniejącego przypada na rok 1934/35/36. Przekazanie Biur odnośnym urzędom wojewódzkim oraz zorganizowanie dalszej pracy w terenie odbyło się dla Biura Huculszczyzny i Pokucia w sierpniu r. 1936, a dla Biura Podhala i Beskidu Zachodniego we wrześniu 1936 r. (Biuro Pl. Reg. H. i P. — w Stanisławowie, Biuro Pl. Reg. Podhala i B. Z. — w Krakowie).

Organizacja powyższych Biur przedstawiała się następująco: kierownictwo ogólne spoczywało w rękach inżyniera - architekta, dział urbanistyki prowadził inżynier urbanista, dział geodezji, pomiarów i dróg — inżynier geodeta, drogowiec. Prócz tego w skład Biura wchodzili kreślarze i sekretarz.

Studia do planu regionalnego, jak też metody gromadzenia materiału inwentaryzacyjnego zostały ujednostajnione dla obu Biur i objęły analizę podstawowych zagadnień, jak: problem pomiarów (geodezja, kartografia), geologia - klimat, rolnictwo - hodowla, przemysł - rzemiosło, ludność - osiedla, uzdrowiska - letniska, turystyka - komunikacja.

Poza tym wykonano studia zbiorcze dotyczące uporządkowania i rozwoju obszaru objętego granicami regionu, w nawiązaniu do obszarów

sąsiednich i niejednokrotnie do ośrodków położonych w głębi kraju. Tego rodzaju wytyczne o charakterze ogólnym, pozwalały na zapobieżenie chaotycznemu rozwojowi inicjatywy społecznej i prywatnej w terenie. Stanowiły one poza tym dla szeregu władz i instytucyj miejscowych oparcie i podstawę przy prowadzeniu programowej działalności gospodarczej, jak też racjonalnej rozbudowy osiedli i środków komunikacji w okresie poprzedzającym sporządzenie właściwego planu regionalnego.

Nie mniej ważną działalnością Biur było opracowanie szkiców programowych do planu zabudowania osiedli lub grup osiedli, wykazujących tendencję do nierównomiernego rozwoju, pociągającego za sobą w większości wypadków chaotyczną t.zw. „dziką zabudowę". Tego rodzaju prace wykonywane były w zakresie technicznych spraw bieżących (drogowych, kolejowych, budowlanych) lub też na zlecenia, jako wstępne opracowanie do przyszłego planu zabudowania. Przy wysokich kosztach sporządzenia planu zabudowania, jako też braku odnośnych funduszów na ten cel w miastach, wstępne szkice programowe stają się podstawą racjonalnej rozbudowy osiedli.

Z tego rodzaju prac Biuro Pl. Reg. H. i P. w latach 1934/35/36 wykonało na planie fotoszkicowym 1:10.000 do dyskusji — badania wstępne i szkic Worochty, Kosowa, Żabiego, Kosmacza; na podkładzie fotoplanowym w sk. 1:5000 — szkic ogólnego planu zabudowania Worochty; i na podkładzie fotoszkicowym 1:10.000 — badania wstępne i szkic dyskusyjny rozplanowania grup osiedli doliny Prutu.

W tym samym czasie Biuro Pl. Reg. Podhala wykonało szkic ideowy planu regionalnego Skalnego Podhala w sk. 1:25.000, dalej schematy układów komunikacyjnych ważniejszych ośrodków jak Nowy Targ, Jabłonka, Czorsztyn, Zakopane; nakoniec przepracowano pas letniskowo-uzdrowiskowy na południowych zboczach Gorców — Jabłonka, Czorsztyn i pas Witów — Bukowina, gdzie szczególnie uwzględniono zbocze Palenicy i Gubałówki ze wsiami: Kościeliska, Poronin i Bukowina.

Z działalności ogólnej obu Biur należy wymienić udział w konferencji turystycznej Min. Komunikacji w kwietniu 1935 r., pracę i udział w III Zjeździe turystycznym w Wiśle w maju 1935 r., oraz udział w Wystawie Drogowej we wrześniu 1935 r.

Nie można pominąć, że Biura w okresie tym współpracowały z instytucjami, działającymi na obszarze ziem górskich, w celu uniknięcia rozbieżności wykonywanych prac.

Wraz ze stałym uzupełnieniem i pogłębianiem studiów, — Biura rozpoczęły prace nad przygotowaniem takich podkładów kartograficznych, (w skalach małych), które obejmowały obszary samych regionów i okolic, na które rozszerzono badania.

Na podkładach wspomnianych opracowano hydrografię i rzeźbę terenu, przygotowując nakład litograficzny. Uzyskany w ten sposób materiał posłużył do analitycznego potraktowania studiów. Dla tych samych obszarów opracowana została systematyzacja zebranego różnolitego materiału kartograficznego w różnych skalach aż do sk. 1:10.000 włącznie.

Poza podkładami, służącymi do studiów ogólnych, rozpoczęta została praca nad przygotowaniem zdjęć i planów odpowiadających rozwiązaniom szczegółowym. W tym celu przejrzano archiwa katastralne Izby Skarbowej, jako też Wojskowego Instytutu Geograficznego. W tym samym czasie przeprowadzono badania materiału archiwalnego reambulowanego z Lwowskiej Izby Skarbowej, w zestawieniu z planami foto. Badania te, jak i dyskusje przeprowadzone stosowaniem metod foto do projektowania urbanistycznego, ustaliły korzyści wynikające z metod foto. W następstwie tego przejrzano i ustalono obszary do zdjęć lotniczych.

Pokrycie terenu odpowiadało zespołom osiedli, umożliwiając w ten sposób obniżanie kalkulacji zdjęć lotniczych dla każdego z nich. W ten sposób wykonano zdjęcia dla grupy letnisk w dolinie Prutu, dla Żabiego, Kosowa, Kut, Pistynia, Jabłonowa, Bukowieli, Zakopanego, Bukowiny itp.

Zmontowane ze zdjęć fotoszkice i sporządzone plany fotoszkicowe pozwoliły przystąpić do wstępnych studiów terenowych dla grup osiedli przed uzyskaniem fotoplanu.

Dla Worochty i Kosowa przeprowadzono pomiary bezpośrednie, obejmujące 800 ha i 900 ha dla wykonania fotoplanów w Wydziale Aerofotogrametrycznym P. L. L. „Lot".

Plany foto pozwoliły na przeprowadzenie studiów i wywiadów kolejowych oraz drogowych.

Na terenach, gdzie rozwiązywano zagadnienia w skalach 1:25.000, opracowano arkusze pomocnicze, zastępujące nieaktualizowne wydanie austriackie, korzystając z materiału W. I. G.

BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO ZIEM GÓRSKICH PRZY ZARZ. GŁ. TOW. PRZYJ. HUC.

Konieczność ujęcia całokształtu rozwoju kulturalnego i gospodarczego obszarów górskich, tej połaci kraju o specyficznych i nieprzeciętnych walorach, jak też prowadzenie tego rozwoju z korzyścią dla całego państwa, stała się podstawową zasadą, przyświecającą Zarządowi Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny, a następnie Związkowi Ziem Górskich przy realizowaniu idei planowania regionalnego, umożliwiającego koordynację rozbieżnych i wyprzedzających się ważności potrzeb gospodarczych i inwestycyj.

W myśl tej zasady, po przeniesieniu Biur Regionalnych Huculszczyzny i Podhala w teren, chcąc wzmóc pełną działalność Biur Planów Regionalnych w Krakowie i Stanisławowie, przez oswobodzenie ich od żmudnej i trudnej pracy nad ogólnymi planami regionalnymi, dążąc przy tym do zapoczątkowania analogicznych prac dla terenów środkowych Karpat oraz zakładając podwaliny pod pracę skoordynowania planowań technicznych na obszarach górskich, Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny podjęło inicjatywę utworzenia z części dotychczasowych Biur jednostki technicznej dla planowania regionalnego obszarów górskich.

Powyższemu przedsięwzięciu przyświecało dążenie do utrzymania ciągłości zasadniczych prac planowania regionalnego byłych Biur planów regionalnych przy T. H. P., dbających o jak najszybsze wykonanie prac organizacyjnych i przygotowawczych, co umożliwiłoby w następstwie dodatni wpływ Biura na organizujące się w terenie Biura, z konieczności w pierwszym rzędzie zajmujące się pracami szczegółowszymi.

Zamiarem dalszym Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny było przekazać zorganizowane i pracujące Biuro instytucji, mającej za cel ujęcie całokształtu rozwoju kulturalnego i gospodarczego ziem górskich.

Zadaniem zorganizowanego Biura Planowania Regionalnego Ziem Górskich, początkowo w minimalnym zakresie, było przygotowanie materiałów kartograficznych do obszarów ziem górskich, poznanie terenu i zinwentaryzowanie ich potrzeb z dziedziny techniczno - gospodarczej, wykorzystanie materiałów z dotychczasowych prac Biur Huculszczyzny i Podhala, — i wykonanie brakujących opracowań dla terenów środkowych, t. j. Łemkowszczyzny i Bojkowszczyzny.

Jako następny etap prac przewidywano opracowanie studium ogólnego dla obszarów ziem górskich wraz z zestawieniem wniosków, jak też koordynacyjna współpraca z biurami i władzami lokalnymi.

Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich zostało pomyślane jako pracujące i wspomagające w stosunku do biur i instytucyj lokalnych, władzom zaś i instytucjom centralnym służące swą działalnością i opracowaniami dotyczącymi całokształtu obszarów ziem górskich.

Odnośnie zagadnienia planowości w kierowaniu rozwojem gospodarczo - technicznym ziem górskich przewidywano utworzenie organu analogicznego do Komisji Planu Regionalnego, w obrębie instytucji obejmującej ziemie górskie oraz powołanie t.zw. przewodniczącego.

Dopiero zespół prac technicznych utworzonego Biura z działalnością przewodniczącego i Komisji ujmowałby całość spraw rozwoju gospodarczego ziem górskich, analogicznie do wykonywanych działalności i prac odpowiednich władz (Wydz. Zabud. Osiedli Min. S. Wewn., Wydziały

Techn. Min. Kom., Biuro Stud. P. K. P., Wydz. Turyst. Min. Kom. i wiele innych, — Wydz. Kom. Bud. Urzędów Wojew.), oraz instytucyj i lokalnych biur planów regionalnych.

Dla orientacji podaje się, iż skład Biura zorganizowanego przy Towarzystwie Przyjaciół Huculszczyzny wynosił na początku 3-ch inżynierów i 2-ch techników, przy bardzo skromnym zakresie wydatkowania w stosunku do potrzeb i wartości pracy.

BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO ZIEM GÓRSKICH PRZY ZWIĄZKU ZIEM GÓRSKICH. ROK 1937.

W dążeniach do uzyskania planu racjonalnego rozwoju obszaru karpackiego, mając na celu koordynację prac i poczynań wszelkich instytucyj społecznych i samorządowych, działając w terenie dla podniesienia życia gospodarczego i kulturalnego Karpat, Związek Ziem Górskich wyszedł z założenia, że jego prace mogą być należycie prowadzone i uwieńczone wynikiem, jeżeli będą oparte na poważnej podstawie naukowej. W związku z tym uruchomiono dział prac naukowych.

Już od chwili powstania Związek Ziem Górskich podjął prace nad planowaniem regionalnym, współdziałając z akcją Biur Planowania regionalnego w kraju. Szczególną uwagę zwrócił Zw. Z. G. na Biura Planowania Regionalnego, istniejące przy Zarz. Gł. T. P. H., które swoją pracą obejmowały cały obszar górski. Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich organizując się przejęło część materiałów i opracowań wykonanych przez poprzednie Biura Planów Regionalnych: Huculszczyzny i Podhala, przydatnych dla rozwinięcia prac nad planowaniem regionalnym obszaru górskiego.

Prace Biura Planowania Regionalnego Ziem Górskich obejmują zagadnienia naukowe, które prowadzi rzeczoznawca tego działu — geograf (prof. Uniwersytetu) przy pomocy pracowników naukowych; dział urbanistyczny, turystyki, sprawy letnisk i uzdrowisk przydzielone zostały inżynierowi urbaniście; — dział geodezji, sprawy dróg, pomiarów i techniczne terenowe — inżynierowi geodecie. Pracownia techniczna rozporządza wykwalifikowanymi kreślarzami. Pieczę nad całością Biura sprawuje inż. arch. urbanista.

Poza pracami kameralnymi, ogólnymi, dotyczącymi rozwoju i uporządkowania pasa karpackiego, Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich spełnia rolę czynnika, korelującego prace szczegółowe prowadzone przez Biura Regionalnych Planów Zabudowań (powstałe z dawnych Biur Huculszczyzny i Podhala), mieszczące się w terenie przy Urzędach Wojewódzkich (Stanisławów, Kraków, Lwów, Katowice) i rozwiązującego problemy górskie w odniesieniu do potrzeb całości kraju.

W ciągu swej całej pracy Biuro gromadziło i gromadzi materiały kartograficzne, naukowe, zbiera dane statystyczne, dotyczące obszarów górskich (Centralna Bibl. Wojskowa, Bibl. Publ. m. st. Warszawy i in.).

Biuro rozpoczęło swe prace od opracowania mapy - podkładu ziem górskich w sk. 1:600.000 i 1:300.000, które są przydatne nie tylko dla studiów Biura, ale również przedstawiają dużą wartość dla Biur i wielu instytucyj w terenie, celem notowania na nich i obrazowania przeprowadzonych wyników badań i zamierzeń.

Studia ogólne Biura przeprowadzono na specjalnie przygotowanych podkładach w sk. 1:600.000, które mają dwojaki cel. W pierwszym rzędzie zgromadzenie materiału dotyczącego stanu obecnego na obszarze, objętym studiami, drogą odpowiedniego wybrania poszczególnych danych z opracowań kartograficznych, statystycznych itp. Następnie przez odpowiednie zestawienie porównawcze studiów inwentaryzacyjnych, oświetlających zagadnienia podstawowe — wnioskowanie, ujęte w formę wstępnych szkiców ideowych dla tychże zagadnień lub zbiorczych dla grupy zagadnień.

Dobór tematów podstawowych, stanowiących przedmiot studiów, uzależnia się od charakteru i właściwości opracowywanego obszaru.

Z najważniejszych wymienić należy:
studium warunków naturalnych, obejmujących fizjografię terenu, ewent. bogactwa mineralne itp; studium przemysłu surowcowego, przetwórczego, energetycznego, spożywczego, wreszcie rzemiosła; studium komunikacji, obejmujące materiał inwentaryzacyjny dotyczący układu linii kolejowych, sieci dróg bitych oraz wodnych w terenie, poza tym uzupełnienie i skoordynowanie w logicznym układzie wspomnianych poszczególnych systemów środków komunikacyjnych; studium turystyki ma na celu ustalenie istniejących obiektów i sklasyfikowanie rodzaju turystyki (krajoznawcza, przyrodnicza itp.) jaka może być uprawiana w danym obszarze, z wyznaczeniem pewnych punktów węzłowych i wypadowych (jeśli chodzi o turystykę górską); problem letnisk i udrowisk — ustalenie wiąże się ze sprawą osiedli.

Z prac ogólnych, podstawowych, Biuro w bieżącym okresie podjęło się przygotowania i rozpoczęło prace nad podkładową mapą Polski w sk. 1:1.000.000. Mapy takiej kartografia polska nie posiada. Stanie się ona podstawową pomocą przy szczegółowych badaniach i pracach w planowaniu regionalnym ogólnokrajowym, opartym na swoistym regionie, jaki w zespole ziem polskich, stanowi pas górski (zob. ref. dr Zaborskiego).

Z prac szczegółowych Biura z ważniejszych opracowań technicznych wykonano projekt wstępny turystycznej drogi karpackiej wraz z odcinkami dojazdowymi o charakterze gospodarczym w sk. 1:600.000 i 1:300.000.

Przepracowano szereg odcinków drogi karpackiej na skali 1:25.000 i 1:100.000: Jaremcze — Zielona — Sławsko, Wysowa — Krynica, Krynica — Szczawnica, Komańcza — Jaśliska, Nowy Targ — Czorsztyn, Skoczów — Ustroń — Wisła (z ominięciem Istebnej), Bukowina — Niedzica, Tucholka — Smorze — Matków — Komarniki, Komarnica — Iwonicz, współudział w planie drogi Nr. 13 Kraków — Zakopane, droga Kosów — Żabie — Kuty (droga wojewódzka Nr. 8), kolej Kołomyja — Kosów — Kuty.

Projekt wstępny trasy drogi karpackiej rozesłano na podkałdzie 1:300.000 dla prac Ministerstwa Komunikacji — Dep. Dróg Kołowych, Ligi Drogowej, Biura Reg. Pl. Zabud. Ter. Gór. Wojew. Stanisławowskiego, Biura Reg. Pl. Zab. Okręgu Krakowskiego, Komisji Reg. Pl. Zab. Okręgu Lwowskiego oraz dla prac Biura Planowań przy Ministerstwie Skarbu. Wykorzystano podkład 1:600.000 z przebiegiem trasy drogi karpackiej dla Związku Uzdrowisk Polskich, gdzie naniesiono uzdrowiska, zrzeszone w Związku Uzdrowisk Pol., leżące na trasie drogi, oraz uwzględniono sprawę rezerwatów łowieckich w związku z przebiegiem trasy drogi karpackiej na skali 1:300.000 (za pośrednictwem Biura Stanisławowskiego z Dyrekcją Lasów Państw. we Lwowie).

Poświęcono szczególną uwagę sprawom rolnictwa i przeprowadzono badania geograficzne nad stanem hodowli zwierząt gospodarskich na ziemiach górskich. Opracowano specjalne mapki rolnicze, które zostały umieszczone w broszurce wydanej przez Związek Ziem Górskich p. t. „Zagadnienia gospodarcze i kulturalne wsi górskiej" inż. J. Rudnickiego.

Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich współpracuje z Biurem Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Krakowskiego. W związku z tym wzięło udział w sprawie parcelacji dóbr Niedzicy, oraz w nawiązaniu do studiów osiedleńczych Biura Krakowskiego w dolinie Dunajca i pracami nad budową zapory wodnej w Rożnowie, przygotowuje podkłady w skali 1:25.000, korzystając z materiałów W. I. G.

Wespół z Biurem Reg. Pl. Zabud. Terenów Górskich Woj. Stan. Biuro Planowania Regionalnego wzięło udział w pracach pomiarowych Żabiego — Ilci i Żabiego — Słupejki.

Biuro służy fachową pomocą i współpracą przy określaniu granic studiów i opracowań dla Biura Centralnego Okręgu Przemysłowego przy M. S. Wojsk.

Ostatnio w opracowaniach Biura są mapy powiatowe w sk. 1:100.000, które będą przydatne nie tylko dla studiów Biura, ale i Wydziałów Powiatowych na Ziemiach Górskich.

Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich wzięło udział na Zjeździe Górskim w Sanoku 1936 roku w sierpniu i w obradach Związku

Ziem Górskich w czasie „Tygodnia Gór" w sierpniu 1937 r. oraz na wystawie Ligi Drogowej podczas uroczystości góralskich w tym czasie wystawiło swe eksponaty. (Wisła, sierpień 1937 r.).

W czasie swej działalności Biuro uczestniczyło w objazdach powiatów (Nowy Targ, Kosów), oraz przy przejściu drogi Krowiarki — Gubałówka.

Biuro przedstawiło swe prace (Plan uporządkowania i rozwoju pasa karpackiego — stan istniejący i projektowany, oraz projekt wstępny trasy drogi karpackiej w skali 1:300.000 i 1:600.000) w Pawilonie Urbanistyki na Wystawie Światowej w Paryżu 1937, gdzie prace te zostały odznaczone nagrodą „Grand Prix".

Jednym z ważniejszych posunięć w dziedzinie planowania regionalnego był pierwszy Zjazd Biur Planowania Regionalnego, który się odbył w kwietniu 1937 roku, z inicjatywy Związku Ziem Górskich, przy współudziale i poparciu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych celem uzgodnienia prac Biur Planowania Regionalnego, mających wielkie znaczenie dla obszarów górskich.

Zjazd, na którym wygłosili referaty (pp. prof. Goetel, prof. Smoleński, dr Leszczycki i inni), dał trwałe korzyści; ustalono szereg wytycznych, zmierzających do usprawnienia i sharmonizowania pracy Wojewódzkich Biur Reg. Planu Zabud. wzajemnie, oraz z pracami Biura Planowania Regionalnego Ziem Górskich. Wysunięto wniosek w ścisłym porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, w sprawie utworzenia Komisji Planów Regionalnych, przewidzianych ustawowo, przy Biurach Pl. Regionalnych na obszarach Ziem Górskich.

Wszystkie powyższe prace na Zjeździe przyczyniły się do rozwinięcia doniosłej sprawy racjonalnego planowania i rozwoju obszarów górskich.

BIURO REGIONALNE PLANU ZABUDOWANIA OKRĘGU KRAKOWSKIEGO

Poniżej zamieszczamy sprawozdanie z prac Biura Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Krakowskiego i Biura Regionalnego Planu Zabudowania Terenów Górskich Woj. Stanisławowskiego. Jakkolwiek Biura te opierają swoją działalność na innych podstawach prawnych aniżeli Biuro przy Związku Ziem Górskich, tym nie mniej prace ich wiążą się ściśle z pracami Biura Planowania Reg. przy Zw. Z. G. i sprawozdania ich uzupełniają całokształt prac nad planowaniem regionalnym obszarów górskich.

REDAKCJA

Biuro Regionalne Planu Zabudowania Okręgu Krakowskiego zorganizowane zostało w końcu 1936 roku przez Krakowski Urząd Wojewódzki, który w październiku 1936 r. przejął od Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny materiały b. Biura Planu Regionalnego Podhala i Beskidów Zachodnich. To ostanie w ciągu 2-letniej pracy (1.XI.1934—30.VI.36) izolowanej od spraw bieżących — poświęciło całą uwagę generalnym zagadnieniom Podhala i Beskidów Zachodnich, dzięki czemu oprócz bardzo bogatego materiału studiów naukowych (przeprowadzonych przez Krakowską Ekspozyturę Biura) oraz szeroko ujętej koncepcji urbanistycznej programu regionalnego planu zabudowania dla Podhala — **stworzony został właściwy kierunek pracy nad planowaniem regionalnym.**

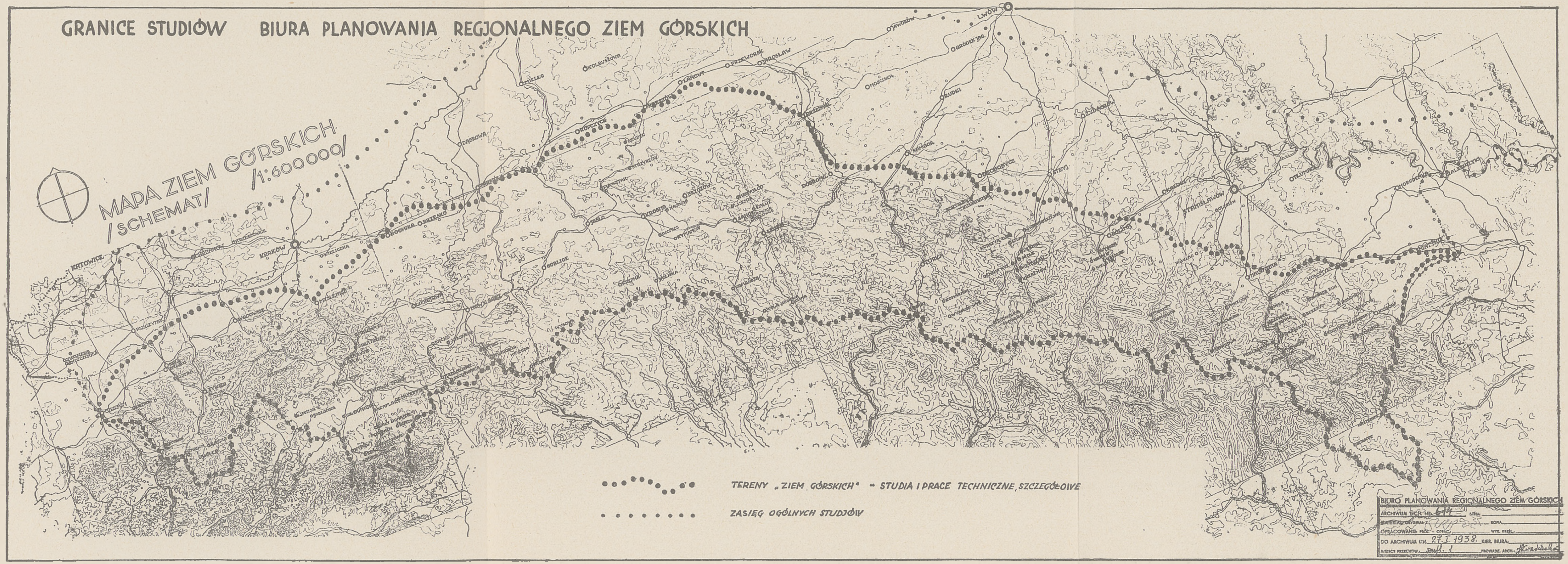
Pierwszą troską nowo zorganizowanego Biura w Krakowie było utrzymanie tego kierunku i wykończenie studiów naukowych, które w rezultacie dały cenną pracę Dra Leszczyckiego w postaci pełnego programu gospodarczego i ludnościowego dla powiatu Nowotarskiego.

Program ten stanowić powinien bazę dla wszelkich prac urbanistycznych projektodawczych oraz opartego na nich celowego inwestowa-

nia, i jeżeli idzie o pierwszą część tak naszkicowanego współdziałania tj. o ścisły związek badań z projektami rozwiązań technicznych — to można stwierdzić zupełne ich sharmonizowanie. Intuicja projektodawcy-urbanisty znalazła potwierdzenie naukowca. Inaczej przedstawia się sprawa sharmonizowania inwestycji z zamierzeniami regionalnego planu zabudowania czyli planu rozwojowego dla regionów, który jest niczym innym, jak t e o r i ą właściwej eksploatacji warunków przyrodzonych. Niestety trudno zaprzeczyć, że gdy trudna t e o r i a żelbetu stanowi dumę całego świata inżynierskiego — to prosta i tak ważna t e o r i a w ł a ś c i w e j e k s p l o a t a c j i w a r u n k ó w n a t u r a l n y c h d a n e g o o b s z a r u (czyli właściwe w przestrzeni i czasie rozmieszczanie cennych wkładek inwestycyjnych i wiązanie ich z podłożem) — jest najbardziej ignorowana właśnie przez inżynierów, a sam wyraz t e o r i a jest tu wymawiany jako coś mineralnego.

To też projektodawcze prace Biura Reg. Pl. Zabud. Okr. Krak. częściej być muszą projektami r e m o n t u w a r u n k ó w n a t u r a l n y c h i naruszonej równowagi, niż z góry przewidywanym „m i e j s c e m n a w s z y s t k o i w s z y s t k i e g o n a w ł a ś c i w y m m i e j s c u".

W wyniku takiego stanu rzeczy Biuro zorganizowało swym kosztem pomiary i opracowało szkicowe projekty dla pewnych terenów, które — o ile nie zostaną przedwcześnie „odkryte" i zniszczone rabunkową propagandą będą może mogły kiedyś oddać rzetelną usługę regionowi. Starano się przy tym wybrać tereny typowe dla zabudowy uzdrowiskowej, zabudowy letniskowej, oraz dla wsi letniskowej i przysiółka letniskowego (obok bardzo licznie uczęszczanej wsi). Ponadto Biuro zorganizowało wykończenie dodatkowych pomiarów Łopaty Polskiej w Żegestowie celem ukończenia szczegółowego planu zabudowania tego terenu jako racjonalnie wybranego w swoim czasie pod rozbudowę uzdrowiska. Z innych prac wykonano szereg map ilustrujących stosunki gospodarcze, administracyjne, komunikacyjne itp. na obszarze okręgu krakowskiego; opracowano użytkowanie rolne w dolinie Dunajca, opracowano kartotekę (około 300 miejscowości) okręgu krakowskiego, ilustrującą ważniejsze dane o obszarze oraz o stanie zaawansowania prac w dziedzinie pomiarów planu zabudowania w poszczególnych ośrodkach, poza tym opracowano szereg opinii, jak w sprawie drogi karpackiej na odcinku Łapsze Niżne — Czorsztyn, opinię w sprawie planu zabudowania Zapopradzia w Muszynie itp., zebrano względnie skopiowano plany katastralne dla Międzybrodzia, Porąbki, Lanckorony i szeregu innych miejsc objętych planem regionalnym, wykonano szkic projektu ogólno-szczegółowego planu zabudowania Łapsz Niżnych jako wytyczne do scalenia itd.

Skala zmniejszenia ok. 1 : 1.500.000

Program prac nad regionalnym planem zabudowania na okres 1938/9/40 przewiduje oprcowanie następujących obszarów:

1) dorzecze Dunajca i Popradu,
2) dorzecze górnej Wisły spławnej, (Oświęcim — Nowy Korczyn),
3) dorzecze Soły,
4) ukończenie planu regionalnego dla Podhala, Spisza i Pienin.

Wchodzi w to uprzednie uzyskanie względnie specjalne wykonanie materiału podkładowego (topograficznego, fotolotniczego i pomiarowego), odpowiadającego wymaganiom przedstawionym na nim zagadnień, co pociągnie poważne koszta ze względu na trudny teren, zwiększone niezbędnymi ekspertyzami dla skonkretyzowania zamierzeń. W dziedzinie planu zabudowania osiedli program obejmuje przeprowadzenie akcji zmierzającej do wykonania względnie ukończenia przerwanych pomiarów lub uzupełnienie istniejących planów pomiarowych oraz opracowanie planów zabudowania i ewentualnie przepisów miejscowych dla typowych osiedli oraz szczególnie ważnych w zagadnieniu realizacji planu regionalnego na obszarach wyżej wymienionych. Równocześnie Biuro będzie nadal współdziałać z Samorządem terytorialnym w zakresie zorganizowania pracy nad pomiarami i planami zabudowania na obszarze okręgu krakowskiego. Odnośnie tzw. konkretnych prac Biuro zebrało materiały podkładowe i wykonało szkicowy projekt podziału terenów i komunikacji, oznaczając granice ogólnego planu zabudowania dla obszarów dokoła zalewu w Porąbce o całkowicie niestety już „skonkretyzowanej" chaotycznej zabudowie — spowodowanej w ciągu ostatnich lat przez wysiedloną ludność z obszarów zalewu. Duże wysiłki Władz, zmierzające do uregulowania gwałtownie narastającej tu zabudowy willowej znalazły wyraz w utrzymaniu pewnych linij regulacyjnych i we wstępnych szkicach do planu zabudowania, a co najważniejsze w zorganizowaniu pomiarów (na terenie powiatu bialskiego) według informacji Biura, które to pomiary zostaną ukończone w bieżącym roku. Analogicznie zostały przygotowane przez Biuro ogólne wytyczne dla Wydziału Powiatowego w Żywcu co do terenów nadających się do racjonalnego zabudowania i wymagających pomiarów nad górną częścią jeziora, położoną w powiecie Żywieckim. Obecnie materiały do ogłoszenia o przystąpieniu do sporządzania planów zabudowania tego obszaru przez odnośne Wydziały powiatowe są całkowicie gotowe. Oczywiście praca ta jest co najmniej o kilka lat spóźniona, a ostatnim właściwym czasem do przeprowadzenia jej był okres postępowania wywłaszczeniowego. Obecnie plan zabudowania dla wymienionych terenów jest koniecznością z uwagi na dalszy szybki rozwój zabudowy pobrzeży i jej konsekwencje urbanistyczne. Podobnie zapowia-

da się sprawa zabudowy w Rożnowie i Czchowie. Pewien niewielki odsetek sumy kosztorysowej — imponujących robót — (np. 0,1%) tj. jedna setna! procentu mógłby dać (dziś jeszcze) program racjonalnego rozwoju doliny Dunajca i wydaje się to tak naturalne, jak ogrodzenie placu budowy parkanem, którego koszt z reguły obciąża kosztorys każdej normalnej budowy. Pod względem formalnym sprawa znajduje wyjaśnienie w komentarzu do znowelizowanego prawa budowlanego. Można więc oczekiwać, że memoriał Przewodniczącego Komisji Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Krakowskiego, złożony latem ub. roku w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych odnośnie planu zabudowania w Rożnowie, znajdzie realny wyraz w odpowiedniej dotacji Skarbu Państwa na ten cel.

Sprawa planu zabudowania w Porąbce i Rożnowie jest ilustracją analogicznych sytuacji, wywołanych całym szeregiem innych inwestycyj, które równocześnie aktualizują rozmaite tereny na obszarze całego regionu. Do najpoważniejszych zadań — obok następstw przebudowy drogi państwowej Nr. 13 i drogi karpackiej, oraz różnych odcinków dróg powiatowych, przybywają skutki przebudowy ustroju rolnego, przy czym trzeba zaznaczyć, że np. ustawa scaleniowa rolna może być z jednej strony znakomitym środkiem do szybkiej realizacji planu zabudowania wsi letniskowej (o ile postępowanie scaleniowe będzie ściśle złączone z opracowaniem planów względnie programów planu zabudowania wsi; akcja ta jest w toku organizacji i spotyka się z bardzo życzliwym współdziałaniem władz rolnych), z drugiej strony zmienia ona bardzo radykalnie dotychczasową fizjognomię osiedli wiejskich i tak typowego krajobrazu Podhala, wybitnie zmniejszając jego turystyczną atrakcyjność. Zwłaszcza, że idąc w parze z wszechstronnie prowadzoną akcją przeciwpożarową, daje w sensie estetycznym zastraszające objawy barbarzyństwa architektonicznego. Fakt ten powszechnie znany stanowi szczerą i poważną troskę władz rolnych i budowlanych. Nie da się jednak już odrobić indywidualnym doradztwem ani odwrotem do zaprzepaszczonych a tak pięknych form budownictwa regionalnego. Trzeba liczyć się z rzeczywistością, dotrzeć do przemysłu budowlanego (źródeł zakupu materiałów) oraz umożliwić twórczość tym subtelnym i nadzwyczaj ostrożnym architektom, którzy nie ubiegają się za efekciarstwem, — aby rozwiniętą w całej pełni radykalną ruiną właściwości architektonicznych regionu z powrotem wprowadzić na właściwe tory stopniowej ewolucji. Akcja ta bardzo trudna, wymagająca wielkiego nakładu pracy i cierpliwości, została rozpoczęta przez Biuro w ubiegłym roku prowadzeniem odpowiednich studiów i mimo braku środków propagandą oraz rozwiązywaniem trudności prawnych przez opracowanie typowych przepisów miejscowych dla

zwartego budownictwa drewnianego, w szczególności dla Lanckorony. Niestety z braku funduszów musi być ona wstrzymana w roku bieżącym z niewątpliwą szkodą, gdyż każdy dzień przynosi w tym kierunku straty bardzo wielkie i nieodwracalne a z całą pewnością nie zamierzone i nieprzewidywane nawet przez pracodawców. Jeżeli mądry inteligentny nadzór budowlany na wsi jest niewątpliwie b. potrzebny w całym kraju, to w pierwszym rzędzie zasługuje na to wieś regionu krakowskiego, która jest najbardziej wsią „ogólno polską", ale opieki nad starymi fres-

T. zw. dom „parterowy" w Poroninie

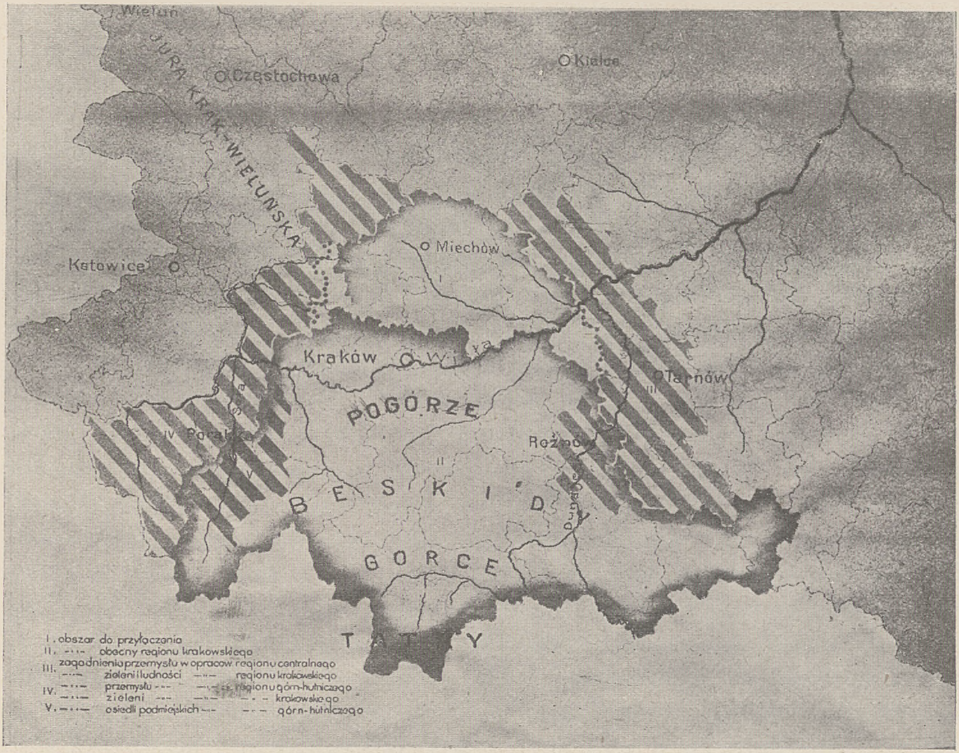
kami nie powierza się pacykarzom od „porzundku". Załączona fotografia przedstawia przykłady domów, które w całej Polsce byłyby chyba uznane za budynki piętrowe. W orzecznictwie wiejskich władz budowlanych Podhala są to domy parterowe! Podobno chodzi tu o „nieutrudnianie ruchu budowlanego". Badania Dra Leszczyckiego wykazują, że samo Podhale w obecnie istniejących budynkach pomieścić może o 10.000 więcej osób, niż wynosi obecna frekwencja, czyli że należy troszczyć się nietyle o ilość budynków i pomieszczeń, ile o ich jakość. Istnieje tu pewna analogia z wszędzie budowanymi obecnie drogami. Czy amortyzacja kapitału włożonego w nieopanowane budownictwo dróg i domów letniskowych jest przez kogokolwiek liczona i regulowana?

Powyższe spostrzeżenia prowadzą do następujących uwag ogólnych.

Opracowywanie planów zabudowania dla poszczególnych letnisk i uzdrowisk już źle zabudowanych a nie mających rezerw gruntowych i beznadziejnie borykających się z całym szeregiem typowych trudności urbanistycznych, jakich nie mogą pokonać nawet miasta dobrze zorganizowane jest oczywiście potrzebne i niezmiernie pilne, nie mniej plany te nie mogą mieć widoków realizacji w praktyce, gdy równocześnie największe inwestycje, jakimi są budowa zbiorników wodnych, budowa dróg i przebudowa ustroju rolnego, aktywizują cały szereg nowych terenów o korzystnych warunkach naturalnych (silnie propagowanych) a nie objętych literalnie żadnym szerszym programem terenowym ani budowlanym. Jest to tymbardziej uderzające, że scalenie z ustawy o przebudowie ustroju rolnego jest szybkim, stosunkowo tanim i dogodnym środkiem do uporządkowania granic; że drogi — otwierając dotychczasowe nieużytki jako cenne tereny budowlane — stwarzają nowe wartości; że zalewy wodne, zabierając cenne grunta w dolinach, otwierają perspektywy wzmożonego ruchu turystycznego i sportów wodnych i są czynnikiem wielkich zmian gospodarczych na znacznych obszarach. Te trzy najsilniejsze motory realizacji planowej zabudowy idą luzem, tworząc mimowoli największy zamęt terenowo-budowlany i wprowadzając rozdrobniene ostatniego dobra publicznego, jakim są warunki naturalne na obszarze przeludnionym i rolniczo deficytowym. Dołącza się do tego wyraźny odpływ frekwencji z dużych uzdrowisk i letnisk w kierunku wsi letniskowych. Zagadnienie opracowania planów zabudowania poszczególnych osiedli rozrasta się więc niepomiernie i co gorzej — nie stwarza w tych warunkach perspektyw pracy opartej na głębszych podstawach. W tej sytuacji nowo zorganizowane Biuro Region. Pl. Zabud. Okr. Krak (bez dostatecznych środków finansowych) musi bardzo ostrożnie wybierać właściwy kierunek pracy, aby nie wpaść w błędne koło zbyt często powtarzanych frazesów o planowej zabudowie — bez poczucia całego ciężaru odpowiedzialności tych pojęć. To jest pewne, że gdy zajmie się uganianiem za szczegółami, a nie uchwyci w zgodny rytm czynników podstawowych, — nie spełni swego zadania. I dlatego potrzeba, by przy tej pracy stanęli w bardzo zwartej i wyraźnej linii Ci Wszyscy, co ją podjęli z górnych, wielkodusznych natchnień i najrzetelniejszych swych umiłowań pracy głęboko społecznej. Tu się odsłania rola Komisji Reg. Planu Zabud. nie tylko ta fachowa, dająca w miejscowych warunkach kapitalny aparat wszechstronnej i głębokiej wiedzy, ale właśnie rola społeczna tworzenia nakazu nie tyle rygorem prawnym, ile zaufaniem i wagą opinii. I o ile wstępne spostrzeżenia musi zatruwać pesymizm, o tyle w tym kierunku region krakowski ma wyjątkowo korzystne warunki dla rozwiązania swych trudnych zadań. Przechodząc z kolei do wewnętrznej organizacji Biura,

należy zaznaczyć, iż jest ona wynikiem warunków i potrzeb regionu i obejmuje trzy zasadnicze kierunki pracy: organizacyjny, planowania regionalnego i planów zabudowania.

Kierunek organizacyjny obok spraw ogólnoadministracyjnych (prawnych, gospodarczych, współdziałania z władzami) zmierza do wyszukania właściwych dróg i metod wprowadzenia w życie zamierzeń regionalnego planu, opracowywanych przez Dział II planowania regionalnego, który

zajmuje się badaniami naukowymi i pracą regionalno - projektodawczą. Dział III obejmuje plany zabudowania jako fragmenty regionalnego planu zabudowania.

Szczegółowe wyliczanie trudności finansowo - organizacyjnych, tematów i plansz wykonanych przez Biuro, nie wydaje się celowe w sprawozdaniu przeznaczonym do szerszego użytku. Większe natomiast zainteresowanie wzbudzić mogą poglądy Biura na granice regionu. Punktem wyjścia jest rola regionu krakowskiego w państwie jako obszaru regenerującego fizycznie i psychicznie siły człowieka. Wychodząc z tego założenia, należałoby w granice regionu Krakowskiego włączyć przylegle tereny Śląska Cieszyńskiego oraz Jury Krakowsko-Wieluńskiej o przewa-

żających obszarach zielonych, co jednak rozszerzyłoby za bardzo obszar regionu i utrudniło wypełnienie zadań Komisji Planu Regionalnego. Z tego względu słuszniejsze wydaje się ograniczenie regionu do granic niewątpliwych, w których wszelkie zagadnienia rozwiązywałaby Komisja Reg. Planu Zabud. Okręgu Krak., oraz oznaczenie obszaru wzajemnego przenikania się pracy Komisji sąsiednich tj. Komisji Okręgu górniczo-hutniczego, okręgu Kieleckiego i okręgu Centralnego i Komisji Okręgu Krakowskiego, z podziałem pracy według typowych zagadnień. Załączona mapka jest szkicowym projektem takiego rozwiązania. Jako ramową granicę regionu Krakowskiego należy przyjąć od zachodu dział wodny między dolną Sołą i dolną Skawą z odpowiednim przedłużeniem ku północy wzdłuż grzbietu Jury Krakowsko-Wieluńskiej; od wschodu dział wodny między Nidą i Niedzicą oraz dolnym Dunajcem i dolną Rabą. W tak zaznaczonym obszarze dolina Wisły jest osią naturalnego układu komunikacyjnego, wiążącego Zagłębie z Okręgiem Centralnym. Doliny zaś Soły oraz Dunajca są naturalnymi strefami wiążącymi regiony górskie z okręgami przemysłowymi. Dolina górnej Soły — Żywieczyzna winna być ponadto terenem współpracy dwóch Komisyj, gdyż znajdują się w niej osiedla robotnicze o bardzo silnym ruchu wahadłowym, których centrum Bielsko—Biała znajduje się na terenie Komisji Okręgu górniczo - hutniczego. Podobna sytuacja wytworzy się prawdopodobnie w dolinie średniego Dunajca. Wreszcie zalewy i zapory wodne na obu rzekach, mające być źródłem energii (Porąbka, Rożnów) dla okręgów przemysłowych, narzucają konieczność współpracy w planowaniu z odnośnymi Komisjami. Współpraca pomiędzy poszczególnymi Komisjami i ich Biurami na terenach pogranicznych mogłaby ułożyć się na następujących zasadach: Biuro Krakowskie opracowuje problemy zieleni i wypoczynku (w całości), zaś zagadnienia komunikacyjne i ludnościowe na podstawie uprzednio ustalonych wspólnie zasad. Zagadnienia gospodarcze (przemysł) opracowuje odpowiednie Biuro jednego z dwóch okręgów przemysłowych. Osiedla robotnicze Żywieczyzny opracowuje w drodze wyjątku Biuro Śląskie.

Stąd wniosek:

1) Należy włączyć do obszaru regionalnego planu zabudowania Okręgu Krakowskiego, powiaty Miechowski, częściowo Olkuski i częściowo Pińczowski Województwa Kieleckiego.

2) Doliny dolnej Soły i Dunajca oraz części powiatu Chrzanowskiego, Olkuskiego i Pińczowskiego należy opracować przy współdziałaniu sąsiadujących Komisji i Biur.

3) Opracowanie problemów osiedli robotniczych Żywieczyzny należy przekazać Biuru region. zabudowania okręgu górniczo - hutniczego.

inż. Z. Novák

DZIAŁALNOŚĆ BIURA KOMISJI REGIONALNEGO PLANU ZABUDOWANIA TERENÓW GÓRSKICH WOJEWÓDZTWA STANISŁAWOWSKIEGO

W CZASIE OD 1 MAJA 1937 R. DO 31 STYCZNIA 1938 R.

Komisja Regionalnego Planu Zabudowania Terenów Górskich Woj. Stanisławowskiego powołana do życia zarządzeniem Pana Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 kwietnia 1937 r. działalnością swoją obejmuje powiaty doliński, nadwórniański, kosowski, a nadto południowe górskie części powiatów stryjskiego, kałuskiego, stanisławowskiego i kołomyjkiego. Tłumacząc to na język górski teren objęty programem planu regionalnego rozciąga się na Bieszczady Wschodnie, Gorgany, pasmo Czarnohory wraz z Czarnohorą właściwą, górami Czywczyńskimi, górami Hryniawskimi i Beskidem Pokuckim. Pod względem etnograficzno-kulturalnym w regionie tym mieści się Bojkowszczyzna i Huculszczyzna.

Powierzchnia tego obszaru wynosi około 9846 km², a więc zajmuje 58% ogólnej powierzchni województwa stanisławowskiego, z 570 tysiącami mieszkańców stanowiących 38% ogółu ludności województwa. Ze 119 gmin wiejskich i 28 miast, wchodzących w skład województwa stanisławowskiego, na terenie wymienionych ziem górskich leży 51 gmin wiejskich, 1 miasto wydzielone i 10 miast nie wydzielonych oraz 3 uzdrowiska o charakterze użyteczności publicznej.

Z potrzeby opracowania planu regionalnego terenów górskich woj. stanisławowskiego zdawało sobie już sprawę Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny. Wychodząc z założenia, że tereny te pod względem pięknego w przepych i dumę krajobrazu, przyrodzonych bogactw i kultury tak

materialnej jak i duchowej zajmują wśród ziem polskich jedno z czołowych miejsc i że pobłażliwość w stosunku do złych form i konstrukcyj ich wyzyskania przyniosłaby społeczeństwu i Państwu straty, że samorodny niczym nie krępowany rozwój zabudowy terenów górskich woj. stanisławowskiego poszedł w niewłaściwym kierunku, Towarzystwo to zorganizowało w r. 1934 Biuro Planu Regionalnego, którego zadaniem było zabudowanie tych terenów nakreślić właściwą linią rozwoju.

Po powołaniu do życia Komisji Planu Regionalnego, Biuro to wraz z dotychczasowym dorobkiem po pewnej reorganizacji z dniem 1 maja 1937 r. przeszło pod egidę Komisji Regionalnego Planu Zabudowania Terenów Górskich Woj. Stanisławowskiego.

W swej działalności ogólnej Biuro utrzymywało kontakt z wszystkimi instytucjami mogącymi wywierać wpływ na zabudowanie regionu i starało się oddziaływać bezpośrednio lub pośrednio na tok spraw z zabudową się wiążących. W szczególności współdziałano z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych przy opracowywaniu regulaminu Komisji i Biura, wzięto udział w zjeździe zorganizowanym w Warszawie przez Związek Ziem Górskich w sprawie Biur Planów Regionalnych, w zjeździe zorganizowanym w Warszawie przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w sprawie programu działalności Komisyj i Biur Planów Regionalnych, w zjazdach: Związku Ziem Górskich w Wiśle, Nadwórnej i Kosowie, burmistrzów woj. stanisławowskiego w Horodence i Związku Letniskowo-Turystycznego „Karpaty Wschodnie" w Kosowie. Na zjazdach tych starano się zapoznać z tymi dezyderatami, które mogłyby znaleźć swój wyraz w planie zabudowania regionu.

Współdziałano skutecznie z referatem urbanistycznym Związku Miast Polskich w sprawie uzyskania i rozdziału kredytów dla Samorządów na prace pomiarowe i plany zabudowania, zaopiniowano na zlecenie Min. Spr. Wewn. projekt wzoru przepisów miejscowych o budowie poszczególnych elementów elewacyj i urządzeń z nimi związanych oraz o sposobie odgradzania nieruchomości, a ponadto dla Związku Miast Polskich projekt wzoru umowy ramowej w sprawie opracowania planu zabudowania. Biuro rozszerzyło utrzymywany kontakt z władzami i instytucjami. W związku z tym wysłano do nich 92 pisma, wyjaśniając cel i zadania Komisji i Biura oraz prosząc o poparcie ich poczynań i zamierzeń. Kontynuowano starania o uzyskanie kredytu na zapoczątkowanie wydania materiałów z zakresu budownictwa ludowego regionu, zebranych przez Zakład Architektury Polskiej i Historii Sztuki Politechniki Warszawskiej. Kontynuowano starania celem dokładnego określenia granic uzdrowisk Jaremcza, Morszyna, Worochty i okręgów ochrony sanitarnej, a nadto z dużym nakładem pracy starano się o uzyskanie materiału

do dokładnego określenia granic powiatów, gmin i gromad wchodzących w skład regionu. Biuro skoordynowało współdziałanie notariuszy, sądów i władz budowlanych w zakresie parcelacji terenów z mocy prawa budowlanego. Udzielano informacyj i porad Samorządom w sprawach pomiarowych i planów zabudowania. Opiniowano dla Min. Spraw Wewn. i wystąpiono z wnioskiem w sprawie zamiany gruntów posalinarnych w Delatynie i uzyskania ich na park publiczny. Biuro Planu Regionalnego w Stanisławowie wzięło udział w Wystawie Paryskiej w dziale urbanistyki. Wystawiono: 1) z dawnych prac zespół doliny Prutu (szkic wstępny w skali około 1:10.000), 2) częściowo zmodyfikowany przez Biuro wstępny szkic planu zabudowania Worochty (w skali 1:5000), 3) szkic do opracowanego przez Biuro projektu ochrony przyrody na przełomie i wodospadzie Prutu na odcinku Jamma — Kamień Dobosza. Umieszczeniem tych Prac Biura na Wystawie Paryskiej — zajęło się Biuro Planowania przy Związku Ziem Górskich. W zakresie spraw drogowych opiniowano cztery projekty oraz opracowano jeden szkic projektu regulacji ulicy (projekt w naturze według tego szkicu został już wykonany) ponadto wykonano pomiar uzupełniający i opracowano projekt kompletny wykonawczy przełożenia drogi wojewódzkiej w okolicy muzeum w Żabiem, wzięto udział w Komisji odbytej na zarządzenie Ministerstwa Komunikacji w sprawie przełożenia tejże drogi w Worochcie według wniosku i szkicu Biura oraz opiniowano klasyfikację dróg państwowych i wojewódzkich na terenie województwa. W dziale spraw budowlanych opiniowano w 27 wypadkach, a ponadto udzielano Urzędowi Wojewódzkiemu notatek spostrzeżeń poczynionych w terenie odnośnie powstających budowli. W zakresie parcelacji opiniowano w 8 wypadkach. Należy zaznaczyć, że wszelkie opiniowanie pociąga za sobą niejednokrotnie konieczność większych opracowań. Biuro przywiązywało wielką wagę do spraw związanych z ochroną przyrody. Kontynuowano prace rozpoczęte w roku 1936/37 nad projektem ochrony przyrody na przełomie i wodospadzie Prutu (Jamna — Kamień Dobosza) — przytem uzyskano już w tej sprawie opinię Państwowej Rady Ochrony Przyrody — ponadto na podstawie opinii P. R. O. P. Oddział Lwów i dzięki przychylnemu stanowisku Dyrekcji Lasów Państwowych Lwów spowodowano zaniechanie niszczenia malowniczych skalisk w Worochcie. W dziale elektryfikacji brano udział w Komisji w terenie i opiniowano przebieg trasy linii wysokiego napięcia (30 kv) w dolinie Prutu (Worochta — Delatyn) ponadto opiniowano w dwóch innych sprawach odnośnie tras względnie zasięgu uprawnienia. Opracowano wniosek i projekt uchwały Wydziału Wojewódzkiego w sprawie opłat 4-groszowych na cele opracowania planów zabudowania.

Powyższe prace Biura Komisji Planu Regionalnego zapobiegły

w wielu wypadkach zeszpeceniom osiedli, ułatwiając w ten sposób opracowanie planu zabudowania regionu.

W realizacji programu planu regionalnego przestudiowano rozmieszczenie osiedli w dolinie rz. Oporu i na tej podstawie opracowano szkic wstępny do ich zabudowy w skali 1:25.000. Z danych o stanie regionu wykonano zestawienie ilości mieszkańców oraz rozpoczęto studia nad gęstością zaludnienia obszaru. W toku są studia podstawowe nad rozmieszczeniem i zasięgiem typów osiedli w regionie opracowywane na podkładach w skali 1:100.000.

Na mapie regionu w skali 1:300.000 wyznaczono zarejestrowane istniejące i projektowane rezerwaty przyrody.

W dziale planów zabudowania dla Nadwórnej przeprowadzono ogłoszenie o przystąpieniu do sporządzenia planu zabudowania, zebrano część materiałów i opracowano szkic do wyłożenia 1:2880 i 1:10.000, dla Worochty przepracowano szkic wstępny w miarię posiadanych materiałów, dla Kosowa Huculskiego, skorygowano w terenie i przepracowano wstępny szkic w skali około 1:10.000, dla Kałusza zaopiniowano dla Zarządu Miejskiego w Kałuszu plan zabudowania opracowywany przez mierniczego przysięgłego, wzięto udział w konferencji w sprawie zaopiniowania szkiców planu zabudowania dla Morszyna, przeprowadzono wstępne studia terenowe dla celów pomiaru i planu zabudowania Burkutu.

W dziale pomiarów wykonano pomiar uzupełniający podkładu geodezyjnego dla Kosowa Huculskiego i oddano do opracowania plan sytuacyjno - wysokościowy Wydziałowi Aefotogrametrycznemu P. L. L. „Lot" oraz ustalono stan posiadania do tego planu. W Worochcie przeprowadzono pomiar uzupełniający (1:5000) dla opracowania planu sytuacyjno-wysokościowego niektórych partyj terenu, mających wyjątkowe znaczenie dla zabudowy.

Biuro bardzo wydatnie współpracowało w wykonaniu pomiaru podkładu geodezyjnego, sporządzonego przez Biuro Planowania Ziem Górskich dla Żabiego.

Prace pomiarowe zaawansowano też bardzo poważnie na obszarze Delatyna. Niezależnie zaś od tego rozpoczęto studia nad organizacją zdjęć fotogrametrycznych obszaru doliny Oporu i uzupełniających w dolinie rz. Prutu. W zakresie pomiarów współpracowano z Dyrekcją Lasów Państwowych we Lwowie i Izbą Skarbową — Oddziałem Nowych Pomiarów w Stanisławowie oraz z Urzędem Wojewódzkim. Szczególnie życzliwa współpraca tych instytucyj z Biurem Komisji zasługuje na wyjątkowe podkreślenie.

O PLANOWANIU REGIONALNYM (TECHNICZNO-GOSPODARCZYM) ZIEM GÓRSKICH

(Zakres i charakter — cele i zadania).

Rolę, jaką odgrywają tereny górskie w Polsce i jaką odegrać mogą i powinny, łatwo jest poznać nawet z pobieżnego rozpatrzenia ich pod względem kartograficznym i opisowym. Dokładniejsze jednak wniknięcie w stan wiadomości i wyniki dotychczasowych badań tych ziem, jako też nie dające się zaprzeczyć zaniedbanie i niewspółmierne do możliwości niewyzyskanie wskazują na potrzebę planowego pokierowania rozwojem tych ziem, w celu przygotowania ich do spełnienia przynależnej im roli w całokształcie rozwoju kraju i państwa.

Znane szerokiemu ogółowi, jak i całemu szeregowi specjalistów walory ziem górskich, czy to uzdrowiskowo-lecznicze, turystyczno-wypoczynkowe, czy też energetyczne, kopalne, mineralne, lasowe stworzyły wraz ze specyficznie rozwijającym się życiem miejscowej ludności, zamieszkałej w etnograficznie czystych grupach, — podstawy do szerokiej akcji, zdążającej ku wszechstronnemu ujęciu kulturalnego i gospodarczego rozwoju ziem górskich.

Istytucją, łączącą wszelkiego rodzaju usiłowania, akcje, prace kulturalne i gospodarcze na terenie ziem górskich, — jest Związek Ziem Górskich.

Dbając o jak najwszechstronniejszy rozwój tej połaci kraju, kultywując szeroko podjęty regionalizm etnograficznych grup góralskiej ludności, jednoczącej się pomimo pozornie odmiennych, regionalnych charakterów w całość góralską, prowadząc i wspomagając badania naukowe

tych ziem, ujmuje on również sprawę tzw. planowania terytorialnego, techniczno-gospodarczego na obszarze swego działania.

W dążeniu do stworzenia podstawowego, wytycznego planu gospodarczego dla technicznego rozwoju obszarów ziem górskich (planu, który z natury rzeczy nie może być tak jednolity i łatwy do określenia, jak czysto inżynierski plan jakiejś budowy lub np. plan zabudowania osiedla itp.), napotyka się na poważne zadanie uwzględnienia wszelkich przejawów życia gospodarczego, czynników rozwojowych oraz (będących w toku) spraw technicznych.

Zakres tak pojętego planowania jest szeroki i obejmuje bardzo wiele dziedzin, których samo wymienianie zobrazuje niejako całą przyszłą treść planu regionalnego tak dla całości jak i dla poszczególnych „regionów", wyodrębniających się na obszarze ziem górskich.

Rozwój osiedli, ich powstawanie, rozbudowa, przebudowa, przeznaczenie ich terenów do zabudowy, sposób tej zabudowy, tereny zielone — sportowe, urządzenia zaopatrujące osiedla — to zakres prac poszczególnych biur regionalnych planów zabudowy w odniesieniu narazie do najważniejszych i najsilniej rozwijających się obecnie osiedli, a w zasadzie do wszelkich osiedli w terenie.

Koordynacja i kolejność tych prac w łączności z planem ogólnym — to zadanie Związku i jego technicznego organu planowania.

Wszelkie sprawy komunikacyjne: kolejowe, drogowe, zakładanie dróg i sprawy techniczne związane z ich budową i przebudową stanowią zakres współpracy Związku i jego Biura planowania oraz biur planów regionalnych z władzami i instytucjami technicznymi (Ministerstwo Komunikacji i odpowiednie władze wojewódzkie i powiatowe, Liga Drogowa).

Uwzględnienie sprawy przebudowy ustroju rolnego zwłaszcza w zakresie, odnoszącym się do terenów i zmian zachodzących na nich przez podziały lub scalenia, uwzględnienie następnie sprawy terenów leśnych i przemysłowych (szczególniej terenów eksploatacji oraz punktów odbywania się produkcji), ujęte odpowiednio w planach i powierzone stałej działalności koordynacyjnej organów planowania, może zapewnić uzgodnienie powstających stale rozbieżności tych spraw między sobą, jako też ich harmonii z wymaganiami turystycznymi i leczniczo-uzdrowiskowymi, będącymi tak ważnymi dla całego kraju cechami ziem górskich.

Rozwój ruchu turystycznego, zaspokojenie jego potrzeb, rezerwowanie dlań terenów, uzgadnianie z nim spraw komunikacji, to zakres współpracy z instytucjami turystycznymi, temat badań i opracowań technicznych, organów planowania.

W odniesieniu do ziem górskich dział prac i spraw, dotyczący letnisk i terenów wypoczynkowych, oraz uzdrowisk wszelkiego rodzaju, stanowi najważniejszą dziedzinę, odpowiadającą temu bezsprzecznie najważniejszemu dla całego kraju walorowi ziem górskich, tworzącemu z nich naturalny rezerwuar zdrowotny.

Dział spraw energetycznych, zwłaszcza wodnych, wiąże prace i działalność organów planowania z istytucjami ściśle technicznymi, stawiając zadanie uzgodnienia tychże spraw z zagadnieniami czysto technicznymi, jak budowy projektów i dróg oraz ze sprawami turystyczymi i ochrony przyrody.

Lotnictwo komunikacyjne i sportowe wraz z szybownictwem stwarzają potrzebę rezerwowania dla nich w trudnym a wartościowym terenie górskim odpowiednich miejsc.

Stała działalność koordynująca organów planowania, poza tymi działami, obejmuje tak wszelkie sprawy techniczne (lub ich stronę techniczną) tyczące zmiany terenu, lub sytuowania w nich obiektów i tras technicznych wszelkiego rodzaju, jak również prawno - urzędowego oddziaływania na ich realizowanie oraz zapobieganie nieodpowiedniemu ich przebiegowi.

Wszelkie prace i działalność techniczna organów planowania i współpraca z innymi instytucjami technicznymi i władzami opierać się powinna w pierwszym rzędzie na używaniu wspólnych kartograficznych pomiarowych podkładów. Troska o ich uzyskanie (nieraz przez opracowywanie ich od nowa, i to dla większości obszarów Polski), jest jedną z najpierwszych potrzeb planowania technicznego w ogóle, a w trudnych terenach górskich w szczególności.

Badania naukowe, prowadzone w sposób nieskoordynowany, w różnych zakresach, różnymi metodami przez najrozmaitsze instytucje, czy też organy naukowe, powinny ulec rewizji pod względem przydatności ich do celów technicznego planowania terytorialnego. Stąd też w wypadku tak poszczególnych organów regionów górskich, jak i szczególniej dla całości zespołów ziem górskich, prowadzone być muszą zestawcze, porównawcze, specjalnie przydatne dla planowania, prace naukowe w zakresie zagadnień naukowych, związanych ze sprawami techniczno-gospodarczymi i terenowymi.

Dla ilustracji wymienię tu najważniejsze i najpotrzebniejsze dziedziny zagadnień geologicznych w najszerszym tego słowa znaczeniu i klimatycznych, przyrodniczych, antropogeograficznych, statystycznych, zwłaszcza z zakresu przemysłu i demografii, nie wykluczając jednak bynajmniej wszelkich innych tyczących pośrednio planowania, gałęzi wiedzy i nauki.

Celem dalszego zobrazowania stałej działalności organów planowania i pracy zdążającej do uzyskania planów: rozwoju zagospodarowania i zaopatrzenia terenów, wymienić należy metody i sposoby ich wykonywania.

Podstawą wyjściową do opracowania planu działalności wszelkiego rodzaju jest zgromadzenie oraz stałe uzupełnianie wszelkiego rodzaju wiadomśći i technicznych danych, tyczących spraw rozpatrywanych terenów, które z bogatych i wszechstronnych archiwów planowania i dostępnyh dla wszelkich instytucyj i władz tak centralnych, jak i lokalnych, stanowi (niedocenianą jeszcze niestety) podstawę koordynacji działań i poczynań.

Stała uważna działalność Biur w zakresie bieżących spraw technicznych, zwłaszcza w okresie poprzedzającym uzyskanie planów (nawet częściowych) w postaci przede wszystkim zapobiegania szkodliwemu przebiegowi spraw, daje podwaliny opracowywanym planom.

Następna metoda to uzgadnianie słusznych zasadniczo zamierzeń różnych instytucyj, kolidujących jednak ze sobą, w przestrzeni lub w czasie realizacji. Opiniowanie zamierzeń instytucyj i władz pod względem ich zgodności z opracowanymi i mającymi obowązywać planami, wchodzi w zakres obowiązkowej działalności Biur regionalnych planów zabudowań.

Nałożenie na władze i instytucje obowiązku przedkładania przez nie ich zamierzeń do zaopiniowania przez organy planowania stanowi zabezpieczenie możności koordynacyjnej działalności tychże organów planowania. Biorąc pod uwagę tereny górskie, Związek Ziem Górskich przez swą działalność, jednoczącą całokształt rozwoju gospodarczego i kulturalnego tych obszarów, stanowi platformę, umożliwiającą skuteczną współpracę organów technicznego planowania z władzami i instytucjami centralnymi i lokalnymi.

Na tym tle ogólnego przeglądu, ilustrującego działalność planowania terytorialnego, w odniesieniu do obszarów Ziem Górskich nasuwają się następujące charakterystyczne odmiany:

Wobec niewątpliwej wartości gór dla całego kraju i roli, jaką odgrywać mogą, jako też wobec coraz to bardziej rozszerzających się badań nad ich stanem i możliwościami — posiadanie wszelkiego rodzaju graficznych, technicznych materiałów, ich przetwarzanie i udostępnianie instytucjom i władzom staje się bardzo ważne i może być niezmiernie owocne w skutkach.

Działalność ściśle koordynacyjna, opiniodawcza i zapobiegawcza ogniskuje się niepomiernie w kilku punktach bardziej ożywionych i na bez-

ładność rozwoju terenowego narażonych osiedli popularnych uzdrowisk i letnisk.

Odnośnie wielu terenów i osiedli nasuwa się konieczność raczej rozbudzania ich rozwoju.

Z wyliczonych spraw technicznych w terenach górskich kolejność ich ważności charakteryzuje się nieco odmiennie.

Z punktu ogólno-krajowych potrzeb wysuwa się sprawa gospodarki wodnej energetycznej, jej przeprowadzenie w harmonii z wymogami regionalnymi, jak i w związku z całym przemysłem eksploatacyjnym terenów górskich.

Z punktu lokalnych regionalnych potrzeb wysuwa się jako bardzo ważka sprawa lokalnej, gospodarczej komunikacji, oraz sprawy rolno-hodowlane, stanowiące najracjonalniejsze i najsłuszniejsze zajęcie ludności, najbardziej z wymogami ogólno-krajowymi związane, a z charakterem gór, jako rezerwuaru wypoczynkowego sharmonizowane.

Prace organów regionalnych planowania obejmują następnie sprawy regulacji i rozbudowy osiedli (rozdział terenów, zabudowa, komunikacja wewnątrz osiedli).

W studiach zarówno naukowych jak i technicznych wysuwają się na czoło następujące problemy: geologiczno-klimatyczne (tzw. warunki naturalne), turystyczne, oraz uzdrowiskowe, poza tym zagadnienia antropogeograficzne, demograficzne, przemysłowe, oraz komunikacyjne i zaopatrzenia tzw. uzbrojenia terenów.

Nie przesądzając wyników prowadzonych badań i studiów naukowych nad rolą i możliwościami rozwojowymi ziem górskich, postawić można następujące wytyczne dla ujęcia ich rozwoju:

Ziemie Górskie stanowią dla całej reszty kraju olbrzymi rezerwuar zdrowotny, przydatny dla sta.ej regeneracji sił ludzkich. Główną, niezastąpioną cechą jest naturalny, wynikły ze wzniesienia (wysokości) charakter klimatu (powietrze górskie), spotęgowaną zresztą występowaniem wszystkich innych cech, jak zalesienie, obecność wód bieżących, oraz specjalnych wód i soli leczniczych.

Ziemie Górskie stanowią następnie rezerwuar środków energetycznych, kopalnych (mineralne, chemiczne), czy też powierzchniowych (wody), oraz szeregu surowców wszelkiego rodzaju.

Rola regeneracyjna — zdrowotna gór, spotęgowana jest w tym wypadku ich walorami atrakcyjnymi, płynącymi z etnograficznego stanu zamieszkującej je ludności i walorami widokowymi i turystycznymi.

Zadaniem planowania regionalnego całego obszaru Ziem Górskich jest powiązanie i na dalszą metę uwzględnianie wszelkich poznanych czynników rozwojowych, uzgadnianie wytycznych „regionalizmu" — istot-

nego w wypadku ziem górskich, — z założeniami funkcjonalnego związania ich z terenami całego kraju, oraz ze stopniem eksploatowania ich.

W tym świetle staje się jasne, iż działalność i praca lokalnych organów planowania — na obszarze gór byłaby niewystarczającą i nie mogłaby będąc z terenem i jego potrzebami związana, obejmować generalnych problemów, nie tylko całości gór, ale i swych części.

Najważniejszymi zadaniami planowania regionalnego Ziem Górskich staje się:

1) zgromadzenie i ujęcie stanu wiadomości naukowych i przystosowanie ich do planowania techniczno-gospodarczego;

2) zakreślenie generalnego planu rozwoju tego obszaru, ujmującego wstępnie uzgadnianie czynnika regionalnego i ogólno-krajowego;

3) stałe ujmowanie ujawniających się i aktualnych zagadnień technicznych w terenie.

Z tego wysuwają się na pierwszy plan następujące sprawy:

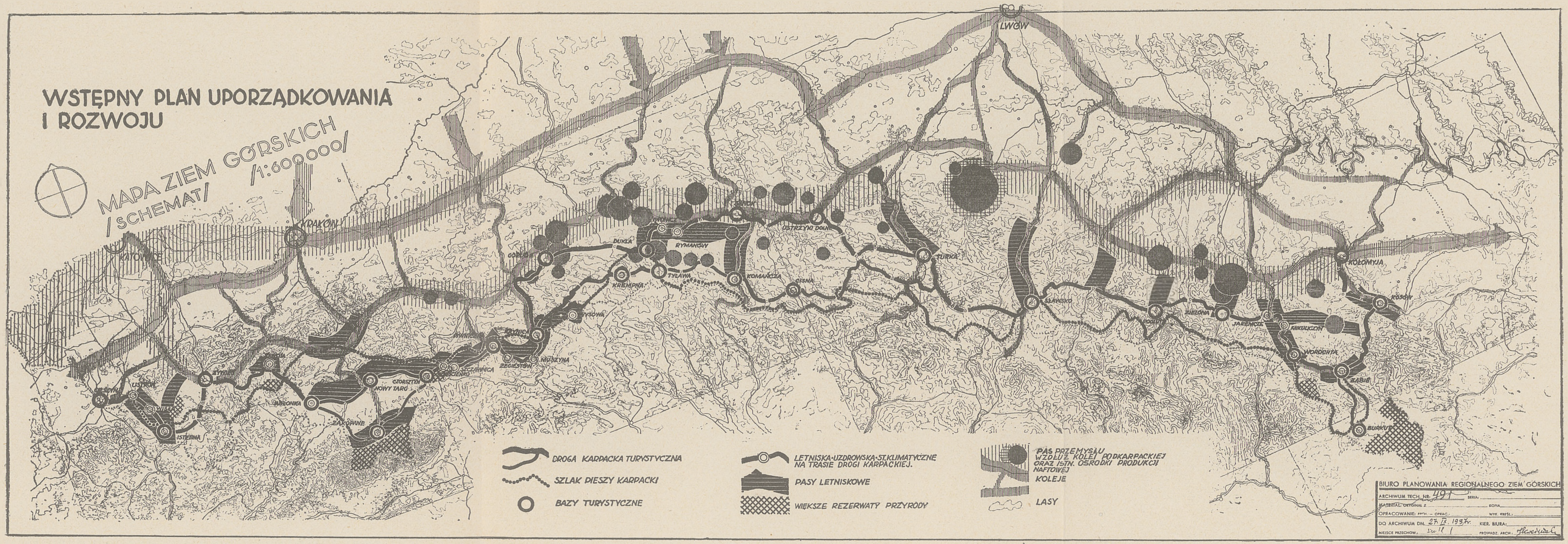
a) opracowania programowego wytycznych planów rozwoju dla grup osiedli letniskowo-uzdrowiskowych — obejmujących doliny lub zbocza. Np. dolina Prutu, zespół osiedli Kosowa, dolina Popradu, pas Bukowiny i Witowa, zespół osiedli Rabki itp.;

b) sprawa terenów i osiedli przy zalewach — ośrodkach energetycznych;

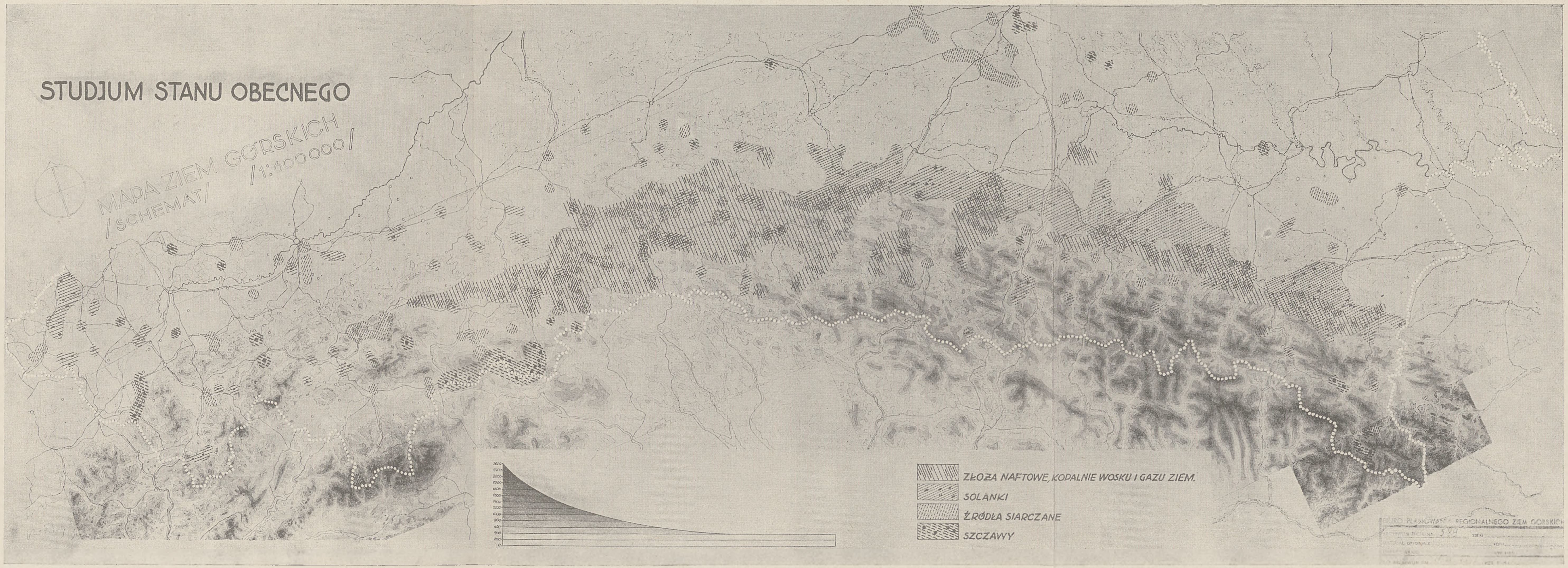
c) opracowanie systemu „drogi karpackiej" — turystycznej, tj., jej wzdłużnej trasy z dojazdowymi odcinkami z kraju i do końcowych punktów uzdrowiskowych i turystycznych.

Poza sprawozdaniami i pragramami — z natury rzeczy bardzo formalnymi, — Związek Ziem Górskich dąży do ujęcia szerszego oraz do pogłębienia podstaw swej działalności na polu planowania, przez zapoczątkowane i zamierzone na dalszą metę zjazdy organów planowania i zainteresowanych władz i instytucyj, poświęconych temu zagadnieniu.

inż. Br. Rudziński

Skala zmniejszenia ok. 1 : 1.500.000

Skala zmniejszenia ok. 1 : 1.500.000.

STUDIA NAUKOWE W PLANOWANIU ZIEM GÓRSKICH

Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich stanęło w obliczu konieczności sprostania dwojakim zagadnieniom: z jednej strony życie stawiało liczne zagadnienia o znaczeniu lokalnym, których pilne załatwienie było koniecznością, z drugiej zaś narzucała się potrzeba zaprojektowania planu regionalnego ziem górskich na tle całości ziem Polski.

Prace naukowe Biura poszły przede wszystkim w kierunku przygotowania tej działalności Biura, której zamierzenia dotyczą całości ziem górskich lub ich wielkiej części. Prace te, obliczone na długi termin, wymagają gruntownego przygotowania ich przy pomocy studiów naukowych.

Badania naukowe miały na celu:

1) wyjaśnienie stosunku współzależności Ziem Górskich z resztą Polski;

2) wyodrębnienia w łonie Ziem Górskich i na pozostałym terytorium Polski regionów, odznaczających się możliwie największym stopniem jednolitości pod względem warunków naturalnych oraz antropogeograficznych;

3) prześledzenie rozmieszczenia i nasilenia poszczególnych faktów i zjawisk, ważnych z punktu widzenia potrzeb techniczno-gospodarczego planowania kraju.

Podane na wstępie, w pierwszym punkcie badanie współzależności Ziem Górskich z resztą Polski stanowiły podbudowę pod studia szczegółowe. Zapoznanie się z literaturą naukową tematu pozwoliło na dalsze ugruntowanie poglądu, dotyczącego tych współzależności.

Studia nad podziałem na regiony naturalne Ziem Górskich oraz pozostałego terytorium Polski miały na celu wyodrębnienie takich jednostek terytorialnych, w obrębie których szereg badanych zjawisk rozkłada się wsposób możliwie jednostajny. Jako najważniejsze kryteria podziału przyjęto: 1) ukształtowanie powierzchni, 2) użytkowanie ziemi i związane z tym pokrycie terenu, 3) osadnictwa i gęstość zaludnienia oraz jedynie w miarę możności: 4) stosunki językowe.

Wyodrębnione w ten sposób jednostki nie są i nie mogą być podobne do regionów dotychczasowych podziałów, jako do opartych na innych kryteriach. Z tych ostatnich najświeższe a zarazem najbardziej sumienne i przemyślane jest opracowanie prof. Goetla i dr Leszczyckiego, dotyczące Karpat, opublikowane w broszurze wydanej przez Z. Z. G.

W celu uniknięcia nieporozumień należy zaznaczyć odrazu, iż wyodrębnione regiony nie mają związku z jednostkami gospodarczymi ani tym mniej administracyjnymi. Jednostka bowiem gospodarcza z natury rzeczy składa się z obszarów niejednolitych, (np. produkujących i konsumujących; z miasta i jego sfery wpływów), obejmującej w pewnym promieniu położone tereny o rozmaitych właściwościach.

Jako pomoc przy planowaniu regionalnym konieczną jest znajomość rozkładu połaci terenu, których właściwości są mniej więcej jednolite. Ponadto jednostki te mogą stać się podstawą do syntezy statystycznej. Wiadomo, iż dane statystyczne, odnoszące się do całych powiatów, jako jednostek terytorialnych, chybiają celu. Jako jednostka administracyjna powiat musi odznaczać się niejednolitością swego składu terytorialnego. Częstokroć nawet w obręb jednego powiatu wchodzą terytoria o wręcz przeciwstawnych właściwościach; np. pow. kałuski obejmuje teren górski obok podgórskich, to też liczba, charakteryzująca powiat jest mdłą średnią, pozbawioną wyrazu, zacierającą istniejące w naturze kontrasty. Dane statystyczne posumowane według regionów jednolitych, zyskają należytą i ostrość, zgodnie z rzeczywistym stanem rozmieszczenia zjawisk w terenie.

Za najważniejsze dzieła prac naukowych uznać należy studia nad geograficznym rozmieszczeniem i nisileniem poszczególnych zjawisk i faktów, których znajomość jest niezbędna przy planowaniu regionalnym. Interesujące nas zjawiska muszą być badane systematycznie. Za najodpowiedniejszą metodę uznano geograficzno - statystyczną. Aby zorientować się w rozmieszczeniu charakterystycznych, wybranych zjawisk, należy dane fakty skartować — przedstawić na mapie.

W związku z tym wyłoniła się potrzeba uzyskania niezbędnego podkładu—konturu, któryby umożliwiał wnoszenie opracowań. Podkład

taki, oparty na naukowych podstawach i wykonywany graficznie przez kreślarzy—specjalistów jest w opracowaniu.

Zanim przystąpiono do opracowań całości Ziem Górskich wykonano wstępne, a zarazem próbne opracowania dla czterech powiatów woj. krakowskiego (nowosądeckiego, gorlickiego, bielskiego i tarnowskiego). Powiaty te obejmują zarówno tereny górskie, jak i podkarpackie, dając niejako przekrój poprzeczny przez pasmo górskie. W Biurze opracowano niektóre zagadnienia z dziedziny produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz posłużono się opracowanymi w pracowni Kartograficznej Instytutu Badań Spraw Narodowościowych tymi samymi metodami i na tym samym konturze mapami niektórych zjawisk demograficznych.

Materiały, poprzeczne do opracowań, gromadzone są ze wszelkich dostępnych źródeł, przede wszystkim zaś z Głównego Urzędu Statystycznego Rzp. Pol. Obok GUS wiele cennego materiału statystycznego posiadają Ministerstwa oraz instytucje społeczne.

W wielu wypadkach dane te wystarczać nie mogą — zachodzi konieczność specjalnego zbierania ad hoc potrzebnych materiałów. W tym celu opracowana została specjalna a n k i e t a, która zawiera szereg pytań, dotyczących życia gospodarczego i kulturalnego ludności kraju. Ankieta przeznaczona jest do rozesłania w teren do poszczególnych gromad, lub przynajmniej gmin, w celu wypełnienia jej siłami kancelarii gminnej przy ewent. pomocy miejscowej inteligencji, szczególniej nauczycielstwa. Udział delegata Biura przy pracy takiej byłby niezmiernie pożądany.

Materiały GUS'u, innych instytucji, zebrane drogą ankiety oraz prac w terenie, po odpowiednim uporządkowaniu oraz zamianie liczb bezwzględnych na stosunkowe (procenty, lub stosunek do powierzchni, albo ludności itp.) byłyby przenoszone na podkłady kartograficzne. W ten sposób osiągnięty będzie zespół ilustracyj, obrazujący dzisiejszy stan f a k t y c z n y w terenie. Znajomość stanu faktycznego jest podstawą wszelkich planowań, jedyną realną odskocznią, na której można budować.

Dalszym stadium prac będzie odpowiednie s k o m e n t o w a n i e stanu faktycznego: porównanie d z i s i e j s z e g o rozmieszczenia i nasilenia zjawiska z m a k s y m a l n y m możliwym oraz z o p t y m a l n y m tak, jak zarysowałoby się ono na tle naturalnych i kulturalnych warunków środowiska.

Prace, związane z wykonaniem wyłuszczonych tu zamierzeń, wymagają poświęcenia im olbrzymiej ilości pracowniko-godzin. Zdając sobie sprawę z trudności budżetowych, jedyne wyjście z sytuacji widzimy

w oparciu prac o katedrę na wyższej uczelni. Kierownik Zakładu na wyższej uczelni ma możność dawania młodzieży studiującej u niego do opracowywania tematy, które zarówno kształcą umysł w zakresie specjalności, jak i przyczyniają się do zwiększenia liczby opracowań w interesującym nas zakresie.

Opracowywanie interesujących nas tematów rozpoczęto od studiów nad rozmieszczeniem zwierząt gospodarskich, produkcją zwierzęcą i przemysłem, opartym na surowcach pochodzenia zwierzęcego. Pogłowie poszczególnych rodzajów zwierząt domowych przeliczono w stosunku do powierzchni użytków rolnych i powtórnie — w stosunku do liczby ludności. Oddzielnie potraktowano zwierzęta dorosłe, aby się móc zorientować w kierunku hodowli.

Mapa przemysłu, opartego na surowcach pochodzenia zwierzęcego obejmuje wszystkie kategorie zakładów (I—VIII), usystematyzowane według działów. Każdy zakład otrzymał osobną sygnaturę.

W ten sposób uzyskano Przegląd rozmieszczenia wszystkich zakładów przemysłowych na Ziemiach Górskich.

Dr B. Zaborski

MUZEUM HUCULSKIE W ŻABIEM

18 lutego b. r. nastąpi prowizoryczne otwarcie Muzeum Huculskiego i Stacji Naukowej Karapt Wschodnich w Żabiem. Historia budowy tego muzeum jest ogromnie charakterystyczna. W r. 1933 powołany został

Muzeum Huculskie w Żabiem — stan z lutego 1938 r.

przez p. Gen. Kasprzyckiego, obecnego Ministra Spraw Wojskowych, Komitet Budowy Muzeum przy Towarzystwie Przyjaciół Huculszczyzny, którego celem było wybudowanie nowoczesnego gmachu muzealnego i zor-

ganizowanie silnej bazy dla badań naukowych Huculszczyzny i Karpat Wschodnich. Dzięki wielkiej ofiarności społecznej program ten został w dużej mierze zrealizowany. Połowa gmachu została już całkowicie wykończona, wyposażona w nowoczesne instalacje, jak światło elektryczne, centralne ogrzewanie, wodociągi, kanalizację itd., druga zaś część znajduje się już pod dachem w stanie surowym. Część wykończona, która zostanie w lutym b. r. udostępniona, obejmuje kilka sal wystawowych, wieżę meteorologiczną i pokoje gościnne dla naukowców. Reszta zaś budynku, której wykończenie jest nieodzowne dla funkcjonowania należytego muzeum — to właściwe sale wystawowe, magazyny, biblioteka, pracownie naukowe i sala odczytowo-teatralna.

Zbiory dotychczas zebrane są tak wielkie, że w części wykończonej budynku będą mogły być zaledwie zmagazynowane. Obejmują one około 5000 eksponatów z zakresu sztuki ludowej i etnografii huculskiej, następnie ogromne zbiory przyrodnicze (geologiczne, mineralogiczne, botaniczne i zoologiczne), obrazujące całokształt bogactw naturalnych Huculszczyzny oraz księgozbiór złożony z ponad 1000 dzieł dotyczących Huculszczyzny i Karpat Wschodnich.

Uruchomienie tej placówki będzie miało niewątpliwie wielkie znaczenie dla podniesienia Huculszczyzny, gdyż będzie ona niejako wykładnikiem życia huculskiego w przekroju kilku wieków, oraz podstawą naukową do racjonalnego zagospodarowania Huculszczyzny i Karpat Wschodnich.

Dr J. Przeworska

BIBLIOGRAFIA

1) W grudniu 1937 r. ukazał się „Ilustrowany Kalendarz Huculszczyzny" na rok 1938, wydany staraniem i kosztem Oddziału Polskiego Tow. Tatrzańskiego w Stanisławowie łącznie z Kołem P.T.T. w Bitkowie.

Huculszczyzna, jeden z najpiękniejszych i najbardziej malowniczych zakątków Polski, obejmująca częściowo Gorgany i w całości Czarnohorę, Beskid Huculski, Góry Czywczyńskie oraz Hryniawskie, posiada wprawdzie wcale bogatą literaturę naukowo - turystyczną, dla braku jednak intensywnej propagandy kraina ta, mimo pierwszorzędnych walorów, od niedawna dopiero stała się ośrodkiem ruchu turystycznego, narciarskiego i letniskowego.

„Ilustrowany Kalendarz Huculszczyzny", zbliżony formą do znanego kalendarza Komitetu Budowy Muezum Narodowego w Krakowie, zawiera, prócz kilku popularnych informacyj o ziemi huculskiej i kilku orientacyjnych mapek turystyczno - narciarskich, 20 kart fotograficznych, ktore można dzięki perforacji oddzielić i użyć, jako pocztówki. Wszystkie fotografię są dziełem wybitnych fotografów Huculszczyzny.

Całość drukowana na pięknym kartonie, przedstawia się, jako wydawnictwo o wysokiej wartości artystycznej, dające pogląd na krasę Huculszczyzny, która stanowi teren o niewyczerpanych tematach wycieczkowych tak porą letnią, jak zimą.

„Ilustrowany Kalendarz Huculszczyzny" na rok 1938, nabyć można we wszystkich oddziałach i kołach Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, lub wprost w Oddziele P. T. T. w Stanisławowie, ul. Szydłowskiego 7. Niska cena „Ilustrowanego Kalendarza Huculszczyzny" (2 zł.) uprzystępnia to cenne wydawnictwo najszerszym rzeszom turystów, narciarzy i miłośników gór.

2) **„Wierchy" tom XV.** W ostatnich dniach grudnia 1937 r. ukazał się XV rocznik „Wierchów" za rok 1937, organu Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, poświęconego górom i góralszczyźnie pod redakcją prof. W. Goetla i J. A. Szczepańskiego. Na bogatą i urozmaiconą treść ostatniego rocznika składają się artykuły: Wacława Anczyca

(„O dawnym Zakopanem"), Antoniego J. Mikulskiego („Adam Asnyk w Tatrach"), Tadeusza Malickiego („Niedobitki"), Jerzego Młodziejowskiego („Morskie Oko"), Władysława Krygowskiego („W zapachu gór i wojny"), Jerzego Kondrackiego („Karpaty Marmarowskie") i Jana A. Szczepańskiego („Druga wyprawa polska w Andy").

Obszerną kronikę roczną otwiera artykuł Walerego Goetla p.t. „O ochronę przyrody gór", po czym następuje bogata kronika z zakresu badań naukowych na terenie gór polskich, etnografii, turystyki, alpinizmu itd.

258 stronicowy tom „Wierchów" zawiera 81 rycin, 5 map i szkiców w tekście, oraz 3 fotografie i jedną mapę na osobnych dodatkach.

Całość wydana estetycznie z dużym wyczuciem piękna przyrody górskiej i jej osobliwości. Wydawnictwo zasługuje na uwagę wszystkich miłośników gór, turystów i letników.

3) **Biuletyn Komisji Studziów L. P. T.** Ukazał się pierwszy tom biuletynu Komisji Studiów Ligi Popierania Turystyki zawierający część przepracowanych przez tę Komisję zagadnień z dziedziny turystyki. Redakcja biuletynu spoczywa w rękach red. St. Faechera.

W tomie pierwszym zamieszczono sprawozdanie z rocznej działalności Komisji Studiów, w której celem jest rejestrowanie i stałe prowadzenie ewidencji obiektów turystycznego zainteresowania w Polsce, gromadzenie i uzupełnianie zbiorów ustaw, zarządzeń, rozporządzeń i aktów prawnych władz państwowych i samorządowych mających znaczenie dla rozwoju turystyki w Polsce. Ponadto Komisja prowadzi badania nad wpływem tych zarządzeń na rozwój ruchu turystycznego, opracowuje statystyki ruchu turystycznego, plany i kolejność poszczególnych inwestycji dla tego ruchu, studiuje metody propagandy turystycznej w kraju i za granicą, gospodarcze warunki rozwoju turystyki i zdrojownictwa itp.

W dalszym ciągu biuletynu pomieszczono pracę St. Faechera o rozwoju pociągów popularnych w czteroleciu 1933 do 1936 r. z uwzględnieniem poszczególnych dyrekcji O. K. P. w Polsce. Dr St. Leszczycki zamieszcza rozważania z geografii turyzmu w referacie p. t. „Podhale jako region uzdrowiskowy". Praca ta może służyć wszystkim adeptom turyzmu jako wzór przemyślanego i rzeczowego opracowania zagadnień różnorakich wpływów turystyki i letnictwa na rozwój życia gospodarczego danego regionu letniskowego.

J. Kawecka pisze na temat badań nad frekwencją kuracjuszy w uzdrowiskach Wschodnio Karpackich, opierając swą pracę na sumiennych badaniach statystyk w poszczególnych uzdrowiskach. Do tych statystyk opracowane są wykresy i mapki ilustrujące frekwencję w niektórych uzdrowiskach karpackich jak np. Truskawiec, Iwonicz, Rymanów, Morszyn i inne. Ciekawą jest również praca dr Wł. Milaty poświęcona klimatologii w Karpatach p. t. „Pokrywa śnieżna w Karpatach". Do pracy załączone są mapy podające rozmieszczenie szaty śnieżnej oraz jej pochód na terenie całych Karpat, jak również tabele statystyczne, podające całkowity materiał obserwacyjny, który autor przy wielkim nakładzie pracy zebrał a następnie przeliczył dla celów porównawczych. Pierwszy tom biuletynu zamyka bibliografia turystyczna za rok 1936 w opracowaniu

E. Nawratilówny. W dziale tym omówione zostały czasopisma, periodyki, roczniki, wydawnictwa seryjne, rozprawy i artykuły naukowe, monografie, broszury, prospekty propagandowe, które ukazały się w roku 1936 a dotyczą bezpośrednio zagadnień turystyki i zdrojownictwa.

4) **„Zachodnie pogranicze Huculszczyzny"** — Jan Falkowski wydane we Lwowie nakładem T-wa Ludoznawczego z zasiłku Zarządu Głównego T-wa Przyjaciół Huculszczyzny.

Autor dr Jan Falkowski, który poprzednio wydał pracę „Na pograniczu łemkowsko - bojkowskim" stara się na podstawie własnych studiów w terenie ustalić zachodnie granice Huculszczyzny. Badania objęły dolinę Prutu, Bystrzycy Nadworniańskiej i Sołotwińskiej oraz Łomnicy. Praca ilustrowana jest szeregiem zdjęć i rysunków z zakresu budownictwa oraz strojów ludowych. Autor omawia obszernie krajobraz, ludność i jej zajęcia, uprawę roli i hodowlę zwierząt, budownictwo, prawo ludowe, obyczaje i zwyczaje ludowe wyprowadzając końcowe wnioski natury ogólnej. Na ogół praca ta o tyle różni się od poprzedniej, że autor nie stawia ostatecznych hipotez lecz traktuje ją jako materiał do dyskusji.

5) **„Rycerstwo polskie Podkarpacia"** — Władysław Pulnarowicz wydawnictwo „Pobudki" w Przemyślu.

Rozrastający się prawie, że z każdym dniem ruch odrodzeńczy szlachty zagrodowej na Podkarpaciu wzbudzał wśród społeczeństwa niektóre wątpliwości co do celu tej akcji i jej podstaw historycznych. Senator Wł. Pulnarowicz stara się w swojej pracy przedstawić dzieje szlachty zagrodowej Podkarpacia od najdawniejszych czasów i w sumiennych zestawieniach historycznych obrazuje początki osadnictwa na Podkarpaciu przytaczając w chronologicznym porządku nadania szlacheckie począwszy od roku 1361 (Dzieduszyccy). Ponadto przytacza całe setki nazwisk pierwszych osadników na Rusi Czerwonej. W dalszym ciągu autor omawia udział szlachty zagrodowej w służbie cywilnej Rzeczypospolitej, w służbie wojskowej przechodząc następnie do czasów zaboru austriackiego, kiedy to ucisk gospodarczy i narodowościowy przyczynił się do poważnego zaniku odrębności narodowej setek tysięcy szlachty zagrodowej.

Na podstawie danych historycznych autor w końcowym rozdziale wyjaśnia cel i zadania ruchu odrodzeńczego wśród szlachty na Podkarpaciu, podkreślając, że obowiązkiem potomków rycerskich praojców na dzisiaj jest służyć Ojczyźnie tak jak służyli ich dziadowie. Ruch odrodzeńczy nie ma na celu stwarzania sztucznej odrębności wśród społeczeństwa polskiego lecz zorganizowanie rozproszonych potomków szlachty Podkarpackiej w pracy dla dobra Ojczyzny w myśl zasady, że szlachcicem jest ten, kto szlachetność ma w swym sercu i przoduje innym obywatelom siłą ducha, ofiarnością i pracą dla społeczeństwa.

6) **„Zagadnienia ruchu turystycznego"** — Mieczysław Fularski. Warszawa, wyd. Główna Księgarnia Wojskowa, str. 128. Pracę tę należy uważać za pierwszą, ujmującą naukowo całość zgadnień związanych ze współczesnym stanem turystyki krajowej. Autor omówił dokładnie czynniki, kształtujące rozwój ruchu turystycznego w Polsce, którymi są: 1) atrakcyjność ośrodków turystycznych, warunki ogólnogospodarcze

i polityczne, 2) stan urządzeń ruchu turystycznego i przemysłu turystycznego, 3) zarządzenia w dziedzinie turystyki.

7) **„Badania nad ruchem letniskowym na Podhalu"** — Dr Stanisław Leszczycki. Kraków, odbitka z Przeglądu Zdrojowo - Kąpielowego, tom XXV, nr. 3, sierpień 1936 r. z 5 mapami.

8) **Dolina Popradu i jej uzdrowiska.** — Praca zbiorowa, nakład Towarzystwa Przyjaciół Doliny Popradu, Żegiestów, str. 64, form. kieszonkowy. Oprócz opisu uzdrowisk: Rytro, Piwniczna, Łomnica, Żegiestów, Muszyna, Krynica na wzmiankę zasługuje rozdział: „Sport i turystyka nad Popradem" dr K. Harhat - Załuskiego.

9) **Zimowiska w wojew. Krakowskim** — wyd. Związku Letniskowego Powiatów i Gmin Województwa Krakowskiego przy poparciu Ministerstwa Komunikacji.

Pierwsze to bodaj tego rodzaju wydawnictwo opracowane w sposób syntetyczny a przy tym bardzo przejrzysty i szczegółowy. Tablice poszczególnych powiatów woj. Krakowskiego obrazują położenie miejscowości, typ zimowiska, stałą ilość mieszkańców, frekwencję turystów, opłaty w sezonie, najbliższą stację kolejową, względnie autobusową, tereny narciarskie i szereg informacji. Mapa woj. Krakowskiego opracowana została w sposób najbardziej przejrzysty. Wydawnictwo może służyć każdemu turyście jako przewodnik po woj. Krakowskim.

10) **Zima w Karpatach Wschodnich** — wyd. Wojewódzkiego Związku Międzykomunalnego „Karpaty Wschodnie" w Stanisławowie i Ligi Popierania Turystyki.

W zwięzłych opisach poszczególnych rejonów turystycznych w Karpatach Wschodnich podano najważniejszą informację dla turysty i narciarza odnośnie możliwości uprawiania sportów zimowych na Huculszczyźnie. Całość ilustrowana szeregiem pięknych zdjęć fotograficznych.

11) **„Ochrona przyrody"** — Organ Państwowej Rady Ochrony Przyrody, rocznik XVII.

Pod koniec stycznia 1938 r. wyszedł z druku XVII rocznik „Ochrony przyrody", pod redakcją prof. dr Wł. Szafera, Delegata Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do spraw ochrony przyrody, który w listopadzie ub.r. zgłosił rezygnację z tego stanowiska, jednak nadal współpracował z P. R. O. P.

W rozdziale pierwszym rocznika umieszczono rozprawy prof. A. Wodziczki o planowaniu kraju drogą utrzymania równowagi w przyrodzie, inż. B. Tretera o ochronie krajobrazu i cech regionalnych w budownictwie wiejskim, inż. A. Kuncewicza „Planowanie regionalne, sprawy budowlane — a ochrona przyrody". Ponadto czytamy rozprawy J. Królikowskiego, dr S. Leszczyckiego, M. Barbackiego i innych.

W rozdziale drugim omówiono organizację międzynarodową ochrony przyrody w rozprawach prof. M. Siedleckiego, K. Wodzickiego, zaś w roz-

dziale trzecim omówiono ochronę przyrody za granicą w kilku artykułach M. Barbackiego, W. Mileskiego, J. S. Mikulskiego.

Rozdział czwarty zawiera rozporządzenia wykonawcze do ustawy o ochronie przyrody, działalność administracji Lasów Państwowych na polu ochrony przyrody i protokół z zebrania Komisji Parku Narodowego w Pieninach. Całość zamykają korespondencje W. Kuleszy, A. Środonia, S. Wierdaka i innych.

XVII rocznik „Ochrony przyrody" zasługuje na jak najszersze zainteresowanie ze strony społeczeństwa z uwagi na przełomowe chwile, jakie przeżywa idea ochrony przyrody w Polsce. Obszerniejszą recenzję zamieścimy w następnym wydawnictwie Związku Ziem Górskich.